

36740-

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AVRUPA TOPLULUĞU FİKRİNİN
DOĞUŞU, GELİŞİMİ, SİYASİ YAPISI
VE TÜRK KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ
İŞLETMELERİNİN TOPLULUĞA ENTEGRASYONU
SORUNLARI**

36740

**İŞLETME YÖNETİMİ
YÜKSEK LİSANS BİTİRME TEZİ
AYŞE ÇAVUŞOĞLU**

Prof.Dr. Ali Özgüven

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İSTANBUL - 1994

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

1. AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

1.1. Avrupa Birliği ve Ortak Pazar Fikrinin Doğuşu	2
1.2. Ortak Pazar Fikrinin Gelişmesi (17., 18., 19. yy)	2
A- Alman Gümrük Birliği	6
B- İtalyan Gümrük Birliği	6
1.3. 20. yy'da Avrupa Birliğinin Kurulması Fikir ve Ekonomik Hareketler	9
A- GATT	9
B- BENELUX	9
C- Marshall Planı	10
D- Schuman Planı	11
E- Messina Konferansı	12
1.4. Avrupa Birliğinin Amaçları	12

2. BÖLÜM

2. AVRUPA'DA İLK EKONOMİK BİRLEŞME ANLAŞMALARI VE AVRUPA TOPLULUĞUNDA EKONOMİK VE SOSYAL POLİTİKALARIN UYUMLAŞTIRILMASI

2.1. Avrupa'da ilk ekonomik birleşme anlaşmaları	13
2.1.1. AKÇT Anlaşması	13
2.1.2. Euroatom Anlaşması	14
2.1.3. Avrupa Ekonomik Topluluğu (Roma Anlaşması)	15
2.1.4. AET'nin kuruluş Amaçları	17
2.1.5. Avrupa Tek Senedi	19
2.2. Avrupa Topluluğunda Ekonomik ve Sosyal Politikaların Uyumlaştırılması	21
2.2.1. Gümrük Birliği	21
A- Demir Çelik Ürünlerinde Gümrük Birliği	22
B- Demir Çelik Dışı Ürünlerde Gümrük Birliği	22
2.2.2. Ortak Tarım Politikası	24
2.2.3. Kişilerin ve Hizmetlerin Serbest Dolaşımı	28
A- Ücretli Çalışanlar ile Aile Fertlerinin Serbest Dolaşımı	28

B- Serbest Çalışanlar ile Aile Fertlerinin	
Serbest Dolaşımı	29
C- Topluluk Dışından Gelen Yabancı İşçilerin	
Serbest Dolaşımı	30
2.2.4. Sermayenin Serbest Dolaşımı	31

3. BÖLÜM

3. AVRUPA TOPLULUĞUNUN KURUMSAL YAPISI VE YÖNETİMİ	
3.1. Avrupa Topluluğunun Yapısı ve Yönetimi Üzerine	35
3.2. Avrupa Topluluğu Yürütme ve Karar Organları	36
3.2.1. Bakanlar Konseyi	36
A- Yapısı ve Çalışması	38
B- Görevleri	38
3.2.2. Avrupa Konseyi	38
A- Yapısı ve Çalışması	38
B- Görevleri	39
3.2.3. Komisyon	39
A- Yapısı ve Çalışması	39
B- Görevleri	41
3.3. Avrupa Topluluğu Danışma ve Demokratik Denetim	
Organları	43
3.3.1. Avrupa Parlamentosu	43
A- Yapısı ve Çalışması	43
B- Görevleri	44
3.3.2. Adalet Divanı	47
A- Yapısı ve Çalışması	47
B- Görevleri	48
3.3.3. Sayıştaş	50
3.4. Avrupa Topluluğu Danışma Organları	50
3.4.1. Ekonomik ve Sosyal Komite	51
3.4.2. AKÇT Danışma Komitesi	52
3.4.3. Diğer Danışma Komiteleri	53
3.4.4. Daimi Temsilciler Komitesi	54
3.5. Avrupa Topluluğu Yürütme Denetim Organlarının	
İşleyişi	54
3.5.1. AT Yürütme Organlarının İşleyişi	54

A- Kural Koyucu ya da Uygulayıcı Kararlar	
Alma Konusunda	54
B- Topluluk Adına Anlaşmalar Yapma Konusunda	
C- Tam Üyeliğe KABul Sırasında	56
3.5.2. AT DEnetim Organlarının İşleyişi	56
A- Avrupa Parlamentosunun İşleyişi	56
B- Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın İşleyişi	57

4. BÖLÜM

4. TÜRKİYE AVRUPA TOPLULUĞU İLİŞKİLERİ

4.1. Türkiye'nin AT'na Üyelik Başvurusu ve Ortaklık	
Anlaşması	59
4.1.1. Türkiye'nin AT'nu Ortak Üyelik Başvurusu	59
4.1.2. Ortaklık Anlaşması	60
A- Hazırlık Dönemi	62
B- Geçiş Dönemi	63
C- Son Dönem	65
4.2. Türkiye AT Ortaklığı ve Organları	66
4.2.1. Türkiye AT Ortaklığı	66
A- Ortaklık Konseyi	66
B- Ortaklık Komitesi	68
C- Karma Parlamento Komitesi	68
4.3. Türkiye'nin Avrupa Topluluğunda Tam Üyelik	
Başvurusu ve Nedenleri	68
4.3.1. Tam Üyelik Başvurusu	68
4.3.2. Tam Üyelik Başvurusunun Nedenleri	70
4.4. Türkiye'nin Tam Üyelik Öncesi Örgütlenme,	
Personel Yetiştirme ve Uyumu Çalışmaları	72

5. BÖLÜM

5. AVRUPA TOPLULUĞUNA SONRADAN KATILAN BAZI ÜLKELERİN, TAM ÜYELİK ÖNCESİ VE SONRASINDA EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ, AVRUPA TOPLULUĞUNUN ÇALIŞMA PROGRAMI

5.1. Avrupa Topluluğuna Sonradan Katılan Bazı Ülkelerin, Tam Üyelik Öncesi ve Sonrasında Ekonomik Açidan Değerlendirilmesi	75
5.1.1. İngiltere	75
5.1.2. Danimarka	78
5.1.3. İrlanda	78
5.1.4. Yunanistan	79
5.1.5. İspanya	82
5.1.6. Portekiz	83
5.2. Avrupa Topluluğunun Çalışma Programı, Maastrich Anlaşması ve Gümrük Birliği	84
5.2.1. Maastrich Anlaşması	84
5.2.2. Gümrük Birliği	88

6. BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ TÜRK İŞLETMELERİNİN AVRUPA TOPLULUĞUNA ENTEGRASYONU SORUNLARI

6.1. Türk Sanayisinin ve Türk İşletmelerinin Gelişimi	94
6.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımlanması	96
6.3. Gümrük Birliğine ve Daha Sonra AT'na Katılması Halinde, Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Karşılaşabilecekleri Belli Başlı Sorunlar	98
6.3.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İç Piyasadaki Problemi	99
6.3.2. Gümrük Birliğine Üye Olması ile Birlikte KOBİ'lerin Türkiye ve AT'daki Problemleri	
6.3.2.1. Hammadde Tedarik Sorunu	101
6.3.2.2. Üretim ve Teknoloji Sorunu	102
6.3.2.3. Pazarama Sorunu	103
6.3.2.4. İşgücü ve Personelin Eğitim Sorunu	105

6.3.2.5. Finansman Sorunu	107
6.3.3. Gümrük Birliği ve AT'na Katılması Halinde Türkiye'deki KOBİ'lerin Karşılaşabilecekleri Sorunlar İçin AT ile Ortak Çözüm Önerileri	110
6.4. AT'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunlarının Çözümü İçin Yapılanlar ve Türkiye'de Bu Çözüm Önerilerinin Uygulanması	113
6.4.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişmesi İçin uygun Çevrenin Oluşturulması	113
6.4.1.1. Girişimcilik Ruhunun Geliştirilmesi	114
6.4.1.2. Bürokrasi ve Formalitelerin Basitleştirilmesi	114
6.4.1.3. Tek Pazara Uyum Sağlama Tedbirleri	114
6.4.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kurulması ve Geliştirilmesi Yolları	118
6.4.2.1. Teknik Eğitim ve Formasyonu	118
6.4.2.2. AT ile Olan Haberleşmenin Geliştirilmesi	119
6.4.2.3. İhracat İmkanlarının Geliştirilmesi	120
6.4.2.4. İşletmeler Arasındaki İşbirliğinin Geliştirilmesi Yolları	121
6.4.2.5. Teknolojik Gelişmenin Desteklenmesi	122

ÖZET

I. Bölüm: Avrupa Birliği Fikrinin Doğuşu ve Gelişimi konu başlığı altında, 16. yy'dan 20. yy'a kadar Avrupa Birliği Fikri ve Amaçları anlatılmıştır.

II. Bölüm: Avrupa'da İlk Ekonomik Birleşme Anlaşmaları ve Avrupa Topluluğu'nda Ekonomik ve Sosyal Politikaların Uyumlaştırılması adı altında incelenen ikinci bölümde; AKÇT, Auratom ve AET Anlaşmaları ve Avrupa Tek Senedi anlatılmıştır.

III. Bölüm: Avrupa Topluluğunun Kurumsal Yapısı ve Yönetimi konu başlığı altında; AT'nu oluşturan organlar, görevleri ve işleyişleri anlatılmıştır.

IV. Bölüm: Türkiye Avrupa Topluluğu İlişkileri adı altındaki dördüncü bölümde; Türkiye'nin AT'na ortak ve tam üyelik başvuruları, bu ortaklığın organları, başvuru nedenleri ve Türkiye'nin Tam üyelik Öncesi Topluluğa uyum çalışmaları anlatılmıştır.

V. Bölüm: Avrupa Topluluğuna Sonradan Katılan Bazı Ülkelerin Tam Üyelik Öncesi ve Sonrasında Ekonomik Açından Değerlendirilmesi adı altında; İngiltere, Yunanistan, İspanya gibi ülkelerin Toplulukla ilişkileri, Maastrich Anlaşmasına değinildi.

VI. Bölüm: Gümrük Birliğine ve daha sonra AT'na Katılması halinde, Türkiye'deki küçük ve orta işletmelerin karşılaşılabilecekleri sorunlar ve çözüm önerileri anlatıldı.

GİRİŞ

Dünya üzerindeki insan toplulukları yüzyıllardır ekonomik ve siyasal açılardan birbirleriyle ilişkilerde bulunmuşlardır ve topluluklarının devamı için bu ilişkilerini korumaları gerekmiştir. Siyasi, ekonomik ve teknik gelişmelerin en üst seviyede yaşandığı Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan Avrupa Birliği fikri ilk kez 16. yy'dan sonra ortaya atılmıştır.

Avrupa'nın en güçlü dönemi olan Ortaçağı yaşamakta olduğu bu süreçteki gerçek amaç, Avrupa Birliğini kurmak yoluyla Hristiyanlığın önce Avrupa'da olmak üzere dünya üzerinde yaşanan bir din ve siyasi bir güç olması isteğiydi.

Avrupa'da Ortaçağ'dan itibaren gelişen siyasi hareketler ve bunun sonucundaki ekonomik gelişmeler ve Avrupa Topluluğunun kurulması aşamaları özellikle ilk bölümlerde ele alınmıştır.

Avrupa Topluluğu ile yürütülen ve düzenlenen siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmeler ile topluluğun üstlendiği görevler oldukça önemlidir.

Topluluğa üye olmak amacıyla olan diğer Avrupa ülkeleri ve Türkiye'nin Topluluk karşısındaki durumu; süren ilişkilerin tanımlanması ile Topluluğa aday ülkelere karşı tutumuna son bölümlerde yer verilmiştir.

Türkiye'nin Topluluğa üye olma için aday ülke olması nedeni ile gerçekleştirmesi beklenen sorumlulukları ve üye ülke olmasıyla kazanacağı haklara değinildi.

Türkiye'deki işletmelerin %99.1'ini oluşturan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin, gümrük birliğine ve AT'na kalkması halinde, Topluluğa entegrasyonu sorunları ve çözüm önceleri anlatıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

1.1- AVRUPA BİRLİĞİ VE ORTAK PAZAR FİKRİNİN DOĞUŞU

Avrupa Birliği, birleşmiş Avrupa projeleri, 4. Henri'nin büyük tasarısı (ki bu tasarı ülkenin zenginliğini ve refahını artırmaya dayanıyordu) gibi görüşler, ilk kez 16. yy'dan sonra ortaya atılmış ⁽¹⁾ ve yavaş yavaş yayılmaya başlamıştır.

Hristiyanlık, Ortaçağ Avrupa'sında en güçlü dönemini yaşarken, Birleşik Avrupa yaratılması amacındaydı. Böylece Hristiyanlık ve Birleşmiş Avrupa tek bir güç haline gelecekti. Bu düşünce çerçevesinde Avrupa'da eğitim, üretim gibi ekonomik, sosyal ve siyasal konularda ortak adımlar atılmıştır. Ne var ki, Avrupa birliği görüşü, papa ile krallar arasında başlayan ve uzun süren çatışmalar sonunda Avrupa'yı adeta ikiye bölmüştü; Protestanlar Avrupası ve Katolikler Avrupası.⁽²⁾ Ancak zamanla kilisenin etkisi azalmış ve devletler güçlenmeye başlamıştır.

1.2- ORTAK PAZAR FİKRİNİN GELİŞMESİ (17.,18.,19. yy)

17. yy'da Ortak Pazar fikrini benimseyen ve uygar bir Avrupa görmek isteyen iki düşünce adamının görüşleri şöyledir.

17.yy'ın büyük Alman filozoflarından Leibniz'e göre, Avrupa Birliği için barış zorunludur ve insanlık anlayışına da uygundur.⁽³⁾ Aynı yüzyılda Emeric Crus tarafından ileri sürülen barış ve dünya federasyonu projesinin amacı;

(1) Louis Cortou Communautés européennes, Paris, 1975, sh:34

(2) Ali Özgüven, Ortak Pazar Tarım politikası ve Türkiye, Bursa, 1982, s:3

(3) Ali Özgüven, a.g.c., s:3

toplumlara huzur getirmek, ekonomik faaliyetleri ve mübadeleleri geliştirmektir.⁽¹⁾

18. yy'da yeni bir siyasal ve sosyal liberalizm akımı olan "Milliyetçilik" Avrupa'da yayılmaya başladı.

17. yy Avrupa'sında feodalite hüküm sürmekteydi. Feodalite düzeninin başlaması ve gelişmesi oldukça eskiye dayanmaktadır. Akdeniz'in doğu ve batı kıyılarının islam egemenliği altına girmesi Avrupa için önemli bir siyasal olaydır. Böylece doğu ile batı arasında ticaret ve kültür ilişkilerinde yaşamsal bir rol oynamış olan Akdeniz yolunun bir kısmı Avrupa ülkelerine kapanır ve bu ülkeler doğu ticaretinin, giderek dünya ticaretinin dışına atılırlar.⁽²⁾ Bunun sonucu olarak Avrupa'da ticaret sınırlı bir şekilde olur ve ekonomi kendi içine kapanır.

Avrupa'da feodalitenin doğmasına etken olan islamiyetin yayılmasının dışında, Barbar istilaları da büyük bir rol oynuyor.⁽³⁾ Merkezi otorite bu istilalarla parçalanmış ve yerini senyörlüklere (beyliklere) bırakmıştır.

Feodal düzende soylular ve rahipler, yani egemen ve ayrıcalıklı 1. sınıfı; köylüler ve serfler ise 2. sınıfı oluşturmaktadır. Bu iki sınıf arasında, iktisadi ve hukuksal bir eşitsizlik bulunmaktaydı. Feodal düzenin insanlar üzerindeki eşitsiz yaşam tarzı, ticaretin ve zanaatların gelişmesiyle, kentleşmenin olmasına engel olamamıştır. Böylece yeni bir sınıf Burjuva (Kentli) sınıfı doğmuştur.

18. yy'da, Ortçağın sonuna doğru olan en önemli olay Burjuva sınıfının doğuşudur. Burjuva sınıfı, toprak sahibi olmamasına rağmen, üretim ve ticaret sayesinde iktisadi ve

(1) Jacques Bourrinet; La Probleme Agricole Dans l'integration Europeenne Toulouse (France), 1964, s:6

(2) Server Tanilli; Devlet ve Demokrasi, İstanbul, 1982, s:24

(3) Server Tanilli, a.g.e s:24

sosyal yaşamda üstünlük sağlamış ve feodalitenin yıkılmasına neden olmuştur. Böylece kapitalizmin ilk adımları atılmış ve liberalizm akımı doğmuştur.

Yeni bir sınıf olan Burjuvanın doğuşu, kapitalizm ve libealizm akımı ile Avrupa'da sınıfsal değişim olmuştur. Bundan sonra 18. yy düşünürlerinden Rousseau ve Montesquieu' nun görüşlerinde de ortaya koydukları gibi, Avrupa'yı sarsan ikinci bir olay 1789 Fransız Devrimi ile milliyetçiliğin ortaya çıkmasıdır.

- Rousseau; insanlığın gelişimi ile ilgili şöyle bir düşünceden yola çıkmaktadır: İnsanlar önceleri doğal bir yaşam sürdürmüşlerdir. O zamanlar özgür ve mutlu idiler. Ama artık doğal yaşama dönmek söz konusu değildi. Ne yapmalı o halde? Bugün hükümleri bozulmuş "toplum sözleşmesi"ne eski değerini ve gücünü vermeli. Bu olasıdır ve yolu da yönetimi halka vermektir. Çünkü "Egemenlik Halkındır"⁽¹⁾

- Montesquieu; her toplum için amaç, bireylerin özgürlüğüdür. Özgürlüğü sağlamak için despotluktan sakınmalı. Bunun da yolu, özellikle yasama, yürütme ve yargıyı devlette birbirinden ayırmak, yani "güçler ayrılığı" na gitmektir.

Avrupa'da gelişen milliyetçilik akımıyla dini otoritenin devletler üzerindeki etkisi azalmış, Avrupa'da ekonomik ve siyasal çatışmalar dönemi başlamıştır. Dolayısıyla 18. yy'da Avrupa Birliğinin oluşturulması amacı olumsuz olarak sonuçlanmıştır.

19. yy'da da devam eden milliyetçilik akımını ardından, Sanayi Devrimi gerçekleşmiş ve köyden kente göç

⁽¹⁾ Server Tanilli, Devlet ve Demokrasi, İstanbul, 1982, s:27

artmıştır. Sanayileşme ile birlikte burjuva ve işçi sınıfı ayrımı belirginleşmiştir.

Bu dönemde krallıklar, diktatörlükler ya da oya dayalı cumhuriyetler kurulmuş, bazıları kısa süreli olmuş, bazıları da daha da güçlenerek yaşamaya devam etmişlerdir. Büyük mücadeleler sonunda birçok batı toplumunda kitleler, geri alınmaz haklar elde etmişlerdir.⁽¹⁾

19.yy Avrupa'sının siyasal gelişmelerinden (değişiminden) yukarıda kısaca söz ettik. 19. yy'da ekonomik yaşamdaki değişimler ve önemli olaylardan ilk ikisi Almanya ve İtalya'da oluşturulan gümrük birlikleridir.

Alman gümrük birliğinin başlangıç yıllarında "İngiltere ithal edilen hammaddelerden sanayi ve tarım ürünlerinden gümrük vergilerini kaldırdı"⁽²⁾ İngiltere'deki sanayiciler ve çiftçiler İngiliz serbest ticaretinin getirdiği rekabet ortamından hoşnut kalmadıklarından, dış rekabete karşı himayelerini istediler. İngiltere'deki serbest ticaret politikalarının arkasında İngiliz sanayisinin daha güçlü hale getirilmesi yatıyordu. Çünkü artan nüfus ile tarım ürünlerine olan talep üreticinin kar oranını artırıyor, dolayısıyla tarım ürünleri fiyatlarında artış oluyordu. Sonuç olarak hem sanayi ürünlerinin üretim maliyetleri artacak, hem de fiyat artışı nedeni ile ihracatta güçlükler yaşanacaktı.

19. yy İngiliz ekononik politikası böyle iken, Fransa da İngiltere'den etkilenmiş ve serbest ticaret politikasını benimsemiştir. Bu amaçla İngiliz sanayi ürünlerinin ithalinde alınan vergilerin kaldırılması amacıyla, 1860'da Fransız-İngiliz ticaret anlaşması imzalanmıştır.⁽³⁾ Ancak bu

(1) Server Tanilli, Devlet ve Demokrasi İstanbul, 1982, s:30

(2) William Oto Henderson, The Genesis of the Common Market, Great Britain, 1962, sh:XI

(3) Ali Özgüven, Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye, 1982, s:5

anlaşma kısa süreli olmuştur ve Fransa'da Fredirich List'in himaye teorisi önem kazanmıştır.

Himaye teorisi aşağı yukarı 1842'den sonra bütün ülkeleri egemenliği altına almak isteyen İngiltere'nin ticari gücüne, sömürgecilik politikasına ve rekabetine karşı, ekonomik birliğin kurulmasını savunmaktadır.

A- Alman Gümrük Birliği

19. yy Alman iktisatçısı Fredirich List ve Bismarc'ın eseri olan Zollverein adı verilen bu birlik 1834'den 1871'e kadar sürmüştür. 19. yy başlarında, 1815 Viyana kongresiyle, Almanya 38 devlet veya prensliğe ayrılmıştı. Bu prenslikler arasında gümrük vergileri mevcut iken, diğer ülkelere karşı bir gümrük duvarı yoktu. Dolayısıyla Alman sanayisinin gelişmesi ve güçlenmesi, diğer ülkelerin özellikle İngiliz sanayinin karşısında zorlanabilirdi. Bu nedenle, Zollverein genel gümrük birliğine doğru ilk adım atılmıştır ve 1834'de yürürlüğe girmiştir.

Almanya'da gümrük birliği ile, sanayi ürünlerine gümrük vergisi uygulamasına karar verilmiş ve sanayide himayecilik politikası uygulanmış. Bu yolla Alman sanayinin gelişmesi desteklenmiş, tarım kesiminde ise himayecilik yapılmamış, tarım ürünlerinin ticareti serbest bırakılmış. Bunun nedeni tarım ürünü ve hammadde fiyatlarının artmasını önlemek sanayiye korumak ve ekonomik yapıyı dengede tutabilmektir. Çünkü hammadde ve tarım ürünü fiyat artışı, ihracatın azalmasına neden olacaktı ve sanayi ürünleri maliyetleri de dolaylı olarak yükselecekti. Ayrıca ithal sanayi ürünlerinin, yerli sanayi ürünlerinden daha ucuza ülkeye girmesi, ülke sanayisini güç durumda bırakacak, uzun vadede sanayinin gelişimini engelinecekti.

Alman gümrük birliği ile ortak pazar arasında şu fark vardır.⁽¹⁾

Alman gümrük birliği kuvvetli bir devlet olan Prusya tarafından Alman milliyetçi prenslikleri ve kentlerinin toplandığı birlik; ortak pazar ise farklı ülkelerin kurdukları bir topluluktur.

Bu birliğin faydaları şöyle sıralanabilir:

i-Pazarları genişleterek önemli ekonomik büyümelere yol açmıştır.

ii- Tam rekabeti ve ekonomik hürriyeti yaygınlaştırmıştır.

iii- İş bölümünü geliştirmiş ve yeni teorilerin kurulmasında yardımcı olmuştur.

iiii- İstikrarlı bir politika getirmiştir, denilebilir.

B- İtalyan Birliği

19. yy başlarında İtalya küçük devletlere ayrılmıştı. 19. yy ortalarında da Avusturya egemenliğinden kurtulmaya çabalayan ve milliyetçi akımların etkisinde kalan bir İtalya vardı. Bu iki düşünce, İtalya'daki küçük devletlerin birlik oluşturması fikrini doğurmuştu. Ancak bu birlik dengeli olamadı. Çünkü kuzey İtalya'da "her türlü üretim faktörlerini daha kolay ve daha ucuza bulmak mümkündü"⁽²⁾ Güney İtalya'da tarım ve sanayi gelişmişti. Bu ekonomik farklılık, güneyden kuzeye göçe neden olmuştur.

Yukarıda 19. yy Avrupasındaki en önemli ekonomik harektlerden Alman Gümrük Birliği ve İtalyan Gümrük Birliğinden kısaca söz edildi. Ancak Saint Simon ve

(1) Ali Özgüven, Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye, Bursa, 1982, s:6

(2) Ali Özgüven, a.g.e.s:7

Proudhon adlı iki Fransız düşünürün görüşlerinden de yola çıkılarak "Avrupa Birliği yada Avrupa Devletler Topluluğu fikri 19 yy.'da geliştirilmiş oluyor. Önce ekonomik faktörlere dayandırılan Avrupa birliği, daha sonraları siyasal birliği de zorunlu kılıyor"⁽¹⁾

Sırasıyla Saint Simon ve Proudhon'un görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz.⁽²⁾

Saint Simon'a göre; Avrupa Birliği Fransa ile İngiltere arasında kurulmalıdır. Avrupa Birliği bilginler, iktisatçılar, hukukçular ve teknisyenlerden oluşmalıdır. Bunlar devletlerin ekonomik faaliyetlerinde çalışmalıdırlar. Böylece Avrupa Topluluğunun kuruluşu gerçekleşecektir.

Proudhon ise; Du principe federatif (1863) adlı eserinde federal organizasyon öneriyor. Bu organizasyon, güçlü ve savaşçı ülkelere karşı kurulacaktır.

İnsanlara tam bir hürriyet sağlayabilmek için, toplum organize edilmeli, komünlere ve provenslere ayrılmalıdır. Avrupa bu federasyonlardan biri, bir konfederasyon olmalıdır.

1.3- 20. yy.'DA AVRUPA BİRLİĞİNİN KURULMASI FİKRİ VE EKONOMİK HAREKETLER

20. yy'ın siyasi değişimleri oldukça hareketli olmuş ve büyük kitleleri kapsamıştır. Örneğin iki büyük Avrupa ülkesinde faşist olarak nitelendirilen güçlü diktatörlükler kurulmuştur. İtalya ve Almanya'daki bu büyük değişimin yanında Avrupa'yı etkileyen 1917 Rus İhtilali'dir. Bir yanda faşizm diğer yanda sosyalizm Avrupa

(1) Ali Özgüven, Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye, Bursa, 1982, s:7

(2) Louis Cartou; Communautés européennes, Paris, 1975, sh:39

lkelerinin 20. yy'ın ilk yarısında oldukça yoğun savaşlar ve buhranlı dönemler yaşamalarına neden olmuştur.

Fransa'nın işgali döneminde (1940), Jean Monnet bir Fransız-İngiliz sosyal birliğinin kurulmasını öneriyor. Ancak Fransa bu fikre uzak kalıyor.

2. Dünya savaşından sonra ise Winston Churchill, 1946'da Birleşik bir Avrupa fikri ileri sürüyor.

A-GATT (Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşması)⁽¹⁾

1947'de Havana'da 52 ülke tarafından imzalanmış ve 1948'de yürürlüğe girmiştir. Gümrük kısıtlamaları ve vergilerin zamanla kaldırılmasını öngören bu anlaşma ile ye ülkeler gümrük tarifelerini serbestçe değiştiremeyeceklerdir. Türkiye'nin de ye olduğu GATT'a ye olan ülke sayısı 80'den fazladır. GATT'ın merkezi Cenevre'dedir. Bu anlaşmanın görevleri şunlardır:

i- Gümrük vergilerini ve dış ticarete karşılaşılan vergileri ortadan kaldırmak

ii- Dünya ticaretini geliştirmek

iii- ülkelerin refah düzeyini yükseltmek

iii- Ekonomik kaynakları daha faydalı bir şekilde kullanmak

B-BENELUX;

1944 yılında Belçika, Hollanda ve Lxemburg arasında, bir gümrük birliği olan BENELUX sözleşmesi, imzalandı.

Batı Avrupa'nın  küçük lkesi Belçika, Hollanda ve Luxemburg serbest ticaret politikasını denemek için girişimlerde bulunmuştur.

⁽¹⁾ İngilizcesi: Genral Agreement on Tarifs and Trade

1921 yılında Belçika ve luxemburg'un Ekonomik Birliği (BENELUX) iki ülke arasında ithalata uygulanan gümrük vergilerini ve diğer ticari kısıtlamaları kaldırarak, üçüncü ülkelerden yapılan ithalata ortak bir tarife uygulama kararı almıştır. 1922 yılında ise ekonomik birliğe istinaden bir Gümrük Birliği kurulmuştur. 1932 yılında Belçika ile Hollanda arasında ekonomik birleşme girişimi olmuştur. Daha sonra Hollanda'nın da katılımı ile genişleyen bu gümrük birliği Avrupa Ekonomik Topluluğunun kuruluşuna zemin hazırlamıştır.⁽¹⁾ Benelux 1952'de AKÇT'ye ve 1958'de Avrupa Topluluğuna girmiştir.

1 Ocak 1948'den itibaren gümrük birliğine geçildiğinde birlik içi (Benelux) ticarete kısıtlamalar kaldırılmış, geçiş dönemi uygulamadan ortak dış tarifeye geçilmiştir. ⁽²⁾

Benelux, gümrük birliğini sağlamak amacıyla olan ve aralarındaki mevcut gümrük vergilerini kaldıran ekonomik bir topluluktur. Ancak diğer ülkelere karşı uygulanan gümrük vergileri devam etmektedir.

C-Marshall Planı:

1947'de ABD dışişleri bakanı George Marshall tarafından, Avrupa kalkınma planı adı altında hazırlanan yardım planı Marshall planı olarak adlandırılmıştır.

Marshall planının en önemli amacı Avrupa'nın ekonomik kalkınmasını sağlamak için her türlü yardım yapmaktır. Bu nedenle Marshall Planı Avrupa Birliği fikrine dayanır.

2. Dünya savaşı sonrası Avrupa ülkelerinin ekonomik olarak desteklenmesi mümkün olmuş ve Türkiye de bu yardımdan faydalanmıştır.

⁽¹⁾ Michael Tracy, Agriculture in Western Europe-Challenger and Response, 1880-1980, London, 1964, s:261

⁽²⁾ Michael Tracy, a.g.e. s:262

Marshall planının uygulanmasından sonra 1948'de (OECE)⁽¹⁾ Avrupa ekonomik işbirliği örgütü kurulmuş ve 1961'de ise ekonomik işbirliği ve kalkınma örgütü (OECD) adını almıştır.⁽²⁾

1949 yılında Washington'da , ABD'nin liderliğinde Kuzey Atlantik Anlaşması (NATO) imzalandı. NATO doğu blokundan gelebilecek her türlü saldırıya karşı savunma amacıyla kurulmuş askeri bir örgüttür. Türkiye 1952 yılında bu örgüte katılmıştır.

D-Schuman Planı:

18 Mart 1951'de imzalanan AKÇT'nin ilk kuruluş fikri, 9 Mayıs 1950'de Robert Schuman tarafından "uluslararası bir otorite" olarak (Fransa ve Almanya arasında) öne sürülmüştür.

AKÇT anlaşması bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

E-Messina Konferansı:

1955 yılında AKÇT'yi kuran Avrupa ülkeleri, Messina konferansının yapılmasına karar vermişlerdir. Messina konferansında tartışılacak konu ise Avrupa'nın yeniden düzenlenmesi, her türlü gümrük vergilerinden ve ürün miktarı kısıtlamasından uzak bir Avrupa pazarı yaratmaktır. Sonuç olarak Avrupa Birliği'nin kuruluşu hedeflenmekteydi. Bundan sonra Roma anlaşması olmuş ve AET kurulmuştur. (2. bölümde bu iki anlaşmadan ayrıntılı olarak söz edilecektir)

1.4- AVRUPA BİRLİĞİNİN AMAÇLARI

Avrupa Birliği'nin ilk amacı, gelişen büyük dünya devletlerinin karşısında güçlü bir Avrupa yaratmaktır.

(1) OECE : Organisation for European Economic Cooperation (İngilizce)

(2) OECD: Organisation de Cooperation, at de Development Economique (Fransızca)

Özellikle ABD, SSCB ve gelişmekte olan diğer birkaç ülkenin karşısında birleşmiş bir Avrupa oluşturmak hedeflenmiştir. Ancak bu amaç yukarıdaki tanımda belirtilmekle birlikte,, ekonomik güçlenmeyi hedef almaktaydı. Çünkü ekonomik açıdan güçlü, kendine yetebilen ve dünya ekonomisinde söz sahibi olan bir birlik için siyasal açıdan da avantajlar sağlayacağı bir gerçektir.

Avrupa Birliği ülkeleri herbiri için çözülmesi gerekli problemleri, elbirliği içerisinde ortak bir çözüme ulaştırabilecektir. Birlik ülkelerinde mevcut kaynakların işletilmesi ve bunun için gerekli şartların sağlanması (teknik, istihdam, finansman , ..gibi) amacıyla olacaklardır. Bu sayede zamanla ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkları ortadan kaldıracaklardır.

Dünya ülkelerinde çeşitli zamanlarda meydana gelen ekonomik krizler veya siyasi-ekonomik kutuplaşmalara karşı Avrupa Birliği güçlü bir konumda olacaktır.

Avrupa Birliğini oluşturmak amacıyla yapılan anlaşmalara (AKÇT, Euroatom, AET vb) 2. bölümde açık bir şekilde değinilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA İLK EKONOMİK BİRLEŞME ANLAŞMALARI VE AVRUPA TOPLULUĞU'NDA EKONOMİK VE SOSYAL POLİTİKALARIN UYUMLAŞTIRILMASI

2.1- AVRUPA'DA İLK EKONOMİK BİRLEŞME ANLAŞMALARI

2.1.1- Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Anlaşması: (AKÇT)

Avrupa Birliği'nin kurulması konusunda düşünceler üreten pek çok fikir adamından ve özellikle Monnet'ten etkilenen Fransa Dışişleri Bakanı Robert Shuman, 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransa ve Almanya'ya şu görüşü önermiştir; Her iki ülkede mevcut kömür ve çelik kaynakları birleştirilecek, savaş sanayisinin temel girdileri olan bu iki maddenin üretimi ve kullanımı uluslararası bir organın sorumluluğuna bırakılacaktır.⁽¹⁾ Shuman Planı'nı onaylayan altı Avrupa ülkesi 20 Haziran 1950'de konuyla ilgili görüşmelere başlamışlardır.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te imzalanan bir anlaşmayla kurulmuştur. Üye ülkeler ; Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'tur. 50 yıl süre için yapılmış olan AKÇT anlaşması, 9 Şubat 1958 tarihinde geçiş dönemini tamamlamış ve kömür-çelik konusunda Avrupa'da bir ortak pazar yaratılmıştır. Topluluk dışında kalan ülkelere ortak gümrük tarifesi uygulanmaya başlanmıştır.

Son derece stratejik önemi olan bu hammaddelerin üretimi ve ticaretinin nasıl olup da hemen bu altı ülke tarafından benimsendiğine gelince, ABD ve SSCB'nin

(1) Rıdvan Karlık, Avrupa Toplulukları ve Türkiye, İstanbul, 1990 s:2

sürdürdükleri düşük fiyat politikasına karşı birlik içinde hareket etme isteğidir.⁽¹⁾ AKÇT'nin diğer iki topluluktan ayrı bütçesi vardır. Topluluk Brüksel ve Lüksemburg'da çalışmaktadır.

AKÇT Topluluğunun görevi, üye ülkeler arasında bir ortak pazarın yaratılması, ekonomik genişleme, üye devletler halklarının yaşam standartlarının yükseltilmesi ve istihdamın artırılmasıdır.

AKÇT üye devletlerin atayacağı bağımsız kişilerden oluşan, kömür ve çelik üretiminde uluslararası yetkilere sahip bir kuruluştur ve kurulduğunda beş organa sahipti. 1 Temmuz 1967'de Birleşme Anlaşması (Merger Treaty) ile organları AET ve EUROATOM ile birleştirilmiş ve birer birim haline getirilmiştir. (Yüksek otorite ve diğer iki Topluluğun Komisyonu ile birleşmiş "Komisyon" adını almıştır.) Kömür Çelik Topluluğu'nun üst organı olan "Yüksek Otorite'nin kararlarını, üye devletler doğrudan doğruya uygulayabilecekti. Böylelikle 1951'de kurulan Kömür Çelik Topluluğu ile devletler hukukunda o zamana kadar örneği görülmemiş yetkilerle donatılmış uluslararası bir organ kurulmuş bulunuyordu."⁽²⁾

AKÇT sektörel bazda ekonomik birleşmenin oluşumu konusunda olumlu bir deneyim olmuş ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) kuruluşunda temel ve örnek olma işlevini görmüştür.⁽³⁾

Topluluğa 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka üye olmuştur.

2.1.2- EUROATOM (AVRUPA ATOM ENERJİSİ TOPLULUĞU) ANLAŞMASI

(1) Jan d Soto, La Communauté Européenne du charbon et de l'Acie Paris, Serie Que Sais-je, 1965, s:27

(2) Sait Yüksel, Türkiye İlişkileri Açısından AET, 1973, s:25

(3) Mustafa Altıntaş, Avrupa topluluğu ve Türkiye ilişkileri, İdarecinin Sesi Dergisi, Mart 1988, Cilt 2, sayı 2, s:38

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EUROATOM) Anlaşması 25 Mart 1957'de imzalanmış ve 1 Ocak 1958 (Roma Antlaşması) yılında yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın temel amacı, atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanılmasını sağlamak ve geliştirmektir.

EUROATOM Anlaşması 1. Maddesi ; "Üye devletlerin nükleer enerji sektöründeki hayat şartlarının iyileştirilmesi ve diğer ülkelerle ilişkilerin sıkılaştırılmasıyla hızlı bir kurumlaşma ve nükleer enerji sektöründe gelişme sağlanması amacıyla gerekli koşulların oluturulmasıdır."

Böyle bir amaç güden topluluğun kurulması gerekliliği ise petrole olan bağımlılığın azaltılmasıdır. Bu nedenle diğer enerji kaynaklarının devreye sokulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 1956 yılında patlak veren Mısır-İsrail Savaşı ve İngiltere ile Fransa'nın Süveyş Kanalı'na müdahale etmesiyle başlayan sıkıntılı dönemde, Avrupa'ya Ortadoğu'dan petrol ikmali aksamıştır. Ancak, Afrika'nın güneyinden Avrupa'ya petrol taşınması ile 1970'li yıllara kadar önemli artış olmaması üzerine, diğer iki Avrupa Topluluğu kadar gelişme göstermiştir.⁽¹⁾

1967 yılında yapılan birleştirme anlaşmasıyla AKÇT ve EUROATOM anlaşmalarında yeralan organlar AET (Roma) Anlaşmasındaki karar organlarıyla birleştirilmiştir.

2.1.3- AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU (ROMA ANLAŞMASI)

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kuruluş amacına uygun olarak hizmet vermesi sonucunda, başarılı olması ile topluluğa üye ülkelerce ekonomik amaçlı bir topluluk oluşturma düşüncesi gelişmiştir. İtalya'nın Messina

⁽¹⁾ Rıdvan Karluk, Avrupa toplulukları ve Türkiye, İstanbul, 1982, s:5

şehrinde yapılan (1-2 Haziran 1958) toplantıda, oluşturulacak yeni topluluğun kurulması için ön çalışmalarda bulunacak bir komiteye Belçika Dışişleri Bakanı Paul Henri Speak başkanlık yapmıştır.

29-30 Mayıs 1956 tarihinde Venedik'te yapılan toplantı ile komitenin raporu incelenmiş ve 25 Mart 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu (The European Economic Community : EEC) kurulmuştur. 1 Ocak 1958'de (Roma Anlaşması ile) yürürlüğe girmiştir. Üye ülkeler Federel Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve Fransa'dır.

Topluluk, Avrupa'nın bütünleşmesi doğrultusunda ekonomik, sosyal ve siyasal faktörleri üye ülkelere etkin şekilde yaymayı amaçlamaktadır. Bu anlaşmanın hedef ve kapsamı diğer anlaşmalara göre daha geniştir.

Yeni bir Avrupa kurmak, Avrupa'nın iktisadi entegrasyonunu oluşturmak, dinamik , yaratıcı bir bütün meydana getirmek yoluyla bütün kaynakların birleştirilmesi hedeflenmiştir. Hür alemin temel direğini yine Avrupa medeniyeti ve Avrupa milletleri camiası teşkil edeceklerdir.⁽¹⁾

Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Atom Enerjisi Topluluğunun kuruluş aşamasında, ülkeler arasında görüş ayrılıkları çıkmıştır. Avrupa'da güçlü devletlerden biri olan İngiltere, İngiliz uluslar topluluğunun lideri olması nedeniyle ekonomik ve ticari açıdan daha az bağlayıcı olan bir Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan yana olmuştur. Ancak Avrupa Ekonomik Topluluğu ise üye ülkeler için ekonomik ve ticari yönden oldukça bağlayıcı kararlara (üye ülkelerin ekonomik açıdan gelişmesi için) sahip olmuştur. Bu nedenle İngiltere AET'ye girmemiştir. Ve AET'ye girmeyen Avrupa ülkeleri ile Avrupa Serbest Ticaret Bölgesini kurmuştur.

(1) Avrupa Ortak Pazarı Karşısında Türkiye, Türk Ekonomi Kuurumu Yayınları, Ankara, 1960, s:9

Roma Anlaşması altı kısımdan oluşmaktadır.

- a- İlkeler (Madde 1-8)
- b- Topluluğun Temel Kuralları (Madde 9-84)
- c- Topluluğun Politikası (85-130)
- d- Denzaşırı Ülke ve Toplulukların Katılımı (Madde 131-136)
- e- Topluluğun Organları (Madde 137-209)
- f- Genel ve Son Hükümler (Madde 210-248)

reddedilmiştir.

2.1.4- AET'NİN KURULUŞ AMAÇLARI

Antlaşmanın "Başlangıç" bölümünde AET'yi kuran 6 ülkenin amaçları, niyetleri açık bir biçimde dile getirilmektedir. (Roma Anlaşması Madde:2)

"Avrupa halkları arasında gittikçe daha sıkı bir birliğin temellerini kurmayı azmeden, Avrupa'yı parçalayan engelleri ortadan kaldırmak suretiyle, ülkelerinin ekonomik gelişmesini ortak bir girişimle sağlamaya karar veren,

Halklarının yaşam ve istihdam koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesini amaç edinen,

Varolan engellerin ortadan kaldırılmasının ekonomik gelişmede istikrarı, değişimlerde dengeyi ve rekabetle dürüstlüğü hedef tutan uyumlu bir davranış çizgisinin izlenmesiyle mümkün olacağını kabul eden,

Çeşitli bölgeler arasındaki farklılığı ve bunların daha az gelişmiş durumda olanlarının gelişmelerindeki gecikmeyi azaltmak suretiyle ekonomilerinin birliğini güçlendirmek ve uyumlu gelişmesini sağlamak isteğini besleyen,

Uluslararası değişimlere konulmuş bulunan kısıtlamaların ortak bir ticaret politikası izlemek suretiyle yavaş yavaş ortadan kaldırılmasına yardım etmek isteyen,

Avrupa ile denizaşırı ülkeleri birbirine bağlayan dayanışmayı güçlendirmeye ve sözkonusu ülkelerin refahlarının artmasının Birleşmiş Milletler Antlaşması ilkelerine uygun olarak sağlamaya kararlı olan,

Yukarıda belirtilen tüm bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ile birlikte barış ve özgürlüğün savunmasını da güçlendirmeye kararlı olan ve Avrupa'nın aynı amaç güden diğer ülkelerini çabalarına katılmaya çağırarak,

Üye ülke temsilcileri

Bir Avrupa Ekonomik Topluluğu kurmaya karar vermişlerdir.⁽¹⁾

Kısaca özetlenirse topluluğun görevi, bir ortak pazarın kurulması ve üye devletlerin ekonomi politikalarının zamanla yaklaştırılması yoluyla topluluğun tümü içinde ekonomik etkinliklerin uyumlu olarak gelişmesini, sürekli ve dengeli yayılmasını, istikrarın artmasını, hayat seviyesinin hızla yükseltilmesini ve birleştirdiği devletler arasında daha sıkı bir işbirliğinin gerçekleştirilmesidir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlayabilecek en önemli maddelerinden biri anlaşmanın 9. maddesindedir. Sözkonusu maddede Topluluğun bir gümrük birliği üzerine kurulduğu ifade edilmiştir. Bu madde ile üye ülkeler arasındaki gümrük vergilerinin ve

(1) Kubilay Atasayar, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Sosyal Yönlerle Avrupa Topluluğu, s:171

miktar kısıtlamalarının kaldırılarak üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulanmaya başlanmıştır.

2.1.5- AVRUPA TEK SENEDİ

17 Şubat 1986 tarihinde dokuz Avrupa ülkesi tarafından Tek Avrupa Senedi (The Single European Act.) imzalanmıştır.

Bu senet daha sonra İtalya, Danimarka ve Yunanistan tarafından da onaylanmıştır.

Senet imza tarihinden sonra 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe girmiştir. Tek Avrupa Senedi ile başlıca altı alanda yeni hedeflere ulaşılması kabul edilmiştir. Bunlar ; sınırların, serbest bir pazar için kaldırılarak mal, hizmet ve sermaye gibi üç temel sektörde serbest dolaşımın sağlanması, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesi, işçilerin sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi, çevrenin korunması, araştırma ve teknolojik gelişmenin hızlandırılması ile ekonomik ve parasal birliğin sağlanmasıdır.

Tek Avrupa Senedi çerçevesinde üye ülkelerin pazarlarını birbirlerine açmalarıyla sağlanacak başlıca yararlar; tica-reti olumsuz etkileyen tüm tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılmasından doğan kazançlar, optimum işletme büyüklük-lerinin oluşturması dolayısıyla ölçek ekonomi yararları, rekabetin artması ile tekel karlarının azalmasından ortaya çıkan faydalar, toplam üretimi etkileyen kısıtlamaların kalkmasıyla ekonomide meydana gelecek refah artışlarıdır.⁽¹⁾

1992 yılı sonunda gerçekleştirilen iç pazarın Topluluğa getireceği yararları belirlemek amacıyla AT Komisyonu

⁽¹⁾ Rıdvan Karluk, AT ve Türkiye, İstanbul, 1990, s:15

tarafından Cecchini Raporu adlı çalışma yaptırılmıştır. Bu rapor ile 12 ülke piyasasına iç pazarın tamamlanmasının getireceği yararlar ortaya konulmuştur. (Buna sınır kontrollerinin Topluluğa yüklediği maliyetler dahil değildir) 1988 yılı sabit fiyatlarıyla 12 ülke için bu kazançların toplamı 170-250 milyar ECU civarındadır. (Bkz. Tablo 1)

Kazançlar	Milyar ECU	Topluluk GSYİH'nin Yüzdesi
1- Ticarete konan engellerin kaldırılması	8-9	0.2-0.3
2- Üretimi engelleyen sınırlamaların kaldırılması	57-71	2.0-2.4
3- Engellerin kaldırılmasından doğan kanallar alt toplamı	65-80	2.2-2.7
4- Ölçek ekonomilerden tam yararlanma	61	2.1
5- Rekabet artışından doğan kazançlar ve tekel geliri	46	1.6
6- İç pazarın sağlayacağı kazançlar alt toplamı	62-107	2.1-3.7
7- Toplam kazançlar		
-7 ülke için 1985 fiyatları ile	127-187	4 1/4-6 1/2
-12 ülke için 1988 fiyatları ile	170-250	4 1/4-6 1/2

Tablo.1. İç Pazarın Tamamlanması ile Topluluğun Potansiyel Kazançlarının Mikroekonomik Tahminleri (7 üye için 1985 fiyatları ile)⁽¹⁾

Tablo 1'de yer alan yedi ülke şunlardır: Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere, Benelux.

Adı geçen ülkeler, Topluluk GSYİH'nin % 88'ini üretmektedirler.

⁽¹⁾ Comission of the European Communities.

2.2- AVRUPA TOPLULUĞU'NDA EKONOMİK VE SOSYAL

POLİTİKALARIN UYUMLAŞTIRILMASI

1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe giren Roma anlaşması ile, AT kurulmuştur. Amacı Avrupa'nın bütünleşmesi doğrultusunda ekonomik, sosyal ve siyasal faktörleri üye ülkelere etkin şekilde yaymayı amaçlamaktadır.

Kuruluşlarından itibaren Avrupa Toplulukları'nın hedefleri, üyeleri arasında "ekonomik sınırların kalkmasını" sağlamak olmuştur. Bu şartlarda Avrupa ülkeleri, kendi başlarına hareket etmelerinin anlamsızlığını farkederek sınırlarını, Topluluğa üye bütün ülkelere açmayı kararlaştırdılar. Artık bu açılardan Topluluk tek bir ülke olacaktı.⁽¹⁾

Avrupa Konseyi, Komisyonun teklifi üzerine oybirliği ile Ortak Pazarın kurulması ve işlemesi için gerekli olan ekonomik ve sosyal içerikli yönetmelikleri çıkaracaktır. (Roma Anlaşması Md.100)

Roma Anlaşması'nda öngörülen ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi sağlayacak konular aşağıdaki bölümlerde yer almaktadır.

2.2.1. Gümrük Birliği

Gümrük Birliği, birçok ülkenin kendi aralarında mübadele edilen ürünlerden aldığı gümrük vergilerinin kaldırılması, buna karşılık, diğer ülkelere gelen ürünler içinde ortak bir gümrük tarifesi uygulanmasıdır.⁽²⁾

(1) Avrupa Topluluğu komisyonu Enformasyon Temsilciliği, Avrupa topluluğu Nedir?, 1978, s:39

(2) Ali Özgüven, Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye, Bursa, 1982, s:33

Böylece, kendi aralarında her türlü vergiler, her türlü sınırlandırmalar kalkmakta, diğer ülkelere karşı ise ortak tarifeler yürürlüğe konulmaktadır. Gümrük birliği bu amaçlara dayanan bir anlaşmadır. Eğer ortak bir gümrük tarifesi olmasaydı, o zaman ithal malları en düşük gümrük vergisi uygulayan ülkeden geçecek ve bu ülkenin gümrük gelirleri artacaktı.

Gümrük Birliği'nin sağlanabilmesi için çeşitli önlemler düşünülmüştür. Bütün bu önlemler kısaca "Rekabet Politikası" adı altında toplanabilir.⁽¹⁾

Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi aşamaları, aşağıda iki bölümde incelenmiştir.

A- Demir Çelik ürünlerinde gümrük birliği:

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) (Bkz. Bölüm2), demir çelik ürünlerinde üyeler arasında tam bir liberasyonu sağlamıştır.

Topluluğa üye ülkeler, AKÇT anlaşması kapsamına giren ürünlerdeki gümrük vergilerini 1 Ocak 1972 tarihinde birleştirmişlerdir ve AKÇT kapsamındaki ürünlerde ortak gümrük tarifesi uygulamaya başlamışlardır.

B- Demir-çelik dışı ürünlerde Gümrük Birliği:

Avrupa Topluluğu ekonomik bütünleşmenin ilk adımı olan topluluk içinde malların serbest dolaşımını, bir gümrük birliği ile gerçekleştirilmesini öngörmüştür. Gümrük birliği, Topluluk içinde üretilen ya da topluluk dışında üretilmekle birlikte, tüm dış alım vergileri ödenmiş ve sonradan iade edilmiş olan mallara uygulanmaktadır. Bu tür mallara "serbest dolaşım halindeki mallar" denilmektedir.⁽²⁾

(1) Louis Cartou, Organisations Européennes, Paris, 1967, s:164

(2) Tefik Saraçoğlu, Avrupa Ekonomik Toplulukları, İKV yayını, İstanbul, 1983

Topluluk içindeki gümrük birliğinin kurulması, üç temel unsurun gerçekleştirilmesini gerektirmiştir.

i- Üye ülkelerin birbirlerine karşı uyguladıkları gümrük vergileri, kota şeklindeki ithal kısıtlamaları ve serbest ticareti güçleştiren diğer engellerin kademeli olarak kaldırılması.

ii- Topluluk dışındaki ülkelere karşı, üye devletlerin milli gümrük tarifeleri yerine, tek ve ortak bir gümrük tarifesi uygulamaları ve diğer kısıtlayıcı dış ticaret tedbirlerinde de uygulamalarını yakınlaştırarak, ortak bir dış ticaret politikası izlemeleri.

iii- Dış ticaret ve özellikle, gümrük alanındaki mevzuatları yakınlaştırılarak, gümrüklerdeki formaliteler nedeniyle, serbest ticaretin engellenmesinin önlenmesi.⁽¹⁾

AT'nu kuran Roma Anlaşması hükümlerine göre üyeler, demir çelik dışında kalan sanayi ürünlerine uyguladıkları gümrük vergilerinin belli bir takvime göre kaldıracaklardı.

AT'nun kurulmasının ardından ilk 12 yıl, geçiş dönemi adı verilen bir uygulama dönemi olmuştur. Her biri dört yıllık süreler olan üç bölüme ayrılmıştır. 31 Aralık 1970'te geçiş dönemi son bulmuştur.

Önceden belirlenen takvime uygun olarak, hedeflenen kararlar gerçekleştirilmiştir. 1 Temmuz 1968'den itibaren tarım ve sanayi ürünleri, ana ilke olarak, ortak pazarda gümrük vergilerine veya miktar kısıtlamalarına bağlı kalmadan mübadeleler olmaktadır.⁽²⁾

Belirlenen süreden tam 18 ay önce, 1 Temmuz 1968'de gümrük vergileri tamamen kaldırılmış ve üçüncü ülkelere

(1) Avrupa Topluluğu Enformasyon Temsilciliği, Avrupa Topluluğu Nedir?, 1982, s:41

(2) Corti Mano, politique agriede et costruction de l'europe, thesc de doctorat, Lausanne, 1971, sh:31

karşı uygulanacak ortak tarifeye uyumun da sağlanmasıyla gümrük birliğine ulaşılmıştır.⁽¹⁾

Topluluğun genişlemesi sonucunda, 9 üye arasında sanayi ürünlerinde vergisi serbest ticaret ise 1 Temmuz 1977'de gerçekleştirilmiştir.

Topluluğa sonradan katılan Yunanistan ile 12 yıllık listede 1 Kasım 1984, 22 yıllık listeye giren ürünlerde ise 1986 yılı sonunda gümrük birliği sağlanmıştır. İspanya ve Portekiz ile 1992 yılı bitiminde birliğin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Gümrük vergilerinin indirilmesinden sonra benzer etki yaratan diğer iç vergilerin de kaldırılmasının geçiş döneminden önce gerçekleştirilmesi için çaba gösterilmiş fakat bu da tam başarılamamıştır.

Geçiş döneminin birinci aşaması sonunda bütün ihracat vergileri kaldırılmış ve gümrük tarifesi gibi etki yaratan diğer bütün mali nitelikteki vergiler sıfırlanmıştır. Ayrıca 1 Ocak 1988 tarihinden itibaren üye ülkelerin dökümanları ve gerekli verilerinde standardizasyon sağlanmıştır.

Temmuz 1971 tarihinden itibaren topluluk, tekstil gibi hassas ürünlerde tarife kotaları uygulamaktadır. Aynı kotalar özellikle tekstil ve giyim sanayi ürünlerinde, Türkiye'ye karşı da geçerlidir.

2.2.2- ORTAK TARIM POLİTİKASI

Topluluk üye ülkeler arasında, ticaretin serbestleştirilmesi temel ilke olarak benimsenmiş ve GATT kurallarına uygun olarak gümrük birliğinin yaratılması

(1) Jean Mark Bougner, a.g.c. s:32

amaçlanmıştır. Sanayi ürünlerinde gümrük birliğinin sağlanması önemli sorun yaratmamıştır.

AT'nun kurulmasından önce Avrupa'da, tarım konusunda işbirliği yapılması ve ortak bir tarım birliği kurulması düşünceleri mevcuttur. 1952-1954 yılları arasında yapılan seri müzakerelerde 15 Batı Avrupa ülkesi çeşitli teklifleri tartışmışlar, ancak ithalatla üçüncü ülkeler karşısında üye ülkelerin tercih edilmesi önerisi ile kurulmaya çalışılan ve sözkonusu tarım örgütünün nasıl bir kurumsal kimlik kazanacağı ve nereye bağlanacağı (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü) ya da bağımsız mı olacağı konusunda anlaşmaya varamamışlardır.⁽¹⁾

Toplulukta tarım sektörü, üye ekonomileri ile politikalar açısından çok önemli bir yere sahiptir. Tarım değişebilen şartlara bağlı olduğu için (iklim, toprak, vb...) üretimi istenilen seviyede tutmak ve önemli bir nüfus kesimlerinin gelirlerinde dalgalanma yaratmamak gerekir. Tarım topluluklar bütçesinin üçte ikisini oluşturmaktadır. Bu nedenlerle ortak tarım politikası önemli bir yere sahiptir.

Ortak tarım politikası genel olarak, tarım ekonomisinin özelliklerini de yansıtacaktır. Şöyle ki ;⁽²⁾

a.) Fiyatlar istikrarsızdır. Bu yüzden, gelirler dönemden döneme, bölgeden bölgeye değişmektedir.

b.) Üretim, iklimin etkisi altındadır.

c.) Uzun dönemde, teknik gelişmeler tarımsal nüfusu azaltmaktadır.

d.) Zaruri besin maddeleri talep elastikiyeti serttir. Başka bir deyişle zaruri besin maddeleri talebi çok az

(1) Jacques, Bourrinet, Le Probleme Agricole dans L'integration Europeenne, France, 1964, s:35

(2) Ali Özgüven, Ortak Tarım Politikası ve Türkiye, Bursa, 1982, s:99

arttığından, kısa dönemde ve organize olmayan pazarlarda arz ve talep, önemli fiyat dalgalanmalarıyla karşı karşıya kalır. Bu bakımdan tarımsal reel gelirler yıldan yıla büyük değişimler göstermektedir. Yani önemli bir nüfus kesiminin gelirlerinde dalgalanmalar yaratmamak gerekir.

Topluluğun ortak tarım politikası toplantıları, farklı politikalar ve sosyal yapılar nedeniyle, uzun ve tartışmalı geçmiştir. Edgar Faur'a göre (1966 yılında Fransa Tarım Bakanı) Avrupa'nın bir pazar oluşturması, tek çözüm yolu değildir, sadece bir yol olabilir. Topluluk 1964 yılında tarım ürünleri ithalatının %79'unu üçüncü ülkelerden yapmıştı. Alman pazarlarında Amerikan buğdayı ve Danimarka süt ürünleri rekabeti Fransız çabalarını büyük ölçüde boşa çıkarmıştır.⁽¹⁾

Roma Anlaşması, tarım ürünleri fiyatlarının belirlenmesinde tüm rekabet koşullarının birarada olma zorunluluğuna yer vermemiştir. Tarım kesimi çeşitli şekillerde ve derecelerde himayeyi gerektirdiği için üreticileri koruyan minimum fiyatlar belirlenmiş ve tarım ortak bir politikaya bağlanmıştır.⁽²⁾

Diğer ortak politikalarda olduğu gibi ortak tarım politikasında da üye ülkeler, milli yasama ve yürütme yetkilerinden bir kısmını Topluluk organlarına devretmişlerdir.

Üye ülkeler tarım konusundaki yetkilerini topluluk organlarına devrettiklerinden, bağımsız politika izleyemezler, Topluluk kararlarına uymak zorundadırlar.

Roma Anlaşması tarım sektöründe üyeler arasındaki yapıyı aynı seviyeye getirebilmek için ortak bir tarım politikasının belirlenmesini öngörmüştür. Anlaşmanın

(1) Pierre Barral; Les agrariens français de Melina a Pisani, Paris 1968, s:331

(2) Ali Özgüven, Ortak Pazar ve Tarım Politikası, Bursa, 1982, s:98

39'uncu maddesinde (common agricultural policy: CAP) bu politikanın esasları şu şekilde ortaya konmuştur:⁽¹⁾

a) Teknik gelişmeyi teşvik ederek tarımsal üretimde rasyonel bir büyüme sağlamak, özellikle emeğin ve diğer üretim faktörlerinin tam kullanımını temin ederek tarım sektöründe prodüktiviteyi arttırmak,

b) Tarım sektöründe çalışanların gelirlerini, yükseltmek, sektörden geçimini sağlayan kişilere daha iyi bir hayat standardı sağlamak,

c) Tarımsal piyasalarda istikrarı sağlamak,

d) Tarımsal ürün arzını güvence altına almak,

e) Tüketicilerin uygun fiyatlarla tarımsal ürünleri satın alabilmelerini mümkün kılmaktadır.

(b) maddesinde sözü edilen tarım sektöründe çalışanların gelirlerini yükseltmek amacı, ekilebilir toprakları en fazla ülke olan Fransa'daki (1957'de topluluğu oluşturan altı ülke arasında), siyasal gücü fazla olan üreticiler Fransa'nın topluluğa girmesini desteklemişlerdir. Çünkü Topluluk düşük dünya fiyatlarına karşı garanti edilmiş daha yüksek bir fiyat politikası öngörmüştür.⁽²⁾

Anlaşmanın 39'uncu maddedeki amaçlara ulaşabilmek için fiyat düzenlemeleri, sübvansiyonlar, ihracat ve ithalatta istikrar sağlanması, tarımsal yön verme ve garanti fonları konularında düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

(1) Rıdvan Karlık, Avrupa Toplulukları ve Türkiye, 1990, s:60

(2) Henry de Farcy, L'espace Rural, Seric Que Sais-Je, Paris, 1975, s:26

2.2.3- KİŞİLERİN VE HİZMETLERİN SERBEST DOLAŞIMI

Avrupa Topluluğu'ndan önce kurulan AKÇT'de 1 Eylül 1957 tarihinde yürürlüğe giren bir anlaşma ile, yetişmiş işgücünün Topluluğu oluşturan ülkelerdeki kömür ve çelik sektöründe serbest istihdam mümkün olmuştur.

9 Aralık 1957'de göçmen işçilerin sosyal güvenlik haklarını AKÇT içinde düzenleyen anlaşma imzalanmıştır. AKÇT anlaşmasında da öngörülmüş olan işgücünün serbest dolaşımı, kömür ve çelik sanayilerinde çalışan işçilere daha sınırlı bir serbest dolaşımdır.

AT'nu kuran Roma Anlaşması, Topluluk içinde malların, hizmetlerin ve sermayenin yanında işgücünde serbest dolaşımını öngörmüştür. Böylece, emeğin marjinal verimliliğinin düşük olduğu ülkelere yüksek olduğu bölgelere gitmeleriyle bu üretim faktörünün Topluluk içinde daha etkin dağılımın sağlanması amaçlanmıştır.

Toplulukta serbest dolaşım ile ilgili hükümler dört bölümde incelenebilir.

A- Ücretli Çalışanlar İle Aile Fertlerinin Serbest

Dolaşımı:

Serbest dolaşım, Topluluk içinde işçilerin istihdam, ücret ve çalışma şartları açısından uyrukluğa dayalı ayırım yapılmaksızın bütün üyelere çalışabilmelerine imkan sağlanmaktadır. Toplulukta ücretli çalışanların serbest dolaşıma ilişkin hükümler, Roma Anlaşmasının 48 ve 51. maddelerinde düzenlenmiştir. Kamu düzeni ve güvenliği ile genel sağlık nedenleriyle bu hak sınırlandırılabilir. Topluluk içinde serbestçe yer değiştirme, üye ülkelerin mevzuatlarına uygun olarak işin yapılabilmesi için ülkede kalma ile işin bitiminden sonra ülkede ikamet etmeye devam etme haklarını kapsamaktadır.

Toplulukta serbest dolaşım hakkı ile ilgili düzenlemeler tüzüklerde yapılmıştır. İlk tüzük 1 Eylül 1961'de yürürlüğe girmiştir. Tüzük açık işlerin yerli işçiler ile doldurulamadığı durumlarda Topluluk işçilerinin işe alınmalarını öngörmüştür. 15 Ekim 1968 tarihli tüzük (1612/68) ve 68/360 sayılı Yönetmelik ile Topluluk içinde serbest dolaşım, işçilerin aktif çalışma hayatları süresi içinde düzenlenmiştir.

Bu tüzük ile; yerli işçilere sağlanan işe almadaki öncelik hakkının kaldırılması, diğer üye ülkeler uyruklu işçiler için çalışma iznine sahip olma şartının aranmaması, bir üyenin getireceği kriterlerce belirlenecek boş işleri arama zorunluluğu, Topluluk dışı ülke vatandaşlarına getirilmesi kabul edilmiştir.

1612/68 sayılı Tüzük, Topluluk işçileri için çalışma izni kartı yerine bir AT Kimlik Kartı verilmesini öngörmüştür. Böylece Toplulukta ikamet eden işçilerin sadece pasaportuna veya kimlik kartını göstererek, diğer üye ülkelerde iş aramaya gidebilir. Bunun için bir çalışma izni alma mecburiyeti yoktur. Bulunduğu ülke vatandaşlarıyla eşit ücret alır, eşit sağlık, güvenlik ve sendikal haklardan faydalanır.⁽¹⁾

Sonuç olarak Topluluk çapında Avrupa Vatandaşı, yaratmak gibi politik bir amacın gerçekleştirilmesi yönünde önemli bir adım atılmıştır.⁽²⁾

B- Serbest Çalışanlar İle Aile Fertlerinin Serbest

Dolaşımı:

Roma Anlaşmasının 52, 58, 59 ve 60. maddeleriyle serbest meslek çalışanlarının, Topluluk içerisinde, bir

⁽¹⁾ Avrupa topluluğu komisyonu Enformasyon Temsilciliği, s:45)

⁽²⁾ Rıdvan Karluk, Avrupa Toplulukları ve Türkiye, 1990, s:85

izne ihtiyaç duymadan serbest bir şekilde çalışma haklarını düzenlemiştir. Bu maddelerdeki serbestlik, bir üye ülkede geçici olarak ikamet etmeyi gerektiren serbest meslek faaliyetleridir. Bunlar; doktorlar, avukatlar, mimar ve mühendisler, bankacılar, sigortacılar, kamyoncular, reklamcılar ile teknik, zanaat ve sanat faaliyetleri ile uğraşanlardır.

Serbest meslek mensuplarının yerleşme hakkı ile ilgili olarak AT'da önemli bir ilerleme sağlanamamıştır. Bunun nedeni, meslek mensuplarında her üye ülkenin aradığı nitelik ve şartların farklı olması ve bunların da diğer bir üye ülke tarafından genelde tanınmasıdır.

Bu durumda ülkelerin serbest meslek mensuplarına ait üniversite diplomalarındaki farklılık önem kazanmıştır.

1988 yılında, konsey diploma ve ünvanların karşılıklı olarak tanınması ile ilgili yönetmeliği kabul etmiştir. Yönetmelik, 80 mesleği kapsamakta ve 1990'dan itibaren 3 yıllık yüksek öğrenim görmüş bütün topluluk vatandaşlarına üye ülkelerde mesleğini yapma hakkını vermektedir.

Üye ülkelerin, adayları yetenek testinden geçirmek ve en fazla üç yıl kendi denetimleri altında çalıştırmak hakları şeklindedir. Adayların ülke diline hakim olması zorunludur. İlgili ülke hukukunun iyi bilinmesini gerektiren avukatlık, mali müşavirlik gibi meslek dallarında işe alınma konumundaki kararları, ülke yetkilileri vermektedir.

C- Topluluk Dışından Gelen Yabancı İşçilerin Serbest

Dolaşımı:

Komisyon, topluluk dışından gelen göçmen işçiler ile ilgili olarak, 1985 tarihinde yayınlanan yönetmelik ile, ortak politikaların izlenmesi ve bilgi akışını kolaylaştırmayı hedeflemiştir.

Yönetmelik, üçüncü ülkelerden gelen göçmen işçileri istihdam eden ülkelerin, Komisyon'a ve diğer üyelere bilgi verme ilkelerini düzenlemiştir. Ancak yönetmelik, 1987 yılında Adalet Divanı tarafından, Komisyon'un yetkili olmaması nedeniyle iptal edilmiştir.

2.2.4- SERMEYENİN SERBEST DOLAŞIMI

Topluluk, Roma Anlaşması'nda sermayenin serbest dolaşımı ile ilgili bir dizi kararlar almıştır. Ve Konsey bu konuyla ilgili tüzükleri çıkarmak (madde 69) ve Komisyon'da sermaye hareketleri nedeniyle sermaye piyasasının işleyişinde aksama olması durumundaki gerekli tedbirleri almakla (madde 73,1) görevlendirilmiştir. Sermayenin serbest dolaşımı ile ilgili maddelerden bazıları şöyledir ;

- Topluluk içinde sermaye hareketlerinin geçiş dönemi içinde liberalleştirilmesi (madde 67)
- Sermayenin milliyetinden doğan ayırıcı işlemlerin kaldırılması (madde 68)
- Üye ülkeler, sermayenin serbest dolaşımına yeni kısıtlamalar koyamayacaklardır. (madde 71)

Topluluk, Avrupa Topluluklarında sermayenin serbest dolaşımı konusunda 1982 yılına kadar yapılan en önemli düzenleme 11 Mayıs 1960 tarihli Birinci Konsey Tüzüğüdür. (921/60) (18 Aralık 1962 Konsey Tüzüğü 63/21 olarak değiştirilmiştir.)

Bu tüzük ile sermaye hareketleri liberasyon seviyesi farklı olan A, B, C ve D gibi dört listeye ayrılmıştır. A ve B listeleri diplomasız yabancı sermaye hareketlerini içermektedir. Roma Anlaşması'nın öngördüğü temel özgürlüklerin sağlanmasına yönelik bu sermaye hareketleri, şartsız olarak serbestleştirilmiştir.

C listesinde bulunan sermaye hareketleri içeren işlemlerin şartlı olarak liberasyonu öngörülmüştür. İlgili ülkenin ekonomisinde olumsuz bir etki yaratması durumunda bu ülke C listesinde yer alan sermaye hareketlerine kısıtlama getirebilme hakkına sahiptir.

D listesinde yer alan sermaye işlemlerine ise, ilgili ülkeler kısıtlama getirip getirmemekte serbesttirler. Bunlar, kısa vadeli sermaye hareketleridir.

921/60 ve 63/21 sayılı Konsey Tüzükleri ile Toplulukta sermaye hareketlerine getirilen serbestleştirmeler, Roma Anlaşması'nın 73, 108 ve 109. maddeleri uyarınca ortaya çıkan gelişmelere göre gerekli koruma tedbirleri alınarak durdurulabilir.

21 Mart 1972 tarihli Konsey Tüzüğü, üyelerin Topluluk dışı ülkeler ile olan sermaye akışlarına etki eden döviz kuru politikalarını düzenlemiştir. Bu düzenlemenin amacı, üçüncü ülkelerden Topluluğa yönelik spekülatif sermaye hareketlerini bir düzene kavuşturmadır.

Komisyon 1 Temmuz 1987 tarihinde Tek Avrupa Senedi'nin yürürlüğe girmesi ile 31 Aralık 1992 tarihine kadar sermaye hareketlerinde tam liberasyonun iki aşamada sağlanmasına ilişkin bir program kabul etmiştir. Bu sayede Topluluk içinde malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını kısıtlayan tüm engellerin kaldırılmasının amaçlandığı büyük iç pazarın oluşturulması sağlanabilecektir.

Birinci aşamada, mevcut libere edilmiş sermaye işlemlerine bazı üyelerce uygulanan istisnai nitelikteki sınırlamaların kaldırılması ile sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede Konsey, 921/60 sayılı Tüzükte değişiklik yaparak, Topluluğun yükümlülüklerini genişletmiştir. İlgili tüzüğün C listesinde yer alan sermaye hareketleri, üye ülkeler tarafından 28 Şubat 1987 tarihine kadar serbestleştirileceklerdir. Bu tarihe kadar F.Almanya, İngiltere, Fransa, Danimarka ve Benelüks ülkeleri yükümlülüklerini yerine getirmişler, İspanya'ya 1990, Portekiz'e 1992 sonuna kadar ek süre tanınmış, İtalya, İrlanda ve Yunanistan ise Komisyon'dan aldıkları izin ile serbestleştirilmesi öngörülen sermaye hareketlerine sınırlama getirmeye devam etmişlerdir.

İkinci Aşama'da Topluluk üye devletleri, Komisyonun isteği üzerine, sermaye hareketlerinin liberasyonu programının son aşamasına ilişkin hazırlanarak tüzüğü onaylamışlardır. İlgili Tüzük 24 Haziran 1988 tarihinde kabul edilmiş ve üyelerin sermaye kontrollerini 1 Temmuz 1990 tarihine kadar tamamen kaldırmalarını öngörmüştür. Topluluğun daha az gelişmiş ülkeleri olan İrlanda, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'a tüzük kararını uygulamama ayrıcalığı getirmiştir. (İrlanda, İspanya için 1992, Yunanistan ve Portekiz için 1995)

Sermaye hareketlerinin tam olarak liberasyonu için hazırlanan iki aşamalı planın uygulanması döneminde ilgili tüzükte (83/361) iki koruma tedbiri yer almıştır. Birincisi, döviz piyasasında dengesizlik olması, para ve döviz kuru politikalarında sorunlar çıkarması durumunda Komisyon, Para ve Merkez Bankaları Guvernörler Komitesi'ne danışmalarda bulunduktan sonra ilgili ülkeye, altı aylık süre için sermaye kontrolleri uygulama izni verebilir. Örneğin Komisyon sermaye hareketlerinin aksaması sonucu

doğan güçlüklerin giderilmesi için, Komisyon, Para Komitesinin görüşünü aldıktan sonra ilgili üye ülkeyi gerekli tedbirleri almakla yetkilendirecektir. Komisyon para komitesine danıştıktan sonra, bunların kalkması veya değiştirilmesini isteyebilir.⁽¹⁾

İkinci tedbir, 16 milyar ECU tutarında yeni konsolide edilmiş Topluluk kredi mekanizmasının oluşturulması ile ödemeler dengesi güçlükleri ile karşılaşan üyelere yardım edilmesidir.

1979'dan bu yana, 130. maddeye ilişkin yargı kararları bu görüşü izlemiştir. "Zorunlu ihtiyaçlar, özellikle etkin bir vergi denetimi, kamu sağlığının korunması, ticari ilişkinin sıhhati ve tüketicinin korunması gereksinimlerini karşılayabilmek için" (Cassis de Dijon), ithal eden ülkenin ithal mallar hakkında belirli, ayrımsız geçerli üretim ve pazara sürümüne ilişkin hükümlerinin uygulanması gerekli olduğu takdirde, ithal eden ülke bu hükümleri uyum sağlanıncaya kadar uygulamaya devam edebilir.⁽²⁾

(1) Tefvik Saraçoğlu, Avrupa Ekonomik Topluluğu, İKV yayınları, 1983, s:48

(2) Öner Eyrenci, Avrupa Topluluğu Hukukuna Uyumda Genel Sorunlar, 1988, s:30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA TOPLULUĞU'NUN KURUMSAL YAPISI VE YÖNETİMİ

3.1. AVRUPA TOPLULUĞUNUN KURUMSAL YAPISI VE YÖNETİMİ ÜZERİNE

Avrupa toplulukları özünde bir tek amaç gütmek suretiyle, hemen herbiri farklı sektörel amaçlarda kurulmuşlardır. Toplulukların kuruluş amaçları incelendiğinde, her bir topluluğun altı ana organa sahip olduğu görülmektedir. Bu organlar yargı, yürütme ve demokratik denetim yetkilerini kullanarak, birbirlerinden bağımsız olarak görev yaparlar.⁽¹⁾ Avrupa toplulukları gibi bir ekonomik birleşmenin, dünyada başka bir örneği yoktur.

Avrupa Topluluğunun kendi yönetim organlarından 1 Temmuz 1967 tarihinde yürürlüğe giren Birleşme Anlaşmasıyla, bir tek konsey ve komisyon oluşturulmuş ve organların kuruluş maddelerinde değişiklikler oluşmuştur.⁽²⁾ Ancak denetim yetkisi ile donatılmış Avrupa Parlamentosu ve ATAD (Avrupa Topluluğu Adalet Divanı), AKÇT, EURATOM, AT için ortak organ olarak görülmüştür. Avrupa topluluğunun altı temel organı şöyledir.

- 1- Bakanlar konseyi
- 2- Avrupa Toplulukları konseyi (AT zirvesi)
- 3- Komisyon
- 4- Avrupa Parlamentosu
- 5- Adalet Divanı
- 6- Sayıştay

⁽¹⁾ Rıdvan Karlık, Avrupa Toplulukları ve Türkiye, İstanbul, 1990, s:19

⁽²⁾ At ve Türkiye İlişkileri, 5-7 Ocak 1988, s:56

3.2- AVRUPA TOPLULUĞU YÜRÜTME VE KARAR ORGANLARI

3.2.1- Bakanlar Konseyi

A - Yapısı ve Çalışması

Avrupa Topluluğu'nun karar organı olan Bakanlar konseyi, üye ülke hükümetlerine mensup bir bakanın katılmasıyla oluşur.

Roma anlaşmasına göre (Md. 145) Konsey, üye ülkelerin ekonomik politikalarının kordinasyonunu sağlar ve anlaşma ile verilen diğer karar alma görevlerini yerine getirir. Konsey gündemine göre toplantıya katılacak bakanlar değişiklik gösterebilir.

Konsey Başkanlığı, her altı ayda belli bir sıraya (md.2, Birleşme A) göre üye ülkelere geçer. Konsey, başkanın, üye ülkelerin veya komisyonun isteği üzerine göre toplanabilir.

Konsey'de kararlar üç tür çoğunlukla alınır. (Md.148 Roma A.) Basit çoğunluk, üstün çoğunluk ve oybirliği. Basit çoğunlukla alınan kararlarda üye ülkelerin Konseyde birer oyu vardır. Üstün çoğunluk gereken durumlar ortak politikalardır. Üye ülkelerin nüfus ve ekonomik güçlerine göre oy hakları farklıdır ve toplam 76 üye vardır. Üstün çoğunluk için gerekli oy sayısı 54'dir.

Almanya	10	Belçika	5
Fransa	10	Yunanistan	5
İtalya	10	Hollanda	5
İspanya	8	Portekiz	5
Danimarka	3	İrlanda	3

Tablo 2. Üye ülkelerin Konsey'deki üye sayısı

Toplulukta kararların büyük bir kısmı üstün çoğunlukla alınır. 1985'den önce karar alma süreci, oybirliği şartı nedeniyle daha yavaş işlemekteydi. Daha sonra oy birliği yerine üstün çoğunluk getirilmiştir.

Konseyin oybirliği ile aldığı kararlar ise tam üyelik kararıdır. Konsey, Topluluğa tam üyelik müracaatında bulunulması durumunda, komisyona danıştıktan sonra ve Avrupa Parlamentosunun çoğunlukla aldığı uygundur görüşünden sonra, oybirliği ile karar almak zorundadır.

Konsey, bütçe konularında, taslağın ilk aşmasında Komisyon ile, sonraki kısımlarda ise Avrupa parlamantosunu ile ortaklaşa yetkisini kullanır.

Daimi temsilciler komitesi⁽¹⁾ (COREPER) tarafından (Birleşme Anlaşması Md.74) konsey toplantıları hazırlığı yapılır ve kararlar görüşülür.⁽²⁾ Karara varılan konularda Konsey'de yeniden görüşme yapılmaz.

Konsey'in merkezi Brüksel'dir ve 1990 yılından beri 2000 kişilik bir sekreteryası bulunmaktadır.

(1) COREPER, Fransızca kısaltılmış adıdır

(2) Sosyal Yönleriyle Avrupa Topluluğu, TİSK, s:11

B- Görevleri:

Konsey, üye ülkelerin ekonomik politikalarının koordinasyonunu sağlar ve Anlaşma ile verilen diğer karar alma görevlerini yerine getirir. Avrupa Topluluğu'nu Komisyon ile birlikte dışarıya karşı temsil eder.

Konsey anlaşmalardan doğan bütün önemli sorunları görüşerek karara bağlar. Komisyon günlük işleri yerine getirir ve alınacak son kararları Konsey'in onayına sunar.⁽¹⁾ Tasarılar, Konsey tarafından onaylanınca kesinlik kazanır.

Konsey, tüzük (regulations-reglement) yönetmelik (directive) karar (decision), tavsiye (recomendation) ve görüş (opinionavis) olarak isimlendirilen hukuk normlarını uygulamaya koyabilir. Tüzük, kanun niteliğinde olması nedeniyle bütün ülkeler için bağlayıcıdır ve doğrudan uygulanır. Yönetmelik, üye ülkeleri ulaşılan sonuç açısından bağlarken, uygulama şeklinin nasıl olacağını üyeler belirler. Karar, yöneldiği ülke veya kişileri bağlar. Tavsiye ve görüşün uygulama zorunluluğu yoktur.

3.2.2- Avrupa Topluluğu Konseyi (Avrupa Zirvesi)

A- Yapısı ve Çalışması

Avrupa Topluluğu Konseyi, AT'nin en üst seviyede yetkili organıdır ve 1987 yılına kadar AT Konseyi'ne Toplulukta yer verilmemiştir. Ancak Tek Avrupa Senedi'nin yürürlüğe girmesi ile (1987) kanunsallaşmış olan Avrupa Zirvesi yetkileri kesin olarak belirtilmemiştir. (Md.2 Birleşme Anlaşma)

AT Konseyi Topluluk üyelerinin Devlet veya Hükümet Başkanlarının yaptıkları Zirve Konferansları sonucunda "de

⁽¹⁾ Rıdvan Karluk, a.g.e., s:21

facto" olarak ortaya çıkmıştır.⁽¹⁾ İlk olarak Şubat 1961 Paris'te Üye Ülke Hükümetleri Temsilcileri Konferansı yapılmıştır. Daha sonra sırasıyla 1969 Lahey, 1972 Paris, 1973 Kopenhag ve 1974 Konferansları yapılmıştır. 9-10 Aralık 1974'de yapılan konferans'da Fransa, bu konferansların "Avrupa Konseyi" (European Council) adını almasını önermiştir.

AT Konseyi Konferanslarına dış işleri bakanları Komisyon Başkanı ve gündem konusuna göre diğer üyelere katılabilmektedirler. AT konseyi 1974 yılından beri biri BRüksel'de, diğer ikisi Konseye başkanlık eden üye ülkede olmak üzere yılda üç defa toplanmaktadır.

B- Görevleri:

AT konseyi, Avrupa Topluluğu ile ilgili politik ve ekonomik konularda rehberlik edecek, yapıcı uyarılarda bulunacak ve dış ilişkilerde, Topluluğun ortak tavrını belirleyecektir.⁽²⁾ AT Konseyinin görev alanı, Solemn Bildirisi ile belirlenmiştir. Yapılan bu görev tanımı ile Avrupa Konseyi; resmi karar almaksızın "görüş alışverişinde" bulunur. Konseyin çözümleyemediği konular, AT Konseyi'nde bir sonuca bağlanır.

3.2.3. Komisyon

A- Yapısı ve Çalışması

AT komisyonu, üye devletlerce atanan onyedili bağımsız memurdan (komiser) oluşan bir yürütme organıdır. Yalnızca üye devlet uyrukluları Komisyon üyesi olabilmektedir. Komisyon üyeleri ülkelerinden bağımsız olarak görev yaparlar. Her üye devlet bu hususa saygı göstermeyi ve üyeleri görevlerinde etkilememeyi taahhüt ederler.

⁽¹⁾ The Conference of Representatives of Member Governments

⁽²⁾ Stuttgart Zirvesi, Haziran 1983

Ülke Adı	Üye Sayısı	Ülke Adı	Üye Sayısı
F. Almanya	2	Hollanda	1
İngiltere	2	Luxemburg	1
Fransa	2	Danimarka	1
İtalya	2	Yunanistan	1
İspanya	2	Portekiz	1
İrlanda	1		
Belçika	1		

Tablo 3. Avrupa Topluluğu Ülkelerinin Komisyon'daki Üye Sayısı

Komisyonun başında, Konsey tarafından üye memurlar arasından iki yıl üsreyle atanan Komisyon Başkanı vardır. Komisyon Başkanı'na bağlı altı Başkan Yardımcısı da iki yıl süre için (aynı süreç içerisinde) Konsey'ce atanır.

Konsey, komisyon üyelerinin sayısını oybirliği ile değiştirebilir. Ancak bir ülkeye ikiden fazla temsilcilik verilmez. (Birleşme Anlaşması Md.10)

Üyeler, üye devletler hükümetleri tarafından dört yıl için atanabilir ve görev süreleri bir kez uzatılabilir.

Komisyon bir hukuk servisi, bir İstatistik ofisinin yanı sıra 23 Genel Müdürlük (Directorate-General) ve çeşitli servislerden oluşmaktadır. Genel Müdürlüklerden bazıları; Dışilişkiler, Ekonomik ve Mali İşler, Tarım, Bölgesel Kalkınma vb.

Komisyonun devamlı bir genel sekreteri vardır ve üye ülkelerce oy birliği ile atanır.

Avrupa Parlamentosunun güvensizlik oyu vermek suretiyle Komisyon topluca istifa ettirilmesi mümkündür.

Komisyonun çalışması; Komisyon kurul halinde görev yapar. Başkan gündemi hazırlar ve Komisyonu toplanmaya çağırır. Her Komisyon üyesi memurun bir kabinesi ve her kabinenin bir şefi vardır. Kabine ile üye memur arasındaki ilişkiyi şef sağlar.

Komisyon ayrıca hükümet temsilcilerinden oluşan komitelerle de işbirliği yapar ve görüş alışverişinde bulunur. Ancak alınan görüşlerin bağlayıcılığı yoktur. Para Komitesi, Ulaştırma Komitesi, Sosyal Fon Komitesi, üye olmayan ülkelerle görüşmeler özel komitesi olmak üzere birkaçını sayabiliriz.

Ayrıca Komisyon Sosyal Fon, Bölgesel Fon gibi çeşitli fonların yönetiminden sorumludur.

1990 yılında komisyonda 14.000 kişi çalışmıştır ve bunun 3000'i çevirmendir. Komisyonun merkezi Brüksel'dir.

B- Görevleri:

i) Komisyon Kurucu Anlaşmaların Koruyucusudur.

Komisyon kurucu anlaşmaların ve organların almış oldukları kararların usulünce uygulanıp uygulanmadığını izlemekle görevlendirilmiştir. Anlaşmanın ihlali durumunda, hükümetlerin firma ve vatandaşlardan şikayet gelmesi ve kendi insiyatifi ile araştırma yapabilir. (Md.169)

Komisyon belli bir süre içerisinde (2 ay) ilgili devletin görüş ve gerekçesini alır. Komisyon açıklamayı yeterli bulmaz veya şikayet konusu uygulanmaya devam etemsi halinde, gerekçeli bir görüş hazırlayarak, belli bir zaman tanır. İhlal durumu devam ederse, konuyu Adalet Divanına götürür.

ii) Komisyon yütütme organıdır.

Kurucu Anlaşmalar Komisyon'a geniş bir yürütme yetkisi vermektedir. Bu yetkiler Avrupa Tek Seneti ile kurallaşmışlardır.

AKÇT ve Roma anlaşmaları komisyona direkt yasama yetkisi vermektedir. Roma anlaşması ile Komisyon Gümrük Birliğini belirlenen takvime uygun olarak gerçekleşmesi için geniş yetki verilmiştir.

Komisyon Topluluğu hukuken temsil eder. Uluslararası örgütelerle yapılan görüşmelerde AT adına bulunur.

Konsey'in yetki alanında olmasına rağmen (Md.228-229 Roma A.) özel durumlarda, üçüncü ülkeler ve kuruluşlar ile anlaşmalar yapar. (Md. 101 Euratom A.)

Tek Avrupa Senedi ile Roma Anlaşması 237. maddesi değiştirilerek, Topluluklara tam üye olmak amacıyla Konsey'e başvuran devletler için Konsey, komisyona danışmak ve Avrupa Parlamentosu'ndan uygundur görüşünü almak zorundadır.

iii) Topluluk politikalarının tasarlayıcısı, koordinatörüdür ve topluluk çıkarlarını gözetir.

AT anlaşması ile ekonomik faaliyetler konusunda amaçlar genel bir şekilde belirlenir ve esas olarak uygulanacak tedbirlerin oluşturulması Konsey ve Komisyona verilmiştir.

Komisyon bütçenin ilk görüşmelerinde (Md.203 Roma A.) görev alır ve sonraki aşamada kararlara katılır.

3.2- AVRUPA TOPLULUĞU DANIŞMA VE DEMOKRATİK DENETİM

ORGANLARI

3.2.1. Avrupa Parlamentosu

A- Yapısı ve Çalışması

Avrupa Parlamentosu, Toplulukta bir araya gelen ülke halklarının temsilcilerinden oluşmakta ve anlaşmalarla kendilerine verilmiş bulunan oylama ve kontrol yetkilerini kullanmaktadır. Avrupa Parlamentosu'nun kuruluşu ve gelişmesi aşamaları aşağıdaki şekilde olmuştur;⁽¹⁾

Stuttgart, 10 Eylül 1952 tarihinde ilk toplantısını yapan Ortak Asamble (common assembly), Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunda, topluluğun demokratik açıdan kontrolünü yapmak amacıyla kurulmuştur. Asamble, 6 üye ülkenin 78 temsilcisiinden meydana gelmiştir. 1958 yılında Asamblenin üye sayısı 142 olmuştur (AET ve Eurotom, Paris Antlaşması)

19 Mart 1958'de Strasburg'da genişletilmiş şekliyle yapılan ilk toplantıda Avrupa Parlamenter Asamblesi adını almış, 30 Mart 1962'de ise Avrupa Parlamentosu (European Parliament) ismini benimsemiştir.

1973 yılında Danimarka ve İngiltere'nin katkılarıyla üye sayısı 198'e çıkmıştır. 10 Haziran 1979'da doğrudan seçimler yapılarak 410 üye belirlenmiştir. 1 Ekim 1981 yılında ise Yunanistan'ın topluluğa katılımıyla 24 üye için seçim yapılmıştır.

1 Ocak 1986'da Parlamento üye sayısı 434'den 518'e yükseltilmiştir. Bu tarihte İspanya'ya 60, Portekize 24 üye olmak üzere 84 üye ataması yapılmıştır.

(1) Rıdvan Karlık, Avrupa Toplulukları ve Türkiye, İstanbul, 1990, s:26-27

Avrupa Parlamentosu üye seçimleri beş yılda bir tekrarlanmaktadır. İkinci doğrudan seçim 17 Haziran 1984'de, üçüncü seçim ise 15-18 Haziran 1989'da yapılmıştır ve üyeler, üye ülke halkları tarafından seçilmişlerdir.

518 üyeden meydana gelen Avrupa Parlamentosunda üyeliklerin ülkelere göre dağılımı Tablo 4'deki gibidir.

Ülke Adı	Üye Sayısı	Ülke Adı	Üye Sayısı
Belçika	24	Danimarka	16
Almanya	81	Yunanistan	24
İspanya	60	Fransa	81
İtalya	81	İrlanda	15
Luxemburg	6	Hollanda	25
Portekiz	24	İngiltere	81

Tablo 4. AT üye ülkelerinin Avrupa Parlamentosu'ndaki üye sayıları

Avrupa Parlamentosunda her üye, ülkesini değil mensubu olduğu politik grubu temsil eder ve grubun görüşleri doğrultusunda oy kullanır. Bu çerçevede halen Avrupa Parlamentosunda Tablo 5'deki siyasi gruplar mevcuttur.

Siyasi Gruplar	15-18 Haziran 1989 tarihli seçim itibariyle üye adedi
- Sosyalist grup (SOC)	180
- Avrupa Halk Partisi (EPP) (Hristiyan Demokrat Parti)	121
- Liberal GRup	49
- Avrupalı Demokratlar Grubu (ED)	34
- Yeşiller GRubu	30
- Avrupa Birleşik Solu Grubu (EVİ)	28
- Avrupa Demokratları Birliği (EDA)	20
- Avrupa Sağı Grubu (ER)	17
- Sol Birlik Grubu (LU)	14
- Gökkuşığı Grubu (BBW)	13
- Bağımsızlar (IND)	12
Toplam	218

Tablo 5. AT Avrupa Parlamentosu'ndaki Siyasi Gruplar ve Üye Adedi

Siyasi gruplar üç hafta arayla toplanmaktadırlar. Parlamento aksi belirtilmedikçe kullanılan oyların salt çoğunluğu ile karar almaktadır.

1973 yılının başından beri parlamentonun her oturumunda bir "soru saati" ayrılmaktadır. Ayrıca Topluluk Resmi Gazetesi'nde Konseye ve Komisyona yöneltile yazılı soru ve yanıtlar yayınlanır.

B- Görevleri

i) Yasama Yetkisi: Konsey'in parlamento görüşünü alarak görev yapma zorunluluğu yoktur. (Bütçe hariç) Ancak Avrupa Topluluğu'nda, yazılı bir kural olmamakla birlikte

Parlamento görüşü fiilen alınmaktadır. (Consultation procedure)

1975 yılında üç ana organ tarafından hazırlanan bildiri ile "uzlaşma prosedürü" parlamentonun yasama yetksini artırmıştır.⁽¹⁾ Parlamento'nun görüşü olumsuz oldupunda Komisyon ve Parlamento temsilcileri bir komite oluşturarak üç aylık sürede konuyu sonuca bağlamaktadırlar.

Tek senetle (Md. 6-7) işbirliği prosedürü yapılmış (Co-operation procedure) ve parlamentoya ortak görüş oluşturma yetkisi verilmiştir.

Tek senet 237. madde ise parlamentoya mutlak oy çokluğu (261 oy) ile alınabilecek tam üyelik onay yetkisini vermiştir.

ii) Bütçe Yetkisi: Topluluk bütçesi konsey ve Parlamento'nun işbirliği ile belirlenir.

Parlamento, bütçede çeşitli araştırmalar için ayrılan serbest harcamaları belirlemekte söz sahibidir.

Parlamento bütçeyi toptan red etmek hakkına sahiptir.

iii) Komisyonu Kontrol Yetkisi: Komisyon parlamentoya karşı sorumludur. Parlamento komisyonu topluluğu temsil etme görevleri sınırlarında denetim altında bulundurur.

Komisyon parlamentoya yıllık faaliyet raporu verir ve kendini savunabilir. Parlamento komisyonu topluluk olarak istifaya zorlayabilir.

⁽¹⁾ TC Başbakanlık ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler, Ankara, 1990, s:22

3.32 Adalet Divanı

A- Yapısı ve Çalışması

Adalet divanı (The Curt of Justice) Topluluğun bağımsız yargı organıdır. AKÇT Anlaşması ile kurulmuştur ve Adalet Divanı, AET, AKÇT, EUROATOM antlaşmalarında ilgili maddelerde yer almıştır. Avrupa Tek Senedi ile Adalet Divanı ile ilgili maddeler değiştirilmiştir. Topluluk üyeleri arasında gerçekleştirilen uluslararası anlaşmalarda Adalet Divanı'nın yetkilerini belirlemektedir.

Adalet Divanı, 13 yargıç ve 6 genel avukattan oluşur. Avukatlar Divan'a gelen olayları tarafsız olarak inceleyerek Divana sunarlar. Yargıçlar üye devletler tarafından bağımsız oldukları teminatını veren, ülkelerinde yüksek yargısal görevleri yerine getirebilecek hukukçular arasından 6 yıl için atanır. (Md. 167)Avukatların seçimi de yargıçlarla aynı sürede olur.

Divan Başkanı üç yılda bir seçimle işbaşına gelir. Her üye devletin bir yargıci vardır. 12 ülkeden başka 13. yargıç için büyük devletlerce bir yargıç atanır. Beş avukat küçük üyelerce rotasyon ile atanır.

Adalet Divanı merkezi Luxemburg'dadır.

Adalet Divanı yargılama usûlü; yazılı aşama, soruşturma aşaması ve sözlü aşama olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır.

Yazılı aşama; tarafların iddiaları ve iddiaların dayanaklarının belirlendiği aşamadır.

Adalet Divanı soruşturmaya gerek görürse, taraflar ve tanıklar sözlü olarak dinlenmek üzere mahkeme önüne çıkarılırlar, kanıt belgeleri incelenir.

Sözlü aşama; taraflar avukatları aracılığıyla ya da bizzat temsil edilirler.

Adalet Divan yargıçları ilk aşama ve gerekli görülürse son iki aşamaya takiben aldıkları kararı açık bir celsede açıklarlar.

Adalet divanı tek dereceli ve sonucu (kararı) alan yargı organıdır. Kararların temyizi mümkün değildir.

B- Görevleri

Adalet Divanı, yapılan Antlaşmaların (Md.177 Roma A.) yorumunu, hukuka ve topluluğun diğer antlaşmalarına ve kuruluş antlaşmasına uygunluğunu inceler.

Ön-karar (preliminary ruling) yöntemiyle karar vermeye yetkilidir.⁽¹⁾ Toplulukları kuran anlaşmaların, topluluk üyesi ülkelerce doğru bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını inceleyen Adalet Divan'ında bu konuda yapılan suç duyuruları ve davalar şu şekildedir.

i) Üye devletlerin diğer üye devletlere karşı açtığı davalar: (Md.170 AET) Üye ülkelerden her biri, diğer bir üye devletin üyelik yükümlülüklerini yerine getirmediği konusunda Divana başvuru yapabilir.

Başvurudan önce, konu komisyona sunulmak zorundadır. Bu şekilde komisyona, konu ile ilgili gerekçeli görüş bildirme hakkı tanınmış olmaktadır.

Ayrıca Adalet Divanı, üye ülkeler arasında diğer anlaşmalarda da yetkili olabilmektedir. (Md.182 Roma A)

ii) Komisyonun üye devletlere karşı açtığı davalar: Komisyonun (Md.169 Roma A.) üye devletlerden herhangi

(1) TC Başbakanlık ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler, Ankara, 1990, s:15

birinin anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmediği kanısına varırsa, o devleti savunma yapması için çağırır. Ardından, konu hakkında gerekçeli görüşünü bildirir ve o devlet bu görüşe uymazsa komisyon Adalet Divanına başvurur.

iii) Topluluk kuralları aleyhine açılan davalar: Roma anlaşması 173. maddesine göre Konsey ve Komisyonun tavsiye ve görüşleri dışındaki işlemlerin iptalleri talep edilebilir. İptal davası Topluluk organları, üye devletler, gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılabilir.

Ancak itiraz edebilecekleri konular, topluluk kurallarının sadece hukuken bağlayıcı olanlarına karşı mümkün olmaktadır.

Adalet Divanına yapılan başvurularda açılacak dava türlerinden bazıları;

- iptal davası (173 m. AET) (33 m. AKÇT)
- ihmal, zorlama davası (175 m. AET) (35 m. AKÇT)
- Yükümlülük saptanması ya da eksiklik davası (1169-171 m. AET)
- Tazminat davası (215 m. AET, 40 m. AKÇT)

(Tazminat davası dışında diğer üç dava türü yukarıda incelenmiştir)

Özel kişiler Parlamento ve Konsey'in bir üye ülkenin anlaşmalara aykırı bir uygulamada bulunması durumunda, i ve ii maddelerinde açıklandığı gibi (Roma An. 169m-170m), ihlalci ülke hakkında dava açmaları mümkün değildir.⁽¹⁾

⁽¹⁾ Rıdvan Karluk, Avrupa Toplulukları ve Türkiye, İstanbul, 1990, s:33

Bir özel kişinin, bir üye devletle sorunu olduğunda, kişi kendi devleti tarafından koruma altına alınır ve diğer devlete karşı dava açılabilir.⁽¹⁾

Adalet Divanı Avrupa'nın bütünleşmesinin sağlanmasında da oldukça etkin bir rol almış ve alınan kararlar bunu ispatlamıştır. Birkaç kararını şu şekilde sıralayabiliriz: Nold Kararı (14 Mayıs 1974) ile insan haklarının korumasını sağlamıştır. Royer kararında (8 Nisan 1978) kişilerin Topluluk içinde serbestçe yerleşebileceklerini belirlemiştir. Ülke vatandaşı, Topluluk içinde oturma izni olmadan yerleşebilir. Cassis de Dijon kararı (20 Şubat 1979) üye ülkelerde üretilmiş ve pazarlanmış bir ürünün topluluk içinde serbest dolaşıma tabi olması gerektiğini açıklamıştır.⁽²⁾

Uluslararası düzeyde iki devlet arasında bir sorun olduğu zaman, tek taraflı olarak herhangi bir uluslararası yargı organına gitmesi mümkün değildir. Her iki tarafın da rızası gereklidir.⁽³⁾

3.3.3. Sayıştay (Hesap Mahkemesi)

Avrupa Hesap Mahkemesi (The European Court of Auditors) ya da diğer adıyla Sayıştay 22 Temmuz 1975 tarihli anlaşma ile kurulmuş ve 1 Haziran 1977'de yürürlüğe girmiştir.

Sayıştayın görevi, topluluğun ve bağlı kuruluşların gelir ve harcamalarını incelemek, bunların yasalara uygun şekilde yürütülmesini sağlamaktır.

Bu görev tanımı çerçevesinde sayıştay, temsilcileri Parlamente'nin Bütçe Komitesine sürekli katılır. 1977 yılına kadar, anlaşmalara (206 m AET, 180 m AUORATOM, 78 m AKÇT)

⁽¹⁾ Hüseyin Pazarcı, Avrupa Topluluğu ve Türkiye İlişkileri Semineri, Ankara, 1988, s:75

⁽²⁾ Rıdvan Karluk, Avrupa Toplulukları ve Türkiye, İstanbul, 1990, s:33

⁽³⁾ Hüseyin Pazarcı

AVRUPA TOPLULUKLARINDA KARAR ALMA SÜRECİNDEKİ AŞAMALAR

I. AŞAMA	II. AŞAMA	III. AŞAMA	IV. AŞAMA	V. AŞAMA
PARLEMENTO 1 KOMİSYON UZMANLAR DANIŞMA EKONOMİK VE SOSYAL KOMİTE -Komisyon taslak hazırlar. -Taslağa ilişkin olarak Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danışır.	PARLEMENTO İHTİSAS KOMİSYONU 1 KOMİSYON DANIŞMA -Komisyon taslağı inceler, yön verir. -Gerekirse Parlamento'nun ihtisas komisyonlarına gönderir.	2 KOMİSYON KARAR ÖNERİSİ -Komisyon kendi içinde bir karar önerisi hazırlar.	PARLEMENTO 3 KOMİSYON ÖNERİ ÖNERİ KONSEY -Karar önerisi Bakanlar Konseyi'ne ve Parlamento'ya gönderilir.	PARLEMENTO GÖRÜŞ GÖRÜŞ EKONOMİK VE SOSYAL KOMİTE DANIŞMA DAİMİ TEMSİLCİLER KOMİTESİ (COREPER) 4 KONSEY -Konsey COREPER'e önerinin Avrupa Parlamentosuna ve Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danışılıp görüş alınmasının zorunlu olup olmadığını sorar.

VI. AŞAMA	VII. AŞAMA	VIII. AŞAMA	IX. AŞAMA	X. AŞAMA
İLGİLİ İHTİSAS KOMİSYONU (PARLEMENTO) → RAPOR ÖNERİ ÖNERİ KOMİSYON KONSEY EKONOMİK VE SOSYAL KOMİTE Ö -Ekonomik ve Sosyal Komite öneriyi tartışır. Görüşlerini Konsey ve Komisyona iletir. -Parlamentonun ilgili ihtisas komisyonu bir rapor hazırlar. Parlamentoya sunar. Parlamento görüşülen rapor, değişiklik önerileriyle birlikte Konsey ve Komisyona gönderilir.	KONSEY ÖNERİ DAİMİ TEMSİLCİLER KOMİTESİ Ö -Bakanlar Konseyi öneriyi Daimi Temsilciler Komitesine gönderir.	Ö KONSEY OTOMATİK ONAY GÖRÜŞ BİRLİĞİ DAİMİ TEMSİLCİLER KOMİTESİ -Daimi Temsilciler Komitesi öneri üzerinde görüş birliğine varırsa, Konsey tarafından otomatik olarak onaylanır. Komite, önerinin bazı kısımları için görüş birliğine varabilir. Bunlar Konsey tarafından otomatikman onaylanmış olarak benimsenir.	KONSEY GÖRÜŞMELER UZLAŞICIYENİ ONAY ÖNERİ -Konsey Üzerinde görüş birliğine varılamayan noktaları tartışır. Çekirsek Komisyon önerisini uzlaştıracı bir duruma getirir.	KONSEY (YENİ ÖNERİ ÜZERİNDE ANLAŞMAYA ULAŞILAMAZ İSE) YENİ ÖNERİ DAİMİ TEMSİLCİLER KOMİTESİ Ö GÖRÜŞMELER -Konsey öneri üzerinde bir anlaşmaya ulaşamaz ise Daimi Temsilciler Komitesine geri yollar. Komite anlaşmaya varılan noktalar için VIII nci aşamadaki otomatik Konsey onayı geçerli olur. -Eğer anlaşma olmaz ise süregçer yeniden tekrarlanır.

uygun çerçevede faaliyet gösteren bir denetim bürosu (Audit Board) tarafından mali yönden kontrol edilmiştir.⁽¹⁾

Sayıştay 12 üyeden oluşur. Üyeler konsey tarafından Avrupa parlamentosuna danışıldıktan sonra altı yıl süre için atanırlar.

3.4. AVRUPA TOPLULUĞU DANIŞMA ORGANLARI

3.4.1. Ekonomik ve Sosyal Komite

EUROATOM ve AT için danışma görevi, Ekonomik ve Sosyal Komite'ye (The Economic and Social Committee) bırakılmıştır. Bu organ 189 bağımsız üyeden oluşmaktadır. Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere 24, İspanya 21, Belçika, Hollanda, Yunanistan ve Portekiz 12, Danimarka ve İrlanda 9, Luxemburg ise 6 üyeye sahiptir. Üyeler eşit olarak üçte biri işçilerden, üçte biri işverenlerden ve üçte biri de diğer kesimlerden (çiftçiler, tüketiciler) oluşur.

Ekonomik ve Sosyal Komite üyeleri, her üye devletin sahip olduğu sandalye sayısının iki katı kadar aday gösterir ve bunlar arasından konsey tarafından oybirliği ile üye atanır. Üyeler arasında üretici, çiftçi, işçi, zanaatkar, serbest meslek sahibi gibi değişik meslek grupları temsilcileri bulunabilir.

Ekonomik ve Sosyal Komite'nin görevi, Konsey ve Komisyon'un isteği üzerine, bu organlara danışmanlık yapmaktır. Komisyon son şeklini almış önerileri kabul etmeden önce sık sık bu komiteye danışır. Ancak bu danışma zorunlu değildir.

Konsey ve Komisyonun Komiteye danışabileceği konular; ortak ve tarım politikası, işçilerin serbest dolaşımı, yerleşme hakkı, hizmetlerin serbestçe verilmesi, ortak

⁽¹⁾ TC Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Topluluğu ve Türkiye İlişkileri, Ankara, 1988, s:75

taşımacılık politikası, mevzuatların uyumu, sosyal politika.

1972 Paris Zirvesinden sonra Ekonomik ve Sosyal Komite, konusuyla ilgili olarak girişimde bulunabilir. Komisyon 9 Kasım 1989 tarihinde, Topluluk tarihinde ilk defa komiteden Avrupa Topluluğu Temel Sosyal Haklar Şartı'nı hazırlamasını talep etmiştir. AT'nin süreci dışında bir uygulama olan bu taslak komitede 22 Şubat 1989'da onaylanmış ve bir görüş durumuna gelmiştir. Avrupa Parlamentosu bu konuda bir tavsiye kararı (resolutio, 15 Mart 1989) almıştır.

3.4.2. AKÇT Danışma Komitesi

AKÇT'nin danışmanlık yapması amacıyla kurulmuş olan AKÇT Danışma Komitesi, Komisyonun isteği üzerine veya kendi inisiyatifli ile danışmanlık görevinde bulunabilir. Uygulamada komitenin daha çok teknik nitelikli konularda görüş bildirdiği görülmektedir.⁽¹⁾

AKÇT Danışma Komitesi her üye devletten bağımsız kişilerden oluşmaktadır. Komite üyeleri üç grupta toplanmaktadır: Üreticiler, işçiler, tüketiciler ve tüccarlar. Konsey tarafından seçilen komite üyeleri için, kömür ve çelik sektöründe temsil yeteneği bulunan kurulbaşkanı adaylar gösterir.

AKÇT anlaşmasına göre (Md.18) Danışma Komitesi 72 ile 96 üyeden oluşmaktadır. Yukarıda belirtilen üç gruptan eşit sayıda üye komiteye girer. (32'ser üye). F. Almanya 19, İngiltere'nin 18, Fransa'nın 13, İtalya'nın 9, Belçika ve İspanya'nın 8, Hollanda'nın 5, Luxemburg'un 4, Danimarka, Yunanistan ve İrlanda'nın 3 üyesi vardır.

(1) Hüseyin Pazarıcı, TC Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, 1988, s:62

3.4.3. Diğer Danışma Komiteleri

Kurucu anlaşmaların öngörmesi ile uygulamada gereksinim duyulan danışsal nitelikli komitelerin başlıcaları aşağıdaki gibidir.

i- AET çerçevesinde

- 111. Madde özel komitesi

- Taşımacılık komitesi

- Parasal komite

- Sosyal Fonlar Yönetme komitesi

- Siyasal konjoktür komitesi

- Bütçe politikası komitesi

- Orta vadeli ekonomik politika komitesi

- İşçilerin serbest dolaşımı konusunda dan. komitesi

- Birleşmeler ve üstün durumlar konusunda danışma komitesi

- Tarımsal yapılar sürekli komitesi

- Mesleki eğitim için danışma komitesi

ii) AAET Çerçevesinde

- Bilim ve teknik komitesi

- Nükleer araştırma danışma komitesi

3.4.4. Daimi Temsilciler Komitesi (ACP-AET Büyükelçiler Komitesi)

Topluluklar nezdindeki büyükelçilerden oluşur. Görevi; Konseye bağlı olarak çalışır ve Komisyonun Konsey için hazırladığı karar tasarılarını ya da üçüncü devletlerle yaptığı anlaşmaları Konseye göndermeden önce inceler. Danışma niteliğindeki bir komitedir ve bağlayıcı yetkisi yoktur. Ancak komitede üzerinde anlaşılmayan bir soru olduğunda, Konseyde kabul edilmesi olasılığı düşük olur.

3.5. AVRUPA TOPLULUĞU YÜRÜTME VE DEETİM ORGANLARININ İŞLEYİŞİ

3.5.1. AT Yürütme Organlarının İşleyişi

A- Kural Koyucu ya da Uygulayıcı Kararlar Alma Konusunda;

Avrupa Topluluğunda kurallar koyan ve uygulayan organ komisyondur. Ve uygulamada, bir konu (karar) ile ilgili çalışmalar Topluluk Genel Sekreterliği'ne bağlı genel müdürlükler düzeyinde başlar. Bu birimler tarafından hazırlanan çalışma metni, komisyonun yetkili üyesince incelenir ve ikinci aşamaya (danışma) geçilir.

Komisyonun ilgili üyesi ve ona bağlı görevlilerce, konuyla ilgili olarak ilgili devlet yönetimi ve meslek organı ile toplantılar yapar, onların görüşlerini alırlar. Bu danışmadan sonra kurumsal danışma organlarına hazırladıkları çalışma belgesi taslağını sunarlar. Komisyon konu ile ilgili klasik bir danışma komitesi kararını alacaksa, son karar komisyona aittir. Eğer yürütme komitesine danışması gerekli ise, ve komiteden olumsuz bir karar çıkarsa, komisyon yine kendi kararını verir. Ancak bu

durumdan konsey haberdar edilir ve bir ay içerisinde konsey bu kararı değiştirebilir.

Üzerinde çalışılan konuda karar yetkisi Konsey'in ise, Komisyon konseye öneri getirebilir. Avrupa Parlamentosu da karar tasarısı hakkında bilgilendirilir. Bundan sonra Konsey, konu ile ilgili hazırlıkları yapması için Daimi Temsilciler Komite'sini görevlendirir. (Konu tarım ile ilgili ise özel tarım komitesini görevlendirir) Konsey, Daimi Temsilciler Komitesi'ne, Avrupa Parlamentosu, Ekonomik ve Sosyal Komite veya AKÇT danışma komitesine danışılıp danışılmayacağını sorar ve gerekli ise danışma işi yapılır. Daimi TEmsilciler Komitesi, artık konu üzerinde bir karara varabilir ve bu karar olumlu ise konseyce kabul edilir. Eğer karar olumsuzsa konsey karar tasarısını komisyon ve daimi temsilciler komitesi ile birlikte inceler. Karar tasarısı üzerinde anlaşma sağlanmazsa, komisyon karar tasarısını uzlaşma sağlanabilecek biçimde yeniden düzenleyerek, konseye sunar. Ve yeni bir karar tasarısı incelenmesi süreci başlar.

B- Topluluk Adına Anlaşmalar Yapma Konusunda

Avrupa Topluluğunda anlaşmaları imzalama yetkisi Konsey'e ait olduğundan anlaşma görüşmelerin konseyin yetkisi altında yürütülmesi mümkündür. (Kurucu antlaşmalara göre). Bu nedenle komisyonun anlaşma görüşmelerine başlaması ve yürütebilmesi için konseyden "görüşmeleri yürütme vekaleti"⁽¹⁾ verilmesi gerekir. Görüşmeler sonunda bir anlaşma taslağı oluşturulabilirse, komisyonun yetkilisi tasarıyı Konseye verir. Konsey onaylarsa, Konsey Başkanı anlaşmayı imzalar ve imzalanan anlaşma Avrupa Parlamentosundan uygundur görüşünü almak üzere Parlamenteoya gönderilir. Ortaklık anlaşmalarında anlaşmanın geçerliliği

(1) Hüseyin Pazarcı, TC Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, 1988, s:70

Parlamento'nun da görüşü alınarak sağlanır. Ancak diğer anlaşmalar için konseyin imzası yeterlidir.

C) Tam Üyeliğe Kabul Konusunda

Avrupa Tek Senedi'nin (1 Temmuz 1987) yürürlüğe girmesinden sonra, topluluğa tam üyelik başvurusu yapan devletlerin kabul işlemleri şu şekildedir.

Yukarıdaki B bendinde yazılı olduğu gibi Konsey tarafından Komisyon'a görüşmeleri (ortak üye başvuruları için) yürütme yetkisi verir. Komisyon, Topluluklar Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün birlikte çalışmasıyla kabul edilen rapor Konsey'e devredilir. Konsey raporu oybirliği ile kabul edebilir, red edebilir veya ileri bir tarihe bırakabilir. Red edilmesi veya ileri bir tarihe bırakılması durumunda, konseyin isteği ile komisyon raporla ilgili çalışmaya devam eder.

Ancak konsey oybirliği ile olumlu karar alır ve Avrupa Parlamentosu da uygundur görüşünü alırsa, katılma anlaşması aday devlet ile topluluğun diğer üye devletleri tarafından imzalanması gerekmektedir.

3.5.2. AT Denetim Organları'nın İşleyişi

A- Avrupa Parlamentosu'nun İşleyişi

Avrupa Parlamentosu yetkisine giren konularda bir karar almak için çalışmalarını uzmanlık komisyonları çerçevesinde yürütmektedir. Her komisyon üzerinde çalıştığı konu hakkında komisyonun yetkili üyesini açıklamalarda bulunmak üzere davet etmektedir. Uzmanlık komisyonlarında kabul edilen karar tasarıları Parlamento genel kuruluna gelerek tartışmak ve kabul ya da red edilmektedir. Kararlar genellikle basit oy çokluğu ile alınmaktadır.

B- Avrupa Topluluğu Adalet Divanının İşleyişi

Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'na (ATAD) iki değişik şekilde başvuruda bulunmak söz konusudur. 1. Doğrudan başvuru, 2. Üye devletlerin yargı organlarının başvurusu.

Doğrudan başvuru, üye devletlerin, topluluk organlarının ya da kendilerine karşı topluluk organlarınca karar alınmış tüzel ve gerçek kişilerce yapılabilmektedir.

Bu başvurular aşağıdaki dava türleri ve koşulları çerçevesinde mümkündür.

1- İptal davası: Duruma göre üye devletler, konsey, komisyon ve ilgili kişilerce, Konseyin ya da Komisyonun kurucu andlaşmalara aykırı kararlarına karşı, bu kararların ortadan kaldırılması ya da yok sayılması için açılan bir dava türüdür. (AT mad.173, AKÇT mad.33)

11- İhmal, zorlama ya da içtinap davası: Duruma göre üye devletler, Konsey, Komisyon ve ilgili kişilerce, Konseyin ya da Komisyonun kurucu andlaşmalarda açıkça öngörülmüş olmasına rağmen karar almakta tereddüt ettiği durumlarda, gerekli işlemleri yapmalarını sağlamak amacıyla açılan bir dava türüdür. Divan başvuruyu haklı bulursa ilgili organın kararda öngörülen önlemleri alması zorunluluğu vardır. (AT mad.175, AKÇT mad.35)

111- Yükümlülük saptanması ya da eksiklik davası: Duruma göre ya üye devletlerce veya Komisyonca, kurucu andlaşmalardaki yükümlülüklerini yerine getirmeyen üye devletlere karşı, bu yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak amacıyla açılan bir dava türüdür. Divan başvuruyu haklı bulursa ilgili üye devletin alması gereken önlemleri de bildirmekte olup üye devlet buna uymak zorundadır. Bu tür davaların açılmasında önce ilgili üye devletin yükümlülüğünü yerine getirmesi için komisyon tarafından

uyarılması gerekmekte ve ancak bu uyarıyı dinlemeyen devletlere karşı dava yoluna gidilmektedir. (AT mad.169-171, AKÇT mad.88)

iv- Tazminat davası: Topluluk organları ya da memurlarının görevlerinin yerine getirilmesi sırasında kusurlu ya da, ihmale dayanan bir davranışları nedeniyle zarar gören kişilerin, bu zararlarının giderilmesi amacıyla açabilecekleri bir dava türüdür. Anılan kusur ya da ihmal bir sözleşmenin uygulanması sırasında olabileceği gibi, sözleşme dışı ilişkilerde de sözkonusu olabilmektedir. (AT mad.215, AKÇT mad.40)

Gerek yukarıda belirtilen davalar sonucu ATAD'ın kararlarının gerekse AT organlarının kararlarının bir üye ülkede uygulanması yine üye devletlerinin yetkili organlarınca sağlanmak zorundadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE AVRUPA TOPLULUĞU İLİŞKİLERİ

4.1. Türkiye'nin AT'na Üyelik Başvurusu ve Ortaklık Anlaşması

4.1.1. Türkiye'nin AT'na Ortak Üyelik Başvurusu

Türkiye, Roma Anlaşmasının yürürlüğe girmesinden 1.5 yıl sonra, AT'na ortak üye⁽¹⁾ (Roma An. Md.238) olmak için 31 Temmuz 1959'da topluluklar Konseyine başvuruda bulunmuştur.

Türkiye, AT'na kurulmasından sonra, Topluluğa üye olmak için başvuran ikinci ülkedir. Topluluğa ilk ortak üyelik başvurusu Yunanistan tarafından (Türkiyenin başvurusundan 2.5 ay önce) yapılmıştır. Türkiye'nin AT'na ortak üyelik başvurusundaki en önemli etken olarak Yunanistan'ın başvurusu sayılabilir.

Türkiye'nin Topluluğa başvurusu 11 Eylül 1959 tarihinde Brüksel'de AT Bakanlar Konseyinde görüşülmüş ve olumlu karşılanmıştır. Konsey, Türkiye ile ortaklık şartlarını belirlemek için görüşmeler yapmakla görevlendirilmiştir.

28-30 Eylül 1959 tarihleri arasında Türkiye At ilişkileri resmen başlamıştır. Aslında Yunanistan ve 2.5 ay sonra da Türkiye'nin AT'na katılma başvuruları, yeni kurulan ve hiçbir önemli gelişme sağlayamamış bir kuruluş olan AT'nin bir anlamda prestij kazanmasına neden olmuştur.⁽²⁾

(1) associate member-ortak üye

(2) Rıdvan Karluk, Avrupa Toplulukları ve Türkiye, İstanbul, 1970, s:201

4.1.2. Ortaklık Anlaşması

Türkiye'nin AT'na ortak üyelik başvurusunun ardından yapılan onuncu görüşmenin sonunda AT ile arasında gümrük birliğine dayanan Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır.

Ortaklık Anlaşması imzalanıncaya kadar yapılan görüşmelerde karşılıklı olarak istenenler şöyledir.

Türkiye 1959 yılındaki ilk görüşmelerde;

a- AT organlarında temsil edilmeği

b- 200 milyon dolarlık yardım alacağı

c- Gümrük işbirliği süresinin 12-24 yıl olacağı

d- AT'na tam üyeliğin asıl amaç olduğu, belirlenmiştir.

AT'nin yanıtı; 24 yıllık gümrük işbirliği sürecinin AT'na tam üye olmadan gerçekleşemeyeceğidir.

Türkiye 1961 yılındaki ikinci görüşmelerde, gümrük birliğine dayanan bir ortaklık anlaşması istemiştir.

AT'nin kararı, ekonomik işbirliği yapılamasıdır. Ancak 1961 yılında Türkiye'de ihtilal olması ve dönemin başbakanı iki bakanın idam edilmeleri üzerine, ilişkiler AT tarafından dondurulmuştur.

18 Haziran 1963'de başlayan üçüncü dönem görüşmeleri sonunda ortaklık anlaşması 25 Haziran 1963'de imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Türkiye gümrük birliğine dayanan ortak üye olmuştur. Ankara anlaşması olarak anılan bu anlaşma 1 Aralık 1964'de uygulamaya konmuştur.

Ankara Anlaşması esas olarak beş belgeden oluşur.

- i- Esas Anlaşma (33 madde)
- ii- Geçici Protokol (11 madde)
- iii- Mali Protokol (9 madde)
- iiii- Son Senet
- iiiii- İşgücü konusunda taraflar arasında teati edilen mektuplardır.

Esas anlaşma da;

- Ortaklık ilişkisinin ilkeleri, amaçları,
- Gümrük birliğinin esasları,
- Tarım, malların, kişilerin, sermayesinin ve hizmetlerin serbest dolaşımı,
- Ulaştırma
- Rekabet
- Mevzuat ve ekonomik politikaların uyumlulaştırılması
- Ortaklığın organları
- Türkiye'nin tam üyelik olanakları
- Uyuşmazlıkların çözüm yolları, hükme bağlanmıştır.

Geçici protokol, anlaşmanın geç yürürlüğe girmesi durumunda, ticari hükümlerin uygulamaya devamı; Mali protokol ise Türkiye'ye verilmesi kararlaştırılan 175 Milyon ECU'luk kredinin uygulama esaslarını belirlemektedir.

Türkiye'nin AT'na ortak üye olması Ankara Anlaşması ile resmileşmiştir. Ortak üye olan bir ülke topluluk organlarına katılımda bulunma hakkını elde eder. Ancak

Türkiye'nin böyle bir hakkı yoktur. (Yunanistan için de aynı şey söz konusu olmuştur).

Türkiye'nin AT'na ortak üye olma aşamasından sonra gümrük birliğinin sağlanması amacıyla üç farklı dönem yaşanmıştır. (Ankara A. Md.2) Bu üç dönemde gerçekleşen Türkiye AT ilişkileri şu şekilde olmuştur.

A- Hazırlık Dönemi

B- Geçiş Dönemi

C- Son Dönem

A- Hazırlık Dönemi

Bu dönem 1 Aralık 1964-1 Ocak 1973 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Beş yıl sürmesi planlanan, ancak dokuz yıl süren hazırlık dönemine en önemli olay, Türkiye'yetek taraflı "tarife kotaları" açılmasıdır.⁽¹⁾

1963-1969 yılları arasında uygulanan tarife kontenjanına rağmen AT'na yapılan ihracat % 9 artmıştır.⁽²⁾ Bu da ihracatta (AT'na olan) önemli bir gelişme olmadığını gösterir.

Ancak hazırlık dönemi boyunca AT'nun Türkiye'ye olan ithalatında artış olduğu görülmüştür. (1963'de % 29, 1972'de % 42) Bu da Türkiye'nin AT için iyi pazar olduğunu göstermektedir.

Hazırlık döneminde işgücünün serbest dolaşımı yerleşme hakkı ve hizmet edimi konularında bir gelişme sağlanamamıştır. Aynı dönemde uygulanan Birinci Mali Protokol ile Türkiye'ye 175 Milyon ECU tutarında kredi verilmiştir.

(1) Tarife Kotası; kota miktarı limiti içinde tercihli bir tarife gümrük vergisi uygulanır, kota miktarı aşıldığında normal tarifelere geçilir.

(2) Rıdvan Karluk, AT ve Türkiye, İstanbul, 1990, s:213

B- Geçiş Dönemi

i- Gümrük Birliği

Katma protokolün 10 Ocak 1973'den itibaren yürürlüğe girmesi ile geçiş dönemi başlamıştır.⁽¹⁾

Hazırlık döneminde topluluğun tek taraflı verdiği ödünlere karşılık, bu kez Türkiye'de belli bir zaman dilimi içinde Topluluk ile gümrük birliğini gerçekleştirmeyi kabul etmiştir. Kurulacak gümrük birliğinin, Roma Anlaşmasında olduğu gibi sanayi ürünlerini kapsaması öngörülmüş, tarımsal ürün için ortak tarım politikası izleneceği üzerinde görüş birliği yapılmıştır.

Topluluk, Türkiye tarafından ihraç edilen sanayi mallarına uyguladığı bütün gümrük vergilerini 1 Eylül 1971'de dört istisna dışında sıfırlamıştır. Petrol ürünleri, perakende satışa arz edilmeyen pamuk ve pamuk ipliği, diğer işlenmiş pamuklu dokumalar, yün veya ince hayvan tüyünden yapılan makina dokuma halıları istisnalardır. Ancak topluluk petrol ürünleri için sıfır gümrüklü 200 bin tonluk bir tarife kotası koymuştur. Diğer üç üründe ise gümrükler 12 yıllık dönemde sıfırlanmak üzere % 2.5'lik dilimler içinde indirilecektir. (Katma Protokol, Ek 1, Md. 1)

Türkiye AT'nin gümrük birliği için verdiği bu ödünlere karşılında sanayi ürünlerindeki gümrük vergilerini 12 yılda, rekabet gücü azalabilecek sanayi dallarında ise gümrük vergileri 22 yılda kaldırılacaktır.

Türkiye 1 Ocak 1973 ile 1 Ocak 1976 tarihleri arasında yükümlülüklerine uyarak , olması gereken gümrük indirimini gerçekleştirmiştir.

(1) Katma Protokol; Geçici protokol madde 1'e göre Ankara Anlaşmasının yürürlüğe girmesinden 4 yıl sonra Ortaklık Konseyi'nin Türkiye'nin ekonomik durumunu gözönünde bulundurarak geçiş döneminin ait şartları ve takvimi belirler.

Ancak 1976 tarihinde Türkiye tarafından bütün ilişkiler dondurulmuştur.

Bundan sonra toplulukla olan ilişkileri düzeltmek için 1970 yılında topluluktan isteklerde bulunmuştur. İstekler; parasal yardım ve kotaların indirilmesi olarak özetlenebilir. Topluluk bu istekleri kabul etmediğinden karşılıklı olarak ilişkiler 21 Eylül 1979 yılında 5 yıl süre ile dondurulmuştur.

Türkiye'de 24 Ocak 1980 kararları ile dışa açılma ve uluslararası ekonomiye uyum sağlama politikası ile Toplulukla olan ilişkilerde gelişme sağlanabileceği görülmüştür.

12 Eylül 1980'de meydana gelen askeri müdahale Türkiye-Topluluk ilişkilerinin 6 yıl dondurulmasına neden olmuştur. 17 Ekim 1986'da ilişkiler normal sürece girmiştir. 14 Nisan 1987'de tam üyelik başvurusu yapılması ile ortak üyelik ilişkisinin devamına gerek kalmamıştır. Ancak ortaklık anlaşmasına paralel olarak gümrük indirimlerinin gerçekleştirilmesine devam edilmiştir.

ii- Kotaların Kaldırılması

Türkiye ile topluluk arasındaki gümrük birliğinin sağlanmasında, gümrük vergilerinde indirimin yanında, miktar kısıtlamalarının (Kotaların) da indirimi gerekliydi.

Katma protokol ile, taraflar arasında ithal edilen ürün miktarları yasaklanmış ve yeni kotaların konulması kabul edilmiştir. (Mevzuatın dışında)

Geçiş dönemiyle birlikte ipek böceği kotası, ham ipek ve petrol ürünleri dışında Türk sanayi ürünlerine uyguladığı kotaları kaldırmıştır. Ancak Türkiye, koruyucu nitelikte kota koyma hakkına sahip olmuştur.

Türkiye, topluluktan yaptığı ithalatla libere olan ve olmayan diye iki sınıfa ayrılmıştır.

Libere olmayanlarda 1995 yılına kadar bütün kotalar kalkacak, diğerlerinde ise 1991 yılında % 80'inde kota uygulaması kaldırılacak ve bir daha yeni kota uygulanmayacaktır.

Türkiye, 1976 yılına kadar yükümlülüklerini yerine getirmiştir. Bundan sonra ise 1988'deki Ad Hoc Komite toplantısında kota konsundaki yükümlülüğünü belirlendiği gibi kalkacağını kabul etmiş ve bu kararını uygulamıştır.

Türkiye yükümlülüklerini yerine getirirken, Topluluk Türk sanayi ürünleri ihracatında kota koymama kararına iki ürün dışında uymuştur. 1975 yılında pamuk ipliği ihracatını kısıtlamıştır. Bundan sonra Türk tekstil sektörü ihracatı konusunda kota savaşı başlamıştır.

Topluluk tekstil ürünlerinde ihracat kısıtlamasını gönüllü olarak yapmasını istemiştir. İlk olarak pamuk ipliğinde (21 Ağustos 1982) olmak üzere, diğer tekstil ürünlerinde Türk ürünlerine kısıtlamalar getirmiştir. Bu uygulamalar katma protokole aykırıdır ve bu nedenle Türkiye kamu kesimi olarak taraf olmamıştır. Anlaşmalar ilgili sektör temsilcileri ile Topluluk komisyonu arasında yapılmıştır.

C- Son Dönem

Türkiye ile AT ortaklığı geçiş döneminin 4'er yıllık üç dönem olması öngörülmüştür. Ayrıca bu sürenin 14 yıla kadar uzatılabileceği belirtilmiştir.

Ancak Türkiye Yunanistan'ın izlediği yoldan giderek, son döneme geçilmeden, tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.

4.2. TÜRKİYE-AT ORTAKLIĞI VE ORGANLARI

4.2.1. Türkiye-AT Ortaklığı

Türkiye gibi topluluğa tam üye olmayan ortak üyeler, topluluğun organlarına katılamamaktadırlar. Bu organlara benzer görevi yapmak üzere Türkiye ve ACP ülkeleri gibi ortak üye statüsündeki ülkeler için ayrı organlar kurulmuştur.

Ankara anlaşması hükümleri uyarınca Türkiye'nin topluluğa "ortaklık" statüsünde katılması öngörülmüştür. Aynı zamanda taraflar arasındaki ortaklık rejiminin uygulanması ve gittikçe gelişmesini sağlamak amacıyla üç temel organ kurulmuştur. Bunlar;

A- Ortaklık Konseyi

B- Ortaklık Komitesi

C- Türkiye-AT Karma Parlamento Komisyonu'dur.

Bu üç organın temel özellikleri "hukuken eşit" ve "ikili" nitelikte olmalarıdır. Bu nedenle tarafların komisyonda birer oyu vardır.

A. Ortaklık Konseyi

Ankara Anlamasının 6. maddesine uygun olarak kurulan "ortaklık konseyi"nin kendisine yardımcı olabilecek her komiteyi kurmasına izin verilmiştir. (Mad. 24)

Türk Hükümeti ile Topluluk üyesi ülke hükümetleri, konsey ve komisyon temsilcilerinden oluşur. Konsey'de tarafların birer oyu vardır. Kararlar oy birliği ile alındığından bir anlamda iki tarafın da veto hakkı vardır. Bakanlar ve büyükelçiler seviyesinde toplanabilir.

Oraklık Konseyi, Topluluk ve Türkiye arasındaki ortaklığın yetkili yürütme organıdır. Konseyin temel görevi Ankara anlaşmasının uygulanmasını sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için üç tip yetkisi vardır.

Karar Yetkisi: Taraflar, konseyin aldığı kararlara (Ankara anlaşması ve ona dayanan protokollerin öngördüğü durumlar çerçevesine) uymakla yükümlüdür.

Tavsiye Yetkisi: Konsey, tavsiye yetkisi çerçevesinde, aday üyeliğin gelişimi ile ilgili kararları, bu kararların gerektirdiği tedbirleri alabilir ve bu konularda tavsiyede bulunabilir. (Ankara anlaşması mad.22)

İnceleme Yetkisi: Konsey bu yetkiye dayanarak, Ankara anlaşmasının doğrultusunda, ortaklık rejimi sonuçlarını belli aralıklarla inceler. (Mad. 22)

Ortaklık konseyinin uluslararası yetkisi yoktur. Dolayısıyla alınan kararlar doğrudan doğruya akit tarafları bağlamaz. Konsey kararlarını kendi iç hukuk düzenleri içinde uygulamak için gerekli tedbirleri almak zorundadır. Ancak bundan sonra, konsey kararları tarafları bağlayıcı nitelik kazanır.

Taraflar Ankara Anlaşmasının uygulanması veya yorumu ile ilgil olarak, Türkiye'yi topluluğa veya topluluk üyesi bir devleti ilgilendiren anlaşmazlıkları konseye getirebilir. (Md. 25). Konsey bir anlaşmazlığı AT Adalet Divanına veya diğer bir yargı mercine götürebilir.

Konseyde dönem başkanlığı, altı ayda değişir. İç tüzüğü uyarınca yılda en az bir defa bakanlar seviyesinde toplanır.

B. Ortaklık Komitesi

Ortaklık Komitesi Konseyin 3/64 sayılı kararıyla kurulmuş yardımcı bir organdır. (Ankara Anlaşması M.24)

Konseye benzer bir yapıdadır. Komitye görevlerinin yerine getirilmesinde konseye yardım eder, görüşmelerin gündemini hazırlar ve diğer bütün konuları inceler. Büyükelçiler seviyesinde Brüksel'de toplanır ve ortaklığın süreki bir yönetim organı olarak görev yapar.

C. Karma Parlamento Komisyonu

Karma Parlamento Komisyonu, Avrupa Parlamentosu 14.05.1965, TBMM'nin 14.5.1965, Senatonun 14.7.1965 tarihli kararlı ile 19.7.1965, tarihinde kurulmuştur. (Ankara anlaşması mad.27) Parlamento, ortaklığın demokratik denetim organıdır.

Görevi, ortaklık Konseyi'nin kendisine sunduğu yıllık faaliyet raporlarını incelemek ve Türkiye-topluluk ortaklığına ilişkin konularda tavsiyelerde bulunmaktır. Avrupa Parlamentosu veya TBMM tarafından kendisine gönderilecek sorunları görüşmeye yetkilidir.

Karma Komisyon, TBMM ve Avrupa Parlamentosu'ndan seçilen 24'er üyeden oluşur. Dolayısıyla toplam üye sayısı 48'dir. Normalde yılda üç defa toplanması gerekir. 1980'den önceki dönemde bir defa, Avrupa Parlamentosu'nun bulunduğu Strasburg'da kışın, iki defa da sırasıyla üye devletlerde ve Türkiye'de toplanırdı.

4.3- TÜRKİYE'NİN AT'NA TAM ÜYELİK BAŞVURUSU VE

NEDENLERİ

4.3.1. Türkiye'nin AT'na Tam Üyelik Başvurusu

Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde;

- i- AKÇT'ni kuran anlaşmanın 98. maddesine göre AKÇT'na
- ii- AT'nu kuran anlaşmanın 237. maddesine göre AT'na,
- iii- Euroatom'u kuran anlaşmanın 205. maddesine göre EUROATOM'A tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.

Türkiye Ankara Anlaşmasında öngörülen dönemlerin tamamlanmasını bekleyerek bu başvurularda bulunmuştur.

27 Nisan 1987'de Luxemburg'da toplanan konsey, Türkiye'nin başvurusunu incelemesi için Komisyona göndermiştir. Bu tarihten 2.5 yıl sonra Komisyon Görüş Raporunu açıklamıştır. Rapor Türkiye'nin durumunun 1992 yılından sonra inceleneceğini ve Tek Senedi hedeflerine ulaşmadan tam üyelik başvurularını işleme koyamayacaklarını açıklamıştır.

Türkiye'de ekonomik gelişmeler olmasına rağmen, üyelik için dezavantaj niteliğinde dört önemli neden olduğu belirtilmiştir.

a- Tarım ve sanayi sektöründe topluluk ile yapısal farklılıkların görülmesi,

b- Sanayide yüksek koruma oranları

c- 1989 yılında artış gösteren makro ekonomik dengesizlikler

d- Topluluklar ve Türkiye arasında kalkınma seviyesi farkının büyüklüğü

Bu nedenleri ortadan kaldıracılabilmek için gerekli tedbirler alınması sonucuna varılmıştır. Gümrük birliğinin tamamlanması, mali işbirliği, sanayi ve teknolojik işbirliği, politik ve kültürel yakınlaşma gibi tedbirler sayılabilir.

Komisyonun olumsuz görüşü 1990 yılında konsey tarafından da benimsenmiştir. Ancak konsey, komisyondan Türkiye ile işbirliğinin güçlendirilmesi konusunda somut teklifler sunmasını istemiştir. Bu amaçla çalışma yapan komisyon ilk işbirliği programını hazırlamıştır.

4.3.2. Tam Üyelik Başvurusunun Nedenleri

Türkiye'nin Ankara anlaşması, Katma protokolü ile üyelik yolunda gerçekleştirilmesi gereken aşamaları tamamlamadan, 1987 yılında üyelik başvurusunun gerekçeleri şu şekildedir.

a) Katma protokolde Türkiye lehine sağlanan avantajlar ortadan kalkmış, Türkiye aleyhine bozulmuştur.

Sermaye ürünlerine tanınan tavizlerin ayrıcalıklı niteliği büyük ölçüde sona ermiştir. (Gelişmekte olan ülkelere benzer kolaylıklar sağlanmıştır.)

Topluluk ile EFTA ülkeleri arasında sanayi mallarında ikili serbest ticaret bölgesi anlaşmaları imzalanmıştır ve Türkiye EFTA ile rekabet etmek durumunda kalmıştır.

Tarım sektöründeki tavizler, zaman zaman Türkiye'den daha çok üçüncü ülkelere sağlanmıştır.

b) Türkiye'de, 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar tedbirleri doğrultusunda bir dizi yeni uygulamalar getirilmiştir. Katma Değer Vergisi uygulanmaya başlanmış, sübvansiyonlar büyük ölçüde kaldırılmış, sermaye piyasası geliştirilmiş, özelleştirme programlarına başlanmış, imalat sanayi özel sektöre bırakılmış. Amaç, mevcut snayinin % 75 oranında topluluğun rekabetine açılması olmuştur.

c) Toplulupun güneye doğru genişlemesi, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in tam üyelik avantajlarından

yararlanması ile Türkiye özellikle tarım ürünlerinde üretim fazlası nedeniyle zarara uğramıştır. (Yetersiz ihracat)

d) Türkiye'nin topluluğa tam üye olması özkaynaklardan yararlanmasını sağlamaktadır. Ekonomik kalkınma için daha fazla dış kaynak temini gerçekleştirilecektir.

e) Topluluk ile gerçekleştirilecek gümrük birliği, tam üyeliğin avantajlarından yararlanarak sağlanmalıdır. Yunanistan, Portekiz ve İspanya için de aynı durum geçerli olmuştur. Topluluk tam üye olduktan sonra belli bir geçiş dönemi imkanı sağlamıştır.

f) Toplulukla yapılan mali protokoller çerçevesinde Türkiye'ye sağlanan mali destek yeterli bulunmamaktadır.

Tam üye olmakla, Topluluk kaynaklarından ve bu arada Avrupa Yatırım Bankasının üyelerine verdiği çok düşük faizli kredilerden yararlanmak mümkün olacaktır.

g) Topluluğa tam üyelik ile Türk iş gücü topluluk içinde serbest dolaşımı ve yerleşme hakkı, çalışma izni gibi sosyal haklara sahip olabilecektir.

h) Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan hükümlerden biri şöyledir. "AT ile ilişkiler, ekonominin dışa açılma politikasına daha uygun olarak yeni baştan düzenlenecek, AT ile ekonomik bütünleşme konusunda gerekli adımlar plan dönemi içinde atılacaktır." (DPT, 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı 98. paragraf)

DPT'nin 1985 yılında hazırladığı 5. Beş yıllık kalkınma planında yer alan bu amacın gerçekleştirilmesi, topluluğa başvuru nedenlerindendir.

4.4- TÜRKİYE'NİN TAM ÜYELİK ÖNCESİ ÖRGÜTLENME, PERSONEL

YETİŞTİRME VE UYUM ÇALIŞMALARI

Türkiye, AT'na tam üyelik başvurusu yapmış bir ülke olarak, hem AT üzerisinde olumlu etkiler yapacak tanıtım programlarına ihtiyaç duymakta, hem de tam üyeliğin gerçekleşmesi durumunda topluluk organları ve topluluk ülkeleri ile uyumun sağlanması gerekmektedir.

Türkiye'yi AT'da temsil etme görevi, ilk olarak 1981 yılında DPT'na verilmiştir. DPT'nin temsil görevini 17 Ekim 1986'ya kadar devam etmiş, bu tarihten sonra ise AT ile ilişkilerin takip ve koordinasyonundan sorumlu bir Devlet Bakanlığı'nın kurulması kararı alınmıştır ve üç temel kurul oluşturulmuştur.

i- Üst kurul

ii- AT koordinasyon kurulu

iii- AT danışma kurulu

i- ÜST Kurul: Başbakan veya yardımcısının başkanlığında, AT ilişkileri koordinasyonundan sorumlu devlet bakanı ve dış işleri bakanından oluşmuştur. Üst kurul ilişkilerin politik, ekonomik ve sosyal yönlerinde izlenen politikaları belirler ve ilgili kararları alır.

ii- AT Koordinasyon Kurulu: DPT Başkanlığında, ilgili devlet bakanı, Dışişleri, Gümrük, Ulaştırma, Tarım, Orman ve Köy işleri, Maliye, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Sanayi ve Ticaret, Adalet Bakanlıkları, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının üst seviyedeki görevlilerinden oluşmaktadır. İlgili bakanlıklar görevleri çerçevesinde her türlü çalışmayı ve toplulukla görüşmelerin alt yapısını hazırlar, alınan kararların uygulanmasını sağlar.

iii- AT Danışma Kurulu: AT Koordinasyon Kururulu üyelerine ek olarak, Türkiye AT Karma Parlamento Komisyonu üyeleri, üniversiteler, odalar birliği, İktisadi Kalkınma Vakfı, TİSK, TUSİAD, Zirat odaları birliği, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye-Avrupa Topluluğu Derneği, Bankalar Birliği, Dış Politika Enstitüsü ile uygun görülecek kurtuluş temsilcileri ile AT konusunda ihtisas yapmış kişilerden oluşur. Görevi istişare'dir. Kurul ilgili devlet bakanının daveti üzerine onun başkanlığında toplanır. Sekreterya hizmetlerini Devlet Planlama Teşkilatı yürütür.

AT ile ilişkileri düzenleyecek üç kurulun yanında, kamu yönetiminde ihtiyaç duyulacak personelin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla üniversitelerde lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim verilmektedir. Ankara Üniversitesi bünyesinde "Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi", Marmara Üniversitesi bünyesinde "Avrupa Topluluğu Enstitüsü" kurulmuştur. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü AT konusunda yüksek lisans ve doktora öğretimi yapan bir anabilim dalı faaliyettedir.

AT'da geçerliliği olan İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dillerin öğretilmesi ve uzman tercümanların yetiştirilmesi gereklidir. Topluluğa uyum çalışmaları açısından, bağlayıcı nitelik taşıyan hukuk normlarının belirlenmesi, Türkçeye çevrilmesi ve yayınlanması gereklidir.

AT Koordinasyon Kurulu, Toplulukla ilgili mevzuatlarında uyum konusunda olabilecek sorunları için 1989 yılında Bakanlıklar arası 24 adet komite kurulmuştur. Aralık 1988 tarihinde, CELEX (Topluluk mevzuat bilgi bankası) ile DPT_AT Başkanlığı arasında "on line" bilgisayar bağlantısı kurulmuştur.

Türk tarımının, AT tarımına uyumu konusunda, BM Kalkınma Programının (UNDP) katkısıyla gerçekleştirilecek bir projeye 1989 Ocak ayında başlanmıştır.⁽¹⁾ Ayrıca UNDP'nin finanse ettiği bir proje ile Türk çevre mevzuatının AT'na uyum sağlanması çalışılmaktadır.

Türkiye'nin dünya kalitesinde bir imalat sanayine sahip olması ile AT ile yarış edebilecek konuma gelmelidir. Bu amaçlarda teknoloji geliştirilmeli ve yenilenmelidir.

⁽¹⁾ Rıdvan Karluk, Avrupa Toplulukları ve Türkiye, İstanbul, 1990, s:264

BEŞİNCİ BÖLÜM

AVRUPA TOPLULUĞU'NA SONRADAN KATILAN BAZI ÜLKELERİN TAM ÜYELİK ÖNCESİ VE SONRASINDA EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ, AVRUPA TOPLULUĞU'NUN ÇALIŞMA PROGRAMI

5.1.AVRUPA TOPLULUĞU'NA SONRADAN KATILAN BAZI ÜLKELERİN TAM ÜYELİK ÖNCESİ VE SONRASINDA EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1.1. İngiltere

İngiltere, altı üyeye sahip AT'na ilk başvurusunu 10 Ağustos 1961'de ve 10 Mayıs 1967'de olmak üzere iki kez başvuruda bulunmuştur.

İngiltere'nin ikinci başvurusunda (1967), Norveç ve Danimarka da Topluluğa katılmak için İngiltere ile birlikte başvuruda bulunmuşlardır. Ancak bu başvurular Fransız Cumhurbaşkanı De Gaulle tarafından reddedilmiştir. De Gaulle'nin iktidardan ayrılmasından sonra, 1-2 Aralık 1969'da Lahey AT Konsey toplantısında dört ülke başvuruları değerlendirilmiştir. 1970 yılında katılma müzakereleri başlamış, 22 Ocak 1972'de Brüksel'de anlaşma imzalanmıştır.

Ancak 26 Eylül 1972 yılında Norveç'te yapılan bir halk oylaması ile (% 53) bu ülke topluluğa üye olmaktan vazgeçmiştir.

Katılma anlaşması 1973 yılında yürürlüğe girmiştir ve Avrupa topluluğu üye ülke sayısı 9'a yükselmiştir.

Ekonomik Durum:

Sanayi ülkesi olan İngiltere'deki nüfusun % 98'i sanayi ve hizmet sektöründe çalışmaktadır. Tarım ile ilgilenen

nüfus açısından Avrupa Topluluğu üye ülkelerindeki en düşük orana (%2, 1988) sahipti. İngiltere'nin ihracatı sanayi ürünlerinde, yoğunlaşmış olup, tarım ürünlerinde de diğer ülkelerden ithalat yapmaktadır.

18. yy ve 19. yy'ın başlarında, İngiltere yeni üretim yöntemleriyle tarımsal verimi artırarak sanayi kesimi için gerekli işgücünü sağlamıştır. Böylece İngiltere tarımı teknik gelişmelerle dünyada ilk sırayı almış bulunuyordu.⁽¹⁾ İngilterenin 1851'de tarımsal aktif nüfusu % 25 oranında iken, 1911'de bu oran % 11'e düşmüştür.⁽²⁾

İngiltere'de kent nüfusunun, sanayileşmeye uygun olarak geliri arttıkça, hayvansal ürünlerin talebi yükselerek çekilebilir toprakların yerini çayır ve otlakların almasına yani tahıl tarlalarının hayvancılığa ayrılmasına sebep olmuştur.⁽³⁾ 1930'da İngiliz üreticisinin toplam bugday satışındaki payının % 2 gibi çok az bir yer tutması karşısında klötten kente iş gücü akını başlamış ve 1911'de % 11 olan tarımsal aktif nüfus, 1930'lara doğru % 5.6'ya düşmüştür.

1930-1952 yılları arasında İngiltere hükümeti tarımı, korumak için üreticiyi destekleyip, 1952-1956 yılları arasında ise ekonomik durumu düzeltmek için dört yıllık bir plan uygulanmıştır. Bu plan doğrultusunda, tarım üretimi % 144 artmıştır.

İkinci olarak sanayi devriminin önce İngiltere'de başlaması, istihdam alanlarının açılmasına ve köylerden kentlere doğru işgücünün transferine yol açmıştır. Sanayileşmenin gelmesi de tarım ürünlerine talebi artırmıştır.

(1) Ali Özgüven, Ortak PAzar Tarım Politikası ve Türkiye, 1982, s:175

(2) Ali Özgüven, a.g.e s:175

(3) P.Huet et v.de Saily, La Politique economique de la grand Bretagnedepuis, 1969, Paris

İngiltere hükümeti tarım üretimini geliştirmek ve üreticiyi korumak amacıyla sübvansiyonlar uygulamıştır. Ancak bu destekleme politikası zamanla ekonomiyi yıpratılabilir bir koruma gelmiştir.

İngiltere'nin 1960'dan sonra, sömürge ülkeleriyle olan bağları gevşemeye başlamıştır. İngiltere, Avrupa Topluluğuna karşı tek başına rekabet edebilecek kapasiteye sahip değildi. Eğer İngiltere Avrupa Topluluğuna girmezse Avrupalı olmak şansını kaybedebilirdi. ⁽¹⁾

Bütün bu nedenler doğrultusunda İngiltere AT'na ilk başvurusunu yapmış ama Fransız DEvlet Başkanı General De Gaülle, tarafından engellenmiştir. De Gaulle İngiltere'nin sömürge ilişkilerini ekonomik açıdan devam ettirmesinin, topluluğun kurallarına uygun düşmeyeceği görüşünü savunmuştur.

İngiltere ile SSCB ve ABD arasındaki teknolojik fark büyümüştür. Batı Avrupa'nın ekonomik gelime oranı da İngiltere'nin gelişme oranını açmaya başlamıştır. Bu gelişmeler İngiliz kamuoyunun Avrupa Topluluğuna katılma düşüncesine olumlu bakmasına neden olmuştur.

Avrupa topluluğuna girmek konusunda İngiliz İşçi Partisi karşı düşünceyi savunmuştur. Olumsuz görüşünün nedenleri;

- Ucuza besin maddeleri ve hammaddeler ithal edilemeyecek

- Tarım ve sanayi ürünlerine uygulanacak gümrük indirimleri süresinin her biri için farklı olması. Tarım ürünleri için İngiltere'nin daha uzun bir geçiş dönemine ihtiyacı olduğudur.

⁽¹⁾ Avrupa Topluluğu Dergisi, No:7, 1971, s:7

İngiltere'de hükümet, AT'na tam üye olduktan sonra, 5 Haziran 1975'te tam üyelik konusunda referanduma gitmiştir. Yapılan halk oylaması sonucunda % 67 oyla İngiltere'nin AT içinde kalması kabul edilmiştir.

5.1.2. Danimarka

Ekonomik yönden gelişmiş bir ülke olan Danimarka'da sanayi tarıma göre daha iyi bir durumdadır. Tarımın gayri safi milli hasıladaki payı, %8.9 (1980) iken 1987 yılında % 5; tarımsal aktif nüfus % 10 (1980) iken 1988'de % 6'ya düşmüştür.

Danimarka, 10 Mayıs 1967'de İngiltere ile birlikte AT'na ilk kez başvuruda bulunmuştur. 22 Ocak 1972'de Brüksel katılma anlaşması ile AT'na girmiştir.

Danimarka kamuoyu, 2 Ekim 1972'de yapılan referandumla ortak pazara girmeye karar vermiştir ve 1 Ocak 1973'te tam üye olmak sıfatını kazanmıştır.

5.1.3. İrlanda

İrlanda ekonomisinde tarım oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Tarım ürünlerinde ihracat yapılırken, sanayi ürünlerinde ithalata ihtiyaç duyulmaktadır.⁽¹⁾

Tarımsal ürünler gayri safi milli hasılanın % 16'sını (1975) oluşturmaktadır.

Özellikle, 1976'dan sonra İrlanda'nın ekonomisi gelişme eğilimi göstermeye başlamıştır. Yabancı sermayenin girişi ve üretim artışı fiyat artışlarını da sınırlamıştır.

1 Ocak 1973'te AT'na giren İrlanda GSYİH'da tarımın payı % 10 (1987) ile AT ülkeleri içerisinde (Yunanistan da

(1) Ali Özgüven, Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye, 1982, s:189

dahil, 1987) tarımın en çok yaygın olduğu ikinci ülkedir. Aynı yıl sanayinin GSYİH'deki payı ise % 37'dir.

5.1.4. Yunanistan

Yunanistan 12 topluluk üyesi ülke arasında yüzölçümü büyüklüğü bakımından altıncı, nüfus büyüklüğü açısından 11. sırada yer almaktadır. (Tablo 1) Km²'ye düşen nüfus bakımından düşük bir orana sahip olması Yunanistan'ın ekonomik açıdan avantajlı bir durumda olmasına nedendir. Ancak GSYİH'nın büyüklüğü açısından sondan ikinci olan Yunanistan'ın (Tablo 2) ekonomik durumu AT ülkeleri içerisinde iyi bir durumda olmadığı anlaşılmaktadır.

Yunanistan ekonomisinin AT içindeki diğer ülkelere göre tarıma dayanan bir ekonomi olduğunu söyleyebiliriz. Yunanistan GSYİH içindeki sektörel paylar açısından tarımın yeri % 16 ile topluluk üyeleri arasında I. durumdadır. (Tablo 3) Yunanistan'ın AT'na üye olmadan önceki toplam ihracatında da tarımın büyük bir pay göstermesi, geçmişte de tarıma dayanan ekonomiye sahip olduğunu göstermektedir. Tarımsal ürünlerin toplam ihraattaki payı azalma eğilimi göstermesine rağmen 1963-65'de % 57.9 iken bu oran 1973-75 yıllarında % 31.7'e ulaşmıştır.

Yunanistan, topluluğa üye olmadan önceki dönemlerde, tüm ihracatın hemen hemen yarısını da ortak pazara yapmaktaydı ve beklentisi; ortak pazar ülkelerinin ürünleri ile yunan ürünlerine uygulanacak işlemlerde eşitliğin sağlanabilirliği idi.⁽¹⁾

Yunanistan'ın beklediği tarımsal ahenkleştirme, İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın AT'na girmeleri (1973) sonunda yavaşlamıştı.

(1) Ali Özgüven, a.g.e. s:203

Yunanistan'ın ekonomisi, nispi olarak tarına dayandığından sanayileşme için gerekli olan sermaye mallarının ithali, büyük ölçüde tarım ürünlerinin ihracatına bağlı kalmaktadır. Tarım ürünlerinin ihracatında hedef daha çok AT ülkeleri iken, sanayi malı ithalatı ise diğer sanayi ülkelerinden olabilecektir.

Yunanistanın Akdeniz ülkesi olması ve doğal güzellikleri, denizi ve tarihi yapılarının, yerleşim yerlerinin çokluğu da turistik bir ülke olmasına neden olmuştur. Yunanistan'ın ilk aday ülke olarak AT'na başvurmuş ve 9 Temmuz 1961'de ortaklık anlaşması imzalamıştır. 1 Kasım 1962'de yürürlüğe giren ortaklık (Atina) anlaşması, 22 yıllık bir geçiş döneminden sonra 1984'de Yunanistan'ın ortak pazara tam üye olarak girebileceğini öngörmekteydi.

1962'de imzalanan Atina anlaşmasına göre, AT ile Yunanistan arasında çeşitli organizasyonlar açısından bir ahenk sağlanacaktır. Topluluk ve Yunanistan'da mevcut fiyatların uyumlaştırılması için 7 yıllık, önemli tarım ürünleri için ise 5 yıllık bir geçiş dönemi kabul edilmiştir.

Yunanistan AT ile ortaklık anlaşmasından hemen sonra geçiş dönemine girmiştir. (Türkiye için ise bir hazırlık dönemi sözkonusu olmuştur). Yunanistan'ın Türkiye'ye göre bazı bakımlardan Topluluğa üye olmaya daha hazırlıklı olması ve daha gelişmiş olması bunun nedenidir.

Yunanistan'da 21 Nisan 1967'de meydana gelen hükümet darbesinden sonra 1974 yılında demokrasiye dönmesine kadar Ortaklık Anlaşması ertelenmiştir. 12 Haziran 1975'de Yunanistan AT'na tam üyelik başvurusu yapmıştır.

Yunanistan'ın 1967'deki darbe ile de artış gösteren ekonomik durgunluk ve dış borçlar sorunları, AT'na girme isteği nedenlerindendir.

Yunanistan 1973 yılından itibaren AT ülkelerinden ithal ettiği tarım ürünlerine gümrük vergisi indirimi uygulamakta ve kendi tarım ürünlerinde serbest dolaşım sağlayan bir anlaşma imzalamıştır. Türkiye'nin böyle bir avantaj sağlayabilmesi için 22 yıllık bir döneme ihtiyaç vardır. Yunanistan'ın lehine konan bir madde de, Tarım ürünleri ortak gümrük tarifesinde yapılacak değişikliklerde Yunanistan'ın görüşüne başvurulacaktır. Bu amaçla yalnız Yunanistan'a veto hakkı tanınmıştır.

Yunanistan 28 Mayıs 1979'da yapılan anlaşma ile AT'nin 10 üyesi kabul edilmiş ve Atinada imzalanan anlaşma ile Yunanistan 1 Ocak 1981 yılında AT'nin tam üyesi olarak, üye ülkelerin haklarına sahip olmuştur.

Yunanistan'ın AT'dan bekledikleri aşağıdaki gibi dokuz noktada toplanabilir.⁽¹⁾

a- Özellikle tarım için daha fazla mali, teknik ve ekonomik yardımlar elde etmek

b- Ortak pazar ve üçüncü ülkelere daha fazla tarım ürün stmak

c- İşgücünün serbest dolaşımını sağlamak ve işsizlere yeni çalışma alanı bulmak

d- AT'nin teknolojisinden yararlanmak

e- Daha fazla turist çekmek

f- Her alanda AT'nin desteğini görmek yani her türlü destek ve yardımlarla ihraç ürünlerini artırmak

(1) Ali Özgüven, a.g.e s:207

g- AT ortak tarım politikasında yapılacak değişimde de etkili olmak. Böyle bir değişimde, sağlanan avantajlarla Yunanistan'ın Türkiye karşısında bir üstünlük elde edeceğine şüphesi yoktur.

h- Tarımsal reformları ve strüktür değişimlerini daha kolay gerçekleştirmek

ı- AT'na sattığı mallarda bir azalma olursa gerekli himaye tedbirlerini istemek hakkına sahip olmak

5.1.5. İspanya

İspanya nüfusun çoğu tarımla geçinen bir ülke olup, tarım ürünlerinin imaliyetinin Fransa ve İtalya'dan daha düşük olması bu ii. ülkeyi endişelendirmekteydi.

İspanya'da eğitim seviyesinin düşüklüğü ve işsizlik, bu ülkenin AT ülkelerine göre daha az gelişmiş bir ülke olduğunu göstermektedir. 1962'den sonra İspanya AT'na katılmak istemiş ancak antidemokratik yönetimi nedeniyle dışlanmıştı. (Md. 237) Öte yandan parasal sorunlar ve özellikle son yıllarda yapılan devalüasyonlar da İspanya'nın topluluğa uyumunu güçleştirmiştir.

İspanya içinde bulunduğu olumsuz koşullara rağmen, 28 Temmuz 1977'de demokratik yolla yapılan seçimlerden sonra, AT'na girmek için başvuruda bulunmuştur. (1977)

İspanya'nın topluluğa başvurduğu dönemdeki ekonomik durumu ile Türkiye'nin karşılaştırılması yapılırsa; ihracat gelirleri Türkiye'nin ihracat gelirlerinin aşağı yukarı beş katına eşittir. Turizm gelirleri Türkiye'dekinden daha fazladır. Kişi başına düşen milli gelir, Türkiye'de kişi başına düşen milli gelirin hemen hemen üç katıdır.

İspanya'nın AT'na girmek amacıyla ithalatta alınan vergilerin azaltılması ile daha liberal bir politika ve

enflasyon hızının düşük bir düzeyde tutulması öngörülmüştür.

İspanya'nın topluluğa ekonomik uyum açısından tarım ürünleri için 7 ile 10 yıl arında bir geçiş dönemi kabul edilmiştir. İspanya Avrupaya ihracat yaptığı ürünlerde (örneğin meyve) At dışındaki ülkeler ucuz ihracat yapmayacaktır. Buna benzer olarak alınan kararlara rağmen tarımsal yapılara sahip Fransa ve İtlaya tarafından destek görmemiştir.

İspanya ile AT arasında 1979'da görüşmeler başlamış ve 1985'de Katılma anlaşması Madrit'te imzalanmıştır.

Katılma anlaşması ile İspanya'ya yedi yıllık geçiş dönemi öngörülmüştür. İspanya demir-çelik ve tekstil ürünlerinde ihracatı üç yıl için kısıtlarken, bazı ürünlerin ithalkotalarını 3-4 yılda kaldırmayı kabul etmiştir. Tarım kesiminde ise on yıllık geçiş dönemi öngörülmüştür.

5.1.6. Portekiz

Portekiz siyasal rejim, Afrika ülkeleriyle ticari ilişkileri ve bulunduğu yer bakımından uzun süre Avrupa dışında kalmıştır.⁽¹⁾ 1960 yılından sonra Avrupa Serbest Ticaret işbirliğine katılmıştır. Bu dönem içerisinde Portekiz, İngiltere ile iyi ilişkiler içerisinde girmiştir ve İngiltere'nin Portekiz'de yatırımları olmuştur.

Portekiz Avrupa Serbest Ticaret Bölgesinin kurucu üyesidir. EFTA ile Avrupa Topluluğu üye ülkeleri arasında 1972'de imzalanan ve 1973'te yürürlüğe giren Anlaşma yapılmıştır.

⁽¹⁾ Ali Özgüven, a.g.e.s:195

Portekiz EFTA'dan ayrılmak ve AT'na katılmak istemiştir. EFTA'nın kurucu üyelerinden olan Portekiz böyle bir başvurudan önce 1972 yılında EFTA ile AT arasında bir ticaret anlaşması imzalamış ve 1973'de yürürlüğe girmiştir.

Portekiz 1974, AT-Portekiz Karma Komisyonu toplantısında acil mli yardım takebinde bulunmuştur. 20 Eylül 1976'da ise Karma Protokol ve Mali Protokol yapılarak ayrıcalıklar tanınmıştır.

Portekiz'e Avrupa Topluluğu tarafından sağlanan yardımların başlıca nedenleri;⁽¹⁾

- a- 1974 devriminin açtığı dengesizlikler
- b- Sömürge ülkelerinin bağımsızlığı kavuşmaları
- c- Ödemeler dengesindeki açıklar
- d- Oldukça yüksek bir enflasyon hızı

Portekiz 1977 tarihinde AT'na başvuru yapmış, 1978'de görüşmeler başlamış, 1979'da Tamamlayıcı protokol yapılmıştır. Bu protokol ile sanayi için ek koruma tedbirleri öngörülmüştür. 1981'de yapılan bir başka ile Portekiz'e katılma öncesi 275 Milyon ECU tutarında ekonomik ve mali yardım yapılmıştır.

5.2- AVRUPA TOPLULUĞUNUN ÇALIŞMA PROGRAMI, MAASTRİCH

ANLAŞMASI VE GÜMRÜK BİRLİĞİ

5.2.1. Maastrich Anlaşması

1951'de altı Avrupa ülkesi tarafından imzalanan Paris Anlaşması ile Kurulan Avrupa Kömür Çelik Birliği ile 1957'deki Roma Anlaşması ile kurulan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun birleşmesiyle

⁽¹⁾ Ali Özgüven, a.g.e. s:194

meydana gelen "Avrupa Toplulukları", nihai hedef olan "Birleşik Avrupa" yolunda önemli bir adım adılmıştır. Bu önemli adım "Tek Pazar" olarak adlandırılmaktadır. Tek Pazar'ın amacı malların, hizmetlerin ve 12 ülkede yaşayan 360 milyon Avrupa'nın serbestçe dolaşabileceği bir topluluk yaratmaktır.

1994 ve 1996 yıllarında yapılacak zirve toplantıları ile topluluğun reformaları yapıp yapmadığı, tek parayla kabul edip etmeyeceği onaylanacak; hayır cevabının alınması halinde bunların gerçekleştirilmesi için yeni bir takvim belirlemek; Avrupa para birliğine evet diyen ülkeler arasında gerçekleştirilecektir.

Avrupa topluluğu üye ülkelerinin Avrupa'nın birleşmesini öngören Maastrich Anlaşması doğrultusunda, 1999 yılına kadar olan çalışma programı 1993 yılından itibaren aşağıdaki gibidir.

Avrupa Topluluğu Çalışma Takvimi⁽¹⁾

21-22 Haziran 1993	Kopenhag'da yapılacak zirvede ekonomik büyümenin sağlanacağı ve Avrupa Para Enstitüsü (EMI)'nin geleceği tartışıldı
1993 yılı sonu	GATT-Uruguay Raundu görüşmeleri yapıldı. Bunun için de AT'nin ABD ile tarım politikaları konusunda anlaşması gerekiyor. Yine aynı dönemde İsveç, Norveç Finlandiya ve Avusturya'nın 1995 yılında üyeliğe kabul edilmesi için görüşmeler yapıldı

⁽¹⁾ Dünya Gazetesi, Dış Haberler Servisi, 21 Mayıs 1993, s:11

1994 Ocak	Ekonomik ve Parasal birliğin ikincic aşaması olarak EMI'nın kurulması
1994-1995	Avrupa Merkez Bankası (ECB)'nin tek para birimi üzerinde detaylı çalışma yapması
31 Aralık 1996	At liderleri ülkelerin parasal birliğe geçiş için kriterler uygun olup olmadığını görüşecek. Bu kriterler enflasyon, faizler, para istikrarı, bütçe açıkları ve devlet borçlarından oluşuyor.
1 Ocak 1997	Kriterlerin yeterli olduğna karar verilirse tek para birimine geçilecek. Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankaları sistemi (ESCB) uygulamaya geçilecek. Kriterler uygun değilse tüm bu işler 1997 yılı sonuna kalacak
1 Temmuz 1998	Gelişmeler olumlu giderse bu tarihte Avrupa Merkez Bankası başkanı, yönetim kurulu üyeleri ve diğer üyelerin seçimi yapılacaktır
1 Ocak 1999	Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi yürürlüğe girecek. Ortak para birimi kullanılmaya başlanacaktır.

Yapılan bu çalışma programı doğrultusunda, Topluluğa üye olan ülkelerin ekonomik ve parasal birliğe geçiş için, daha önce üzerinde anlaşılan koşulları yerine getirmeye çalışması gereklidir. Topluluk üye ülkeleri arasındaki ekonomik açıdan mevcut farklılıklar nedeniyle, topluluğun

güçsüz ve zayıf ülkelerinin "anlaşma koşulları" yerine getirmeleri oldukça zordur.

1999 yılında tümüyle tamamlanması öngörülen ekonomik ve parasal birliğe geçiş sürecinde Avrupa'nın güneyinde yer alan ülkelerin gerekli kriterlere uyum sağlayabilmesi için Avrupa topluluğunun bu tarihe kadar her yıl ortalama olarak 25 milyar ECU'luk (30 milyar dolar) kalkındırma fonu aktarması gerektiği ileri sürülüyor.⁽¹⁾

Avrupanın parasal ve ekonomik sağlamayı amaçlayan Maastrich anlaşmasına göre 12 topluluk ülkesi bütçe açıkları, enflasyon, kamu borçları, faiz oranları gibi hayati noktalarda belirlenmiş olan koşulları yerine getirmek zorundadır.

Maastrich anlaşmasının yürürlüğe girebilmesi için 12 üye ülkenin tamamının onayından geçmesi gerekiyor. 1992 yılı içerisinde Fransa'dan çıkan evet oyu dışında, İngiltere, Almanya ve Danimarka'dan Maastrich'e hayır oyu çıkmıştı. Danimarka'da 18 Mayıs 1993 tarihinde yapılacak ikinci referandum Avrupa Birliği'nin geleceği açısından oldukça önemli bir olaydı. Uzmanlar, Danimarka'lıların Maastrich anlaşmasını ikinci kez reddetmesi halinde Avrupa'nın geçen yıl olduğu gibi bir kaosa sürükleneceği uyarısında bulunuyorlar.⁽²⁾ Danimarka'nın 49 yaşındaki Sosyal Demokrat Başbakanı Paul Nyrup Rasmussen Avrupanın politik, ekonomik ve parasal birliğini sağlayan antlaşmanın yeniden reddedilmesi halinde Danimarka ekonomisinin zarr göreceğini, Avrupa'nın denge kazanması şansının azalacağını ve Danimarka'nın yalnız kalacağını düşünüyor.⁽³⁾

Danimarkalılar ilk referandumdan sonra Maastrichh anlaşmasının amaçladığı parasal birlik, ortak savunma

(1) Dünya Gazetesi, Dış Haberler Servisi, 24 Mayıs 1993, s:11

(2) Dünya Gazetesi, Dış Haberler Servisi, 24 Mayıs 1993, s:11

(3) Dünya Gazetesi, Dış Haberler Servisi, 24 Mayıs 1993, s:11

politikası, milletlerarası polis denetimi ve vatandaşlık kurallarına yakınlık duymaya başladılar.⁽¹⁾ Muhalifler ise Maastrich anlaşmasının Danimarka gibi küçük ülkeleri sömürerek hakimiyeti altına alacağını ve Doğu Avrupa ülkelerini dışarıda bırakacak şekilde süper bir devlet yaratacağını öne sürüyorlar.⁽²⁾

Danimarka'da Maastrich anlaşması için yapılan ilk oylamada (1992) % 57 oranında hayır, % 49.3 oranında evet sonuçları alınmış; 18 Mayıs 1993'de yapılan ikinci oylamada ise ilk sonuçlara göre % 56.7 evet, % 43.3'ü hayır sonuçları çıkmıştır.

İngiltere'de Maastrich anlaşmasının on ay sürecini gecitiren bir yasa değişikliği Avam kamarasında 292'ye karşı 314 oyla kabul edildi. Anlaşmanın içeriği, Maastrich anlaşmasında yer alan, danışma mekanizması niteliğindeki "büyükler komitesi" 24 üyesinin hükümet tarafından atanmaması, yerel yönetimler tarafından oluşturulması kabul edilmiş.⁽³⁾ Yas aile ilgil düzenlemenin yapılması süreci, İngiltere'de yapılacak referandum tarihine geciktirilmiştir.

Almanya'da Anayasa Mahkemesince yapılan başvurular üzerine, Anayasa Mahkemesi Hükümete; "Almanya'nın Maastrich anlaşmasına imza koymakla demokrasi ve hukuk devleti ilkeleri açısından bağımsızlığının zedelenip zedelenmediği ile Anayasal hukuk kimliğini kaybedip kaybetmeyeceğini sormuştur.⁽⁴⁾ Maastrich Anlaşmasının Avrupa topluluğu ülkeleri tarafından onay tarihi aşağıdaki gibidir.

(1) Dünya Gazetesi, Dış Haberler Servisi, 24 Mayıs 1993, s:11

(2) Dünya Gazetesi, Dış Haberler Servisi, 24 Mayıs 1993, s:11

(3) Dünya Gazetesi, Dış Haberler Servisi, 18 Mayıs 1993, s:11

İrlanda	Haziran 1993
Luxemburg	Temmuz 1992
Yunanistan	Ağustos 1992
Fransa	Ağustos 1992
İtalya	Ekim 1992
Belçika	Kasım 1992
İspanya	Kasım 1992
Portekiz	Aralık 1992
Hollanda	Aralık 1992
Almanya	Aralık 1992
Danimarka	Mayıs 1993
İngiltere	?

5.2.2. Gümrük Birliği

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Orta ve Yakondoğu'da ortaya çıkan yeni durum ile, Türkiye'nin bölgesindeki ekonomik dengelerinde ağırlığını yeniden artırdı. Topluluk Orta ASyadaki yeni Türki Cumhuriyetleri üzerinde büyük etkisi bulunan Türkiye'nin ihmal edilemeyecek bir güç olduğu ve AT'a tam üyeliğin koşullarını ve yükümlülüklerini tam olarak yerine getirebilir duruma geldiğinde bu üyeliğin gerçekleşebileceğini, Haziran 18992'de yapılan Lizbon zirvesinde beyan etmiştir.

Özellikle İngiltere dönem başkanlığının sürdüğü Haziran 1992 yılının ikinci yarısında Türkiye-AT ilişkilerinde siyasi alanda olumlu gelişmeler yaşandı. Uzun süredir yapılamayan ortaklık komitesi, ardından 9 Kasım 1992 tarihinde ve Ortaklık Konseyi toplantısında ilk kez somut öneriler içeren kararlar alınmış ve Türkiye ile siyasal diyalogun başlatılması söz konusu oldu. Çok uzun süreler sonra ilk kez bir Türk Başbakanı (Başbakan DEMirel) ile AT

Dönem başkanı ve İngiltere Başbakanı John Major ile Londra'da, AT Komisyon Başkanı Delors ile Brüksel'de ve resmi ziyaret ve görüşmeler yaptı.⁽¹⁾

Bu gelişmeler Türkiye-AT ilişkilerindeki sorunların çözüme ulaştırılması ve ilişkilerin canlandırılması yönünde önemli adımlardır.

1992 yılında bazı EFTA ülkeleri, Avusturya, İsveç, Finlandiya ve Norveç, AT'na tam üye olmak üzere başvurmuşlardır. Topluluk söz konusu ülkelerle tam üyelik müzakerelerini 1993 yılı boyunca başlatma kararı almıştır.

AT ile başlatılan yeni süreç ve bazı Avrupa Ülkelerinin AT'na yaptıkları başvuruların da etkisiyle Türkiye, 1970'de imzalanan Katma Protokol uyarınca, şartları belirlenmiş olan Gümrük Birliğini gerçekleştirme kararı almıştır. Ancak Türkiye'nin AT'den mali yardım almaksızın 1 Ocak 1995'te gümrük birliğini gerçekleştirmesi siyasi çevrelerce güç olara nitelendirilmektedir.

Gümrük birliğinin sağlanmasında, birliğin hangi şartlarla gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda bir takım sorular bulunmaktadır. 1986-1990 yılları arasında İspanya, Portekiz, ve Yunanistan toplam 20.9 milyar dolar (sadece Yunanistan 15 milyar 421 milyon dolar almıştır) AT yardımı görmüştür. Türkiye ise AT'den 4. mali protokol ile öngörülen kaynağı bile sağlayamamıştır ve uygulanan Toplu Kopnut kaldırılması için İtalyan bir firma Adalet Divanı'na gitmiştir. Bütün bu olumsuz gelişmeler, topluluğa tam üye olmadan, gümrük birliğinin gerçekleşmesinde tereddütlere neden olmaktadır.

AT ile Türkiye arasında teknik düzeyde sürdürülen görüşmelerde çözüm beklenen noktalar aşağıda açıklanmıştır.

(1) Dünya Gazetesi, Dış Haberler Servisi, 24 Mayıs 1993, s:11

a- Türkiye AT ile gümrük birliği anlaşmasını, topluluğa üye olmadan ve yardım almaksızın gerçekleştirmek durumundadır. Ancak birinci problem; Türkiye'nin gümrük birliğine uyum döneminde açık pazar haline gelmesi ve ikinci problem; AT'dan yardım almaksızın bu önemli olayın altından kalkmasıdır. AT Yunanistan ve İrlanda gibi sürekli para yardımı yapılan ülkeler nedeniyle, Türkiye'nin yardım ihtiyacını görmemezlikten gelmektedir.

b- Türkiye 1995'de gerçekleştirilecek gümrük birliğini dar olarak yorumlayarak, 1995 sonrası üyelik sürecinde ek bir paarlık marjı yakalamak peşinde. AT ise gümrük birliğini ticaret verrekabet politikalarını da kapsayacak bir şekilde yorumlayarak standartizasyon, tüketicinin korunması, patent, fikri haklar, teşvikler gibi bir dizi unsıurda topluluğun menfaatinin uygulanmasını istiyor. Türkiye'nin pazarlıkla alabilecekleri arasında tekstil kotalarının kaldırılması, dumping soruşturmalarının durdurulmasını konut fonu karşılığı mali yardım sıralanıyor.

c- Türkiye, son gümrük birliği yönlendirme komitesi toplantısında yeni yaklaşımdan hareketle 1992 yılı sonunda ulaşılan iç pazar şartlarını değil, 1973 yılında yapılan protokolün gereklerini yerine getireceğini belirtti. 1995 sonrasında ise ortaklık konseyinin iy işlemesi ve AT kaktıları ile iç pazar şartlarını sağlamanın gündeme geleceğini, bu aşamada artık amacın gümrük birliği değil tam üyelik olacağını ifade etti.

d- Gümrük birliğinin önündeki en büyük engel olarak Türkiye'nin ithalatta uyguladığı toplu konut fonu kesintisi görülüyor. Türkiye bu fon kesintisinin sosyal amaçlı olduğu ve sağlanan finansmanın konut yapımında kullanıldığı tezinde. Bu fonun bir bölüm gelirinin başka amaçlar için

kullanıldığı ise biliniyor. Bu nedenle AT, fonla beraber gümrük birliğinin olamayacağı görüşünde.

e- Toplu Konut Fonu'nun kaldırılması için arayış sürüyor. Türkiye, AT'nin itirazları nedeniyle fonu dahilde uygulanan KDV'ye dönüştürme arayışında.

Malların ithaline ayrı, yerlisine ayrı KDV uygulamanın katma protokle aykırı olduğu, buna rağmen yaklaşımın hukuksal boyutunun değerlendirileceği kaydediliyor. Ancak şu anki uygulamada KDV oranları ithal ve yerli olsına göre değil malın cinsine göre değişmektedir.

f- Diğer çözüm yaklaşımları arasında AT'nin yıllık 3 milyar dolar tutarındaki Toplu Konut Fonu gelirlerini her yıl Türkiye'ye vermesi, Türkiye'nin ithalattan aldığı vergileri bütçeye koymayarak ayrı bir fonda toplaması, eş tutarda bir paranın da AT tarafından ayno fona konarak Türkiye'nin kullanımına sunulması yer alıyor.

g- AT'nin b konudaki yaklaşımı ise Türkiye'nin yılda ne kadar konut yaptığına ilişkin ayrıntılı bilginin kendilerine iletilmesi şeklinde. Toplu Konut Fonu'nda da (1994) indirim yapıldı.

1995 yılında gerçekleştirilecek gümrük birliği için Türkiye yıllar itibariyle yapacağı indirimleri AT topluluğuna bildirmiştir. Ancak 1995 yılını gümrüklerin sıfırlanacağı tarih olarak saptamıştır. Türkiye'nin üye olmaksızın gerçekleştireceği gümrük birliği mutlaka Türkiye'nin açık pazar olacağı anlamına gelmemelidir. Çünkü teknoloji üretmeyen ancak dünyaya uyum açısından enflasyon, teknoloji ve kültür ağına dahil olması gereken bir ülkedir. Önemli olan nokta Türkiye'nin sanayisini koruyan ve teknoloji üreten bir grubun eşit bir üyesi mi, yoksa ikinci sınıf bir ülke olarak mı kalacağıdır.

BÖLÜM 6

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ TÜRK İŞLETMELERİNİN AVRUPA TOPLULUĞUNA ENTEGRASYONU SORUNLARI

6.1. Türk Sanayisinin ve Türk İşletmelerinin Gelişimi:

Bugünkü Türk Sanayisinin ilk ve planlı kuruluş sahası olarak 1933-1939 yılları arasındaki dönem alınabilir. I. Beş Yıllık Sanayii Planı ile başlayan bu dönemde birçok önemli sanayi kurulmuştur. Bu dönem ikinci Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğrayıp, yani sanayileşme hamlesi 1948'den sonra başlamış, ancak dağınık yürütülen bu sanayileşme tam hızını 1960'tan sonraki ekonomik planlar döneminde bulmuş ve bugünkü yapısını almıştır.

Türk Sanayii 1960'tan itibaren hızlı bir gelişme sürecine girmiş ve 1960-1988 döneminde AT Sanayisini iki katından daha yüksek bir gelişme hızı gerçekleştirmiştir.

Tablo 6. SANAYİNİN GELİŞME HIZI (YILLIK ARTIŞ ORANI %)

	1960-68	1968-73	1973-79	1979-88	1960-88
Türkiye	9.4	7.8	5.4	5.6	7.0
AT	5.2	5.3	1.6	1.1	3.1
F.Almanya	4.3	5.1	1.4	0.4	2.6
İtalya	7.1	5.2	3.5	1.9	4.3
Yunanistan	8.8	11.8	3.3	0.3	5.3
İspanya	10.8	9.3	1.5	2.3	5.7
Kaynak: OECD - Historical Statistics - 1960 -1988					

Bu dönemde Türkiye'de sanayileşme yolunda büyük bir atılıma girilmiş ve mesafe alınmış olduğu bir gerçektir.

Sanayimiz başlangıçta tüketim malları üretmek üzere kurulup, giderek ara mal üreten Sanayi yönünde gelişmiştir; bu arada yatırım malı sanayileri de gelişmektedir. Ancak bu

gelişme, pazar darlığı nedeniyle yavaş olmakta ve sözkonusu sektör amaçlandığı kadar güçlenmemektedir.

Türk sanayii yüksek ithalat engelleri ile korunmuş bir iç pazar için kurulmuş ve uzun yıllardır dış rekabetsiz bir ortamda gelişmiştir. Bu politika, Türk sanayini korumuş ve daha iyi teknoloji ile üretilen ital ürünler azalmasını önlemiştir.

1976 yılından itibaren iç pazarda egemen olan durgunluk nedeniyle çok sıkışık duruma düşen sanayi, 1980'den sonra ihracata yönelmiştir. 1980 yılında sanayi ürünlerinin ihracatının içindeki payı %35,9 iken bu oran 1991 yılında %77,8'e yükselmiştir.⁽¹⁾

Cumhuriyetin kurulmasından itibaren Türkiye Sanayisindeki değişimlerden yukarıda kısaca bahsedildi. Ancak bu sürenin içerisinde AT ile olan ilişkiler doğrultusunda Türk Sanayisinde, çeşitli dönemler yaşanmıştır.

Türkiye'nin AT'na başarısıyla başlayan Hazırlık Döneminde (1 Aralık 1964-1 Ocak 1973) Türkiye'ye tarife kotaları açılmıştır. Özellikle de tarım ürünleri ve tekstil ürünlerinde Türkiye'ye fırsat tanınmıştır. Ancak buna rağmen hazırlık döneminde ihracat artışı ithalat artışından daha az olmuştur. Bu alanı Türkiye'nin Topluluğa iyi bir pazar oluşturduğunu göstermektedir.

1 Ocak 1973'ten itibaren Karma Protokol'ün imzalanmasıyla Türkiye geçiş dönemine girmiştir. Geçiş döneminde, tarımda ortak politika izlenirken, Türkiye çıkışlı bütün sanayi mallarına uyguladığı bütün gümrük vergilerini 4 istisna dışında (petrol ürünleri, pamuk, pamuklu dokuma ve dokuma halıları) sıfırlanmıştır. Türkiye ise buna karşılık olarak Topluluk ürünlerine olan gümrük vergilerini 12 ve 22 yıllık sürelerde kaldıracaktır. İlk 12

(1) AT Karşısında Türkiye'nin Durumu, (İKV Araştırmalarına göre), Ekim 1992, s.39

yılda, Türkiye'nin dışında rekabet edeceği ürünler ve Türkiye'de kurulması mümkün olmayacak sanayi dalları olmuştur.

Türkiye'de bu kararlara 1976 yılına kadar uyulmuş, ancak aynı gün alınan kararla tek taraflı olarak bütün yükümlülüklerini dondurmıştır.

24 Ocak 1980 kararıyla birlikte Türk ekonomisinde başlatılan dışa açılma politikasına paralel olarak, 1976'dan sonra devamlı ertelenen gümrük indirimleri, 1987 yılındaki tam üyelik başvurusundan sonra yerine getirilmeye başlanmıştır. 1995 yılı sonunda bütün gümrük vergilerinin sıfırlanması hedeflenmiştir.

Bütün bu gelişmelere rağmen 1975 yılında Topluluk Türkiye ve birkaç Akdeniz ülkesinde (İspanya, Portekiz, Yunanistan, Fas, Tunus, Malta) tekstil ürünlerinde gönüllü kısıtlamalar yapılmasını istemiştir. Ayrıca 1981 tarihinde Topluluk, Türk pamuğunun sübvansede edildiğini öne sürerek anti dumping vergisi koymuştur (%16) bu kararları misilleme olarak Türkiye demir çelik ürünlerinde %15 fon uygulaması başlanmıştır (1982).

Gelişmekte olan Türkiye'de istikrarlı ve güçlü bir küçük sanayi temeli bulunmadan büyük ve gelişmiş bir sanayi, sektörü kurmak mümkün değildir.

Yapılan istatistiklerde göstermektedir ki, Türkiye'deki, işletmelerin %89,1'ini küçük ve orta işletmeler oluşturmaktadır.

Emek-yoğun teknoloji ile üretim yapan bu işletmeler istihdam kapasiteleri yönünden de ayrı bir öneme sahiptirler. Ülkemizde gelir dağılımındaki adaletsizliği çözmeye, hızlı nüfus artışına bağlı olarak artan işsizlik oranının azaltılmasında önemli görevler üstlenebileceklerdir.

Bu kez de Türkiye işletmeleri içerisinde bu kadar büyük bir orana sahip olması nedeniyle Türk küçük ve orta ölçekli işletmelerin, Avrupa Topluluğuna entegrasyonu sorunlarının anlatılması tercih edilmiştir.

Tablo 7. 1985 YILI İÇİN İMALAT SANAYİİNDE KÜÇÜK, ORTA VE BÜYÜK İŞYERLERİ DAĞILIMI

	Küçük işyerleri (0-20 kişi)	Ortaboy işyerleri (20-100 kişi)	Büyük işyerleri (100 ve yuk.)	Toplam imalat sanayi
İşyeri sayısı	896.87	2.23	0.90	100.00
Çalışanların ortalaması	840.63	12.20	47.17	100.00
Ücretle çalışanların ortalaması	826.99	14.58	57.42	100.00
Üretim kıymeti	814.90	11.38	73.72	100.00
Katma değer	815.71	9.13	75.16	100.00

Kaynak: DİE, 1985

6.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımlanması

Küçük ve orta ölçekli işletme için yapılan tanımlar, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Tanımlardaki sınırların, genelde ülke ekonomilerinin büyüklüğüne bağlı olarak değiştiği görülmektedir ve farklı ölçütler kullanılmaktadır.

Bu ölçütler arasında, işçi sayısı, ciro, sermaye gibi nicel ölçütlerin yanında, nitel ölçütler de (işletmenin güncelini, sermaye piyasasına dahil olup olmayışı, pazarlık gücü, üretim, elastikiyet...) yer almaktadır.⁽¹⁾

Genel olarak küçük işletmeler, genellikle az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile faaliyetler bulunan, ayrıca çabuk karar verme imkanına sahip ve düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan, ucuz bir üretim

(1) Baykan, C., Türkiye Halk Bankası ve Küçük Sanayicinin Finansmanı, İTO, 1987, s.1

gerçekleştiren ekonomik teşebbüsler olarak tanımlanmaktadır.⁽¹⁾

Gerek ülkemizde ve gerekse dünyanın birçok ülkelerinde küçük ve orta ölçekli işletmeler için genelleştirilecek bir tanım bulunmaktadır. Yine de hemen hemen tüm ülkelerde kullanılan kriterler nitelik ve nicelik yönünden ikiye ayrılmaktadır.⁽²⁾

A- Nicelik yönünden tanımlama kriterleri; işçi sayısı, sermaye, aktif toplam, kar, toplam güç miktarı, enerji kullanımı, ciro (satış hasılatı), makina parkı, kapasite (üretim hacmi)

B- Nitelik yönünden tanımlama kriterleri; girişimcinin işletmede fiilen çalışması, iş bölümü ve uzmanlaşma derecesi, sermayenin sınırlı oluşu, finansal yetersizlik, yönetim tekniklerinin uygulanmaması ve yetersizliği.

Türkiye'de Avrupa Topluluğu'nda tüm üyeleri giderek bağlayacağı varsayılan bir tanımlama yapıldığı görülmektedir. Bu tanıma göre 500 kişiden az işçi çalıştıran ve sermayesi 75 milyon Ecu'yu geçmeyen firmalar orta ve küçük ölçekli firmalar kabul edilmektedir.

Ancak yinede dünyada bu konudaki uygulamaya bakıldığında bu tür işletmelerin genelde iki açıdan tanımlamaya tabii tutulduğu görülmektedir.⁽³⁾

- İstihdam edilen kişi sayısına göre

a- Mikro firmalar (2-3 kişi)

b- Çok küçük firmalar (3-20 kişi)

c- Küçük firmalar (20-50 kişi)

(1) Odalar Birliği Yayını, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları, Ankara, 1990

(2) Laka, Michael, "AT'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere İlişkin Programlar", a.g.k., s.33

(3) Leander, A., State Aids With Special Regard to the Problems of Small and Medium Size Enterprises, ISO, Rapor, 1990, İç Yay. No. 1991/5, s.192

d- Orta firmalar (50-200, 50-500 kişi)

- Yönetim ve mülkiyet açısından

a- Tek kişilik şirketler

b- Modern aile şirketleri

c- Halka açık şirketler

6.3. Gümrük Birliğine ve Daha Sonra AT'na Katılması Halinde, Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Karşılaşabilecekleri Belli Başlı Sorunlar

Türkiye AT ekonomik ilkelerinden yukarıda bahsedildi. Bundan sonra Türk sanayisinin karşılaşılabileceği çeşitli problemler ve Türk Sanayisinin Avrupa'daki yerinden kısaca bahsedeceğiz.

Globalleşen ekonomi koşulları içinde artık ülkelerin kapalı ekonomi olarak yaşamaları olanaksızdır, en güçlü sanılan kapalı ekonomilerin sonunda rekabet gücünü kaybetmelerinden iflas ettikleri görülmüştür. XXI. yüzyılda uluslararası rekabet gücü ekonomilerin yaşayabilmeleri ve gelişmelerinin en büyük etkeni olacaktır.

Türkiye'de 1950'lerden bu yana kapalı ekonomi içinden hızlanan ekonomik gelişmesi ve sanayileşmesi sonucu iyi bir uluslararası rekabet gücüne de erişmiş olduğunu, 1980'den itibaren uygulanan dışa açık ekonomi modeli içinde hızlı gelişmesini sürdürerek ve iyi bir ihracat performansı göstermiştir.

Son yıllarda sanayimizin sıkıntıları genelde ülkede hızlı nüfus artışı ve kaynak eksiğinden doğan sorunlardan kaynaklanan enflasyonist ortamdan doğmaktadır, bu nedenlere genel kamu yönetimin yarattığı sorunlar Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT'ler) kötü yönetiminden doğan yükleri eklenmelidir. Bu nedenlerle sanayimiz belirsizlik içinde

(sık sık değişen ekonomi politikaları) ve uluslararası seviyeden yüksek fiyatlar ve ağır yükler ile çalışmak durumundadır. Son 10 yılın yüksek enflasyonu sanayiın rekabet gücünü giderek bozmaktadır, sanayici buna yeni teknolojiler ekleyerek önlem almaya çalışmaktadır; fakat paranın çok yüksek olan maliyeti yeni yatırımları azaltmaktadır.

Bu nedenler sanayinin gelecek için birinci sorunu uluslararası koşullarla çalışmasının sağlanmasıdır.

6.3.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İç Piyasadaki Problemleri:

- Hammadde fiyat artışları, alım gücünün düşmesi, faizlerin artması, işçi ücretlerinin ve dış satımın artmaması en önemli sorunlar olarak karşımıza çıkıyor.

- Yüksek fiyat artışları maliyetleri arttırırken, satın alma gücünü düşürüp, talep yetersizliğini arttırmaktadır. Enflasyonun düşürülmesi çok önemli bir problemidir.

- Siyasi istikrarsızlık ve ekonomik belirsizlikler işletme ve üretim planı yapmakta zora sokmaktadır.

- Döviz kurları çok hızlı artmakta olup, maliyetleri sürekli arttırmaktadır.

- İşçi maliyet artışları ile karlılık aynı paralelde veya oranda artmadığından işçi-işveren sürtüşmesi olmaktadır.

- Hammadde ve işçi ücretlerinin enflasyon oranında yükselmesinin sağlanması gerekiyor.

- Kitlerin devamlı hammadde fiyatlarına zam yapması sonucu maliyetleri yükseltirken, piyasadaki kararsızlık satışları menfi olarak etkilemektedir.

- Talep azalması nedeni ile anormal rekabetten doğan, maliyetine ve zararına satışlar işletmelerin küçülmesine neden olmaktadır.

6.3.2. Gümrük Birliğine Üye Olmasıyla Birlikte KOBİ'lerin Türkiye ve AT'deki Problemleri

a bölümünde belirtilen problemlerin doğmasındaki en önemli etken hızlı nüfus artışıdır. Ekonominin ve toplumun derlenip toparlanmasına ve kişilerin refah seviyesinin artmasına engel olmaktadır.

Hem gelişimin ve hem de hızlı nüfus artışının gerektirdiği kaynak sağlanamadığı için açığın bir bölümü enflasyonla kapatılmaktadır. Uzun süren bu yüksek enflasyon ülkede her konuda stabilitenin bozulmasına yol açmaktadır.

Enflasyon nedeni ile artan kredi faizleri, KOBİ'leri gerek faaliyetlerinin devamını sağlamada, gerekse yeni yatırımlarında zor durumda bırakmaktadır. Son dönemlerdeki ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle %150-200'lere varan kredi faizi uygulamaları görülür.

Yukarıda kısaca bahsedilen bu problemler; yani hızlı nüfus artışı, enflasyon, kredi faizlerinin yüksekliği ile hammadde fiyatlarında genel maliyetlerde ve yatırımlarda eksikliklere ve az gelişmeye neden olmaktadır. Gümrük birliğine tam uyum sağlayacak bir Türkiye'de bu problemin aşılması oldukça gereklidir. Özellikle Türkiye'deki işletmelerin %22,1'ini oluşturan KOBİ'ler, AT topluluğu ülkelerindeki işletmelere yenik düşeceklerdir. Yatırımlarını yenileyip, teknolojik gelişmeleri izlemeyen KOBİ'ler, Türk piyasasını AT KOBİ'ne kaptıracaklardır. Bu da Türk sanayisinin gelişimini durduracak ve zamanla gerilemesine neden olacaktır. Avrupa Topluluğu'na üye olması durumunda Türkiye'de KOBİ'lerin geliştirilmesi ve Topluluk KOBİ'ne uyum göstermesi gerekmektedir. Türk KOBİ'nin Topluluğa üye olma aşamasındaki problemlerinden binalar, Topluluğun KOBİ için getirdiği standartlar,

zorunluluklar ve bunları aşmada nasıl bir yol izleneceğidir.

6.3.2.1 Hammadde Tedarik Sorunu

Türk küçük ve orta boy işletmeleri, sanayinin girdisi olan hammadde ve ara malların tedarikinde miktar, nitelik, zaman ve maliyet konularında sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Üretim miktarının az olması, hammadde sipariş hacminin az olmasına neden olur ve büyük alımlarla yapılan iskontodan yararlanmaktadırlar. Yüksek miktarda stok yapmak ise stok maliyetlerini artırır. Ayrıca tedarik amacıyla yüksek faizli borçlanmaya gidilmektedir.

Avrupa Topluluğu'na üye olan bir Türkiye'de KOBİ hammadde tekniklerinde bu tür problemlerle karşılaşmaları durumunda önce maliyetler açısından zor duruma düşecekler, uzun vadede ise karlılığın düşmesine, yeni yatırımların yetersizliğine ve teknolojinin genişlemesine neden olacaktır. Oysa AT'na üye olan ülkeler bu tür problemlerin büyük kısmını çözmüşler ve gerek Topluluğun, gerek kendi ülkelerinin destekleriyle gerçekleştirmişlerdir.

Hammadde ve ara malı temininin büyük bölümü KİT'lerden yapılmaktadır.⁽¹⁾ Sürekli yapılan KİT zamları dolayısıyla maliyetler artmakta, işletmeler aynı alım hacmini sağlamak için ek fona ihtiyaç duymakta ya da alım miktarlarını kıstamaktadırlar.

Tedarik maliyet artışları birim mamul fiyatına da yansıdığı için Topluluk içerisindeki rekabet imkanını zedeleyecektir. Bu maliyetleri fiyatlara yansıtmazlarsa, ciro ve karlılıkları azalmaktadır.⁽²⁾

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
YATIRIM VE EKONOMİK İŞLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
DEĞERLENDİRME VE PLANLAMA BÖLÜMÜ

(1) Marta Oktaw ve diğerleri, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, TOBB, Ankara, 1990, s.25

(2) Bağrıaçık, Atilla, Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar, Dünya Yayınları, İstanbul, 1989, s.123

Düşük kaliteli hammadde alım ise, mamülün düşük kaliteli olmasına neden olacaktır ve Türk KOBİ'lerinin rekabet derecelerini düşürecektir.

6.3.2.2. Üretim ve Teknoloji Sorunu

İleri teknoloji günümüzde üretimin her alanında kendini gösterirken, küçük ve orta ölçekli işletmelerde yeterli, modern makina ve teçhizat kullanılamaması, kalite ve üretimin düşmesine sebep olmaktadır. Günümüzde KOBİ'ler gerek finansal sorunları ve gerekse yeni teknik gelişmelere ve piyasa koşullarına duyarlılık gösterememeleri nedeniyle, yeni teknolojileri izleyememekte, bunun yanısıra araştırma ve geliştirme faaliyetlerine katılamamaktadırlar.

Ayrıca Türkiye'deki problemlerden biri de gelişmiş ülkelerin artık kullanmadıkları teknolojilerin ülkeye girişi ile yeniden emek-yoğun teknolojinin gündeme gelmesidir. Giderek artan işgücü fazlası ve işsizliği çözüm olarak bu emek-yoğun teknoloji kullanımına ise ülkeye fayda getireceği tartışmalıdır.⁽¹⁾

Avrupa Topluluğu'na üye ülkelerdeki KOBİ ise teknolojiyi geliştirmiş olup, üretim standartlarını yüksek kalitede olmasını sağlamışlardır. Bu istenilen niteliklere sahip olmayan Türk KOBİ'lerin mamülleri ise pazarda rekabet edememektedir.

Teknolojik yetersizliğin yanısıra üretimin etkinliğini azaltan, kalitesini düşüren diğer önemli etkenler de yetişmiş eleman eksikliği, yetersiz altyapı, yönetsel ve modern işletme tekniklerinden haberdar olmayan küçük işletme yöneticileri ve üretimde standart eksikliğidir.⁽²⁾

(1) Ayda Eraydın, "Bölgesel Gelişmede Yeni Teknolojilerin Önemi", İstihdam Yaratıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Çalışma Uluslararası Semineri, KÜSGET, DPT, OECD, Gaziantep, 22-24 Ekim 1989, s.107

(2) Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, AT Giriş Aşamasında Türk Küçük İşletmelerinin Durumu, Karşılaşacakları Sorunlar ve Çözüm Yolları, Yayın No. 11, Ankara, 1988, s.54

Türkiye'deki bu enflasyonlu ortamda üretim yapmak oldukça cesaret isteyen bir durumdur. Yukarıda da anlatıldığı gibi üretim için ihtiyaç duyulan hammadde ve aramaların alımı, ülkenin ekonomik istikrarı ile yakından ilgilidir. Değişen ekonomik olaylar nedeni ile üretimde de istikrarsızlıklar yaşanmaktadır. Avrupa Topluluğu'na üye olan bir ülkenin bu tür istikrarsızlıklar içerisinde bulunmaması gereklidir. AT mevcut üye ülkeleri bu tür ekonomik istikrarsızlıklar yaşamadıkları için kendi iç piyasalarında ve topluluk piyasasında şanslı konumdadırlar. Oysa Türk işletmeleri topluluk piyasasını bırakır. Kendi iç piyasasındaki dengesini yitirip, güçsüz bir konuma gelecektir. Kendi iç piyasasını bile topluluk işletmelerine kaptıracaktır.

Bu olumsuz ortamın Toplulukların yaşamamasını enflasyondan başka bir nedeni de, devletin ve Topluluğun, işletmeleri desteklemesidir.

Saydığımız bu etkenlerden yetişmiş eleman eksikliğinden ileride daha geniş bahsedilecektir. Üretim standardı ise Avrupa Topluluğu'na üye olmuş bir Türkiye için oldukça önemli bir konudur.

Yukarıda anlatılan ürün standartlarına uyum sağlayabilmek için üretim teknolojisinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Avrupa Topluluğu'na üye ülkeler, kendi işletmelerine yatırım yardımları yapmaktadırlar. Bu şekilde desteklenen işletmeler üretim problemleri için kaynak sağlamış olurlar.

6.3.2.3 Pazarlama Sorunu

Küçük ve Orta ölçekli işletmelerde pazarlama sorunu işletmelerin kendi yapılarında ve dış etkenlerden kaynaklanan iki boyutlu bir özellik göstermektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler genellikle üretimle de fazla ilgilenmekte üretilen malların nasıl satılıp,

pazarlanacağına önem vermektedirler. Oysa ki işletmelerin yaşaması ve kar edebilmesi için üretilen malların satılması ve devamlı bir üretim pazarlama dönüşümünün olması ile mümkün olabilmektedir.

Türkiye'deki KOBİ'ler modern anlamda pazarlama kavramı yerleşmemiştir ve modern pazarlama teknikleri uygulamamaktadırlar. Ve genellikle pazarlama konusunda uzman kişilerin istihdam edildiği ayrı bir pazarlama bölümü yoktur.

Modern pazarlama kavramı tüketici istek ve ihtiyaçlarını ön plana almakta ve işletmenin tüm faaliyetlerinin bu amaca yönelik olarak örgütlenmesinin gerekli kılmaktadır.

Pazarlama araçlarından (reklam, satış sonrası hizmetler bulundurma vs.) yararlanılması bu pazarlama anlayışının eksikliğinin yanı sıra bu araçları kullanmanın maliyetinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Pazarlamada yönetim şu konularda yetersiz kalmaktadır.

- Pazarın büyüklüğü ve potansiyeli
- Hedef pazarların neye gereksinim duyduğu ve bunların nasıl kazanılabileceği
- Pazara hitap edecek malın geliştirilmesi
- Söz konusu malın müşterinin istediği zaman ve koşullarda sağlanması
- Pazar ve aracılara ürünlerle ilgili bilgilerin zamanında ulaştırılması
- Satış sonrası hizmetlerin yerine getirilmesi

Pazar araştırmaları konusunda da KOBİ'ler ilgisiz davranmaktadırlar ve bunun maliyet unsuru olduğu düşüncesi mevcuttur.

Yukarıda sıralanan pazarlarla ilgili eksiklikleri nedeniyle, iç piyasada bile çok etkin olmayan KOBİ'ler Avrupa Topluluğu'ndaki KOBİ'lerle rekabette çok zorlanacağı görülmektedir.

Toplulukta Pazarlama satış konusunda, çeşitli kuruluşlar tarafından firmalara bilgi aktarımında bulunmakta ve ayrıca Topluluk üyesi ülkelerde yapılan çeşitli ara firmaları da işletmelere iletmektedirler.

Ayrıca Türkiye'deki nüfus artışının ve enflasyonun yüksek değerlerde olmasından dolayı maliyetler günümüzde oldukça artmaktadır. Gelecekle ilgili çalışmalar zor şartlarda yapılmaktadır. Avrupa Topluluğu'na üye olan Türkiye'de bu, Topluluk işletmeleri çeşitli yöntemlerle (üretimin ileri olmasıyla kaliteli ürün, satış fiyatı ve reklam) sahip olduğu ürünlerin pazarlamasını yapabilecektir. Bununla beraber Türkiye Avrupa için oldukça geniş bir pazardır. (Nüfusun fazla olması hala gelişmekte olan ülke sınıfında yer alması)

6.3.2.4 İşgücü ve Personelin Eğitimi Sorunu

Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler ve bunlar içinde de sanayi kesiminin önemli bir sorunu da vasıflı eleman ihtiyacıdır.⁽¹⁾ Sanayide vasıflı eleman açığı çırak, kalfa, usta seviyelerinde başlamakta, yüksekokul mezunu ihtisas sahibi eleman açığına kadar uzanmaktadır.

Sanayide en çok gerekli eleman teknik elaman olduğu halde ülkemizde yeterli sayıda teknik eleman yetiştirmek ve yetişmiş olanları da bu alanda tutmak mümkün olmamaktadır.⁽²⁾ Teknik insan gücü ihtiyacındaki açıkların çok az bir bölümü örgün teknik eğitimle karşılanmakta, kalkınma hızına paralel bir artış göstermemektedir.⁽³⁾ Bu

(1) Müftüoğlu, Tamer, Trakya'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Konrad Akıncılar Vakfı, Ankara, 1989, s.256.

(2) Baykal/Bazarcık/Gülmez, a.g.e., s.49-50

(3) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, I. Sanayi Şurası, Küçük Sanayi Yönlendirme Raporu, Ankara, 1987, s.58

nedenle de teknik eleman arzı teknik eleman talebini karşılayamamaktadır. Küçük sanayici teknik eleman ihtiyacını bu alandaki eğitim kurumlarının yetiştireceği elemanlar arasında yeterince karşılayamayınca elemanı kendisi yetiştirmek yoluna gitmektedir. Bu açıdan küçük ve orta ölçekli işletmeler bir vasıflı eleman eğitimi ve yetiştirme görevi de üstlenmektedir.

Sanayileşmenin ana unsuru olan yüksek kalite ve verimi gerçekleştirecek olan kalifiye işgücüdür. Bu nedenle işgücünün kalitesinin artırılması ve eğitiminin herşeyden çok önem verilmesi gerekmektedir.⁽¹⁾

Dünyada sanayi sektörüne vasıflı işgücü sağlamak üzere uygulanan eğitim sistemi şu şekildedir.

- Teknik okul sistemi
- Çıraklık eğitim sistemi
- Hem teknik okul ve hem de çıraklık eğitim sistemi

Türkiye'de de sistem bu doğrultuda gelişmektedir. Ancak teknik eleman konusunda meslek bölümlerinin sayı ve nitelik bakımından küçük ve orta ölçekli işletmeler e istihdam sağlamada aksilikler güncelliğini korumaktadır. Girişimciliği destekleyen ve işletmelerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir ulusal eğitim sistemine ihtiyaç vardır.⁽²⁾

Diğer bir sorun da nitelikli işgücünün büyük bir bölümünü kendilerine daha iyi çalışma olanakları ve ücret sağlayan büyük işletmeleri tercih etmektedir. Yetenekli genç elemanlar pratikten yetişmiş ustanın yanında çalışmak isteyip atölye ve çalışma düzeninin iyi olması gibi

(1) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, I. Sanayi Şurası, Küçük Sanayi Yönlendirme Raporu, Ankara, 1987, s.58

(2) Zeki, Özkan, "Küçük Sanayiciler Eğitimi", Küçük Sanayicinin Sorunları Semineri, İTO, 1988/34, Ankara, 1988, s.50

nedenlerle büyük işletmelerde daha düşük gelişme olanakları ile çalışmaya razı olmaktadırlar.⁽¹⁾

1990 yılında kurulan KOSGEB, küçük ve orta ölçekli sanayi kesimine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu kesimin geliştirilmesi ve desteklenmesi yönünde uygun kalite standartlarda üretimin modern teknolojiler uygulanarak gelişmiş üretim metodlarıyla sağlanması için merkez ve enstitüler şeklinde teşkilatlanma ve danışmanlık, yönlendirme, rehberlik, eğitim hizmetlerinin yerine getirilmesi faaliyetlerini yürütmeyi amaçlamaktadır. Bunların da eğitim faaliyetlerine daha fazla oranda katılmasıyla küçük sanayinin vasıflı eleman ihtiyacı bir ölçüde çözümlenecektir.

6.3.2.5 Finansman Sorunu

Birçok sorunun arasında günümüzde pek çok KOBİ'nin karşılaştığı en önemli sorun finansman sorunudur.⁽²⁾

Finansman sorunu daha önce bahsettiğimiz sorunlarla da yakından ilgilidir ve bütün sorunlar karşılıklı etkileşim içinde bulunmaktadır. Diğer sorunlar finansman sorununa yol açtığı gibi finansman sorunu da diğer sorunlara yol açabilmektedir. İşletmelerin tedarik, üretim, pazarlama, personel yönetimi gibi fonksiyonları yeterli derecede fon kaynağı sağlandığı takdirde gereği gibi yerine getirilmeyecektir. Hammadde tanımından üretim ve pazarlamaya yenileme ve teknoloji yatırımlarından reklam harcamalarına kadar her türlü faaliyet her zaman gerekmekte, dolayısıyla fon kaynağına ihtiyaç göstermektedir. Bu nedenle finansman sorununa yatırım finansmanı, eğitim finansmanı, pazarlamanın finansmanı gibi çok boyutlu hale gelmektedir. Finansman sorunları gerek işletmelerin kendi yapılarından, gerek ülkedeki ekonomik

(1) Sibel Tanberk, "Küçük İşletmelerin Yönetimi ve Problemleri", Sevk ve Para Dergisi, Ocak 1975, s.26

(2) Erol Katırcıoğlu, "Türk İmalat Sanayiinde Etkin Minimum Ölçekler ve Piyasalara Giriş Engelleri", Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Sorunları Uluslararası Sempozyumu, İSO, İstanbul, 17 Mayıs 1991, s.123

konjonktürden gerekse küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik tedbirlerini yeterince alınmamasından kaynaklanmaktadır.

Küçük ve orta boy işletmelerin finansman sorunları şu şekilde sıralanabilir.

a- Kısa vadeli finansman sorunları

- Yetersiz işletme sermayesi
- İşletme kredisi temininde güçlükler
- Banka kredilerinin pahalı olması
- Piyasadan tahsilatta karşılaşılan güçlükler
- Resmi kuruluşlardan tahsilatta karşılaşılan güçlükler
- İşletme sahiplerinin finansal yönetim açısından bilgi noksanlığı

b- Uzun vadeli finansman sorunları

- Yetersiz özsermaye
- Yatırım kredisi almadaki güçlükler ve yasal prosedürlerin bilinmemesi
- İyi çalışan bir sermaye piyasasının yokluğu küçük ve orta boy işletmelerin sermaye piyasalarına girememeleri
- İşletme sahiplerinin finansal yönetim açısından bilgi noksanlığı.

Küçük ve orta boy işletmelerin durumunu tespit etmek amacıyla yapılan araştırmalarda ISO'nun 1991 yılı anketinde 272 küçük firmadan 213'ü (%78,3) finansman konusunda darboğazları olduğunu ifade etmişlerdir. Darboğaz nedenleri arasında küçük firmalarda, ilk sırada "İşletme sermayesi ihtiyacının hızla artışı", ikinci sırada "kredi maliyetinin yükselişi gelmektedir" üçüncü sırada ise "Öz kaynak

yaratamamak" bulunmaktadır. Orta boy firmalarda da en önemli finansman sorunu "işletme sermayesi ihtiyacının hızlı yükselmesi" olmaktadır. İkinci sırada "kredi maliyetinin yükselmesi, üçüncü sırada öz kaynak yaratamama ve alacakları zamanında tahsil edememek" gelmektedir.⁽¹⁾

KOBİ'lerin daha kuruluş aşamasında başlayan finansman sorunları, faaliyete geçtikten sonra işletme aşamasında da devam etmektedir.⁽²⁾

⁽¹⁾ İSO, 1991 Yılı Başında Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Kuruluşlarının Durumu, İSO Yayın No. 1991/3, Nisan, s.42.

⁽²⁾ TOBB, Orta ve Küçük İşletmeler Konulu Raporu, Ankara, 1993, s.86

Tablo 8. TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE
FİNANSMAN KOLAYLIKLARI SAĞLAYAN İÇ KAYNAKLAR

I) TÜRKİYE HALK BANKASI (Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca tahsis edilen fonlar, Halk Bankası'nca fon kredileri altında kullanılmaktadır.	II) SİNAİ YATIRIM VE KREDİ BANKASI	III) TÜRKİYE KALKINMA BANKASI
A) KOOPERATİF KREDİLERİ Kooperatif kredi sistemi içinde esnaf ve sanat- karlara gerek makine aracı temini, gerekse Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kopperatifi aracılığı ile tesis kredileri ve işletme sermayesini karşılamak amacıyla düşük faizli krediler verilmekte (15.4.1990 arihi itibariyle fai oranları 3-5 puan düşürülmüştür) 1990 başı itibariyle 311.3 Milyon TL kredi verilmiştir.	B) SANAYİ KREDİLERİ Sanayi kredi ile orta ve uzun vadeli işletme ve yatırım kredisi açılmaktadır. -Yeni teknolojilerin kullanılması - Kapasite kullanım oranı ve üretimin arttırılması - Maliyetlerin azaltılması - Kalitenin yükseltilmesi - İstihdamın arttırılması amacına yöneliktir. 1990 başında 522.0 Milyar TL	C) FON KREDİLERİ a) Bu kapsamda Halka Bankası iç ve dış kaynaklarından sağladığı fonları küçük sanayi siteleri ve rganize bölgeleri inşaatlarının finansmanına yönelmektedir. 1988 başı itibariyle 248 küçük sanayi sitesi ile 38 organize sanayi bölgesine finansman imkanı sağlanmıştır. Kredi fazileri piyasa faiz haddinden çok düşüktür ve inşaat bitiminden sonra 10 yıl ödemesizdir. Birinci derecede kalkınmada öncelikli yerlerde %15, ikinci %18, İstanbul ve İzmirde %22 diğer yörelerde %20 kredi fazi oranı uygulanmaktadır. b) Türk-Alman işbirliği çerçevesinde oluşturulan özel kredi fonundan Türkiye'ye dönüş yapmış olan yatırımcılara tesis ve işletme kredisi verilmektedir.

6.3.3 Gümrük Birliğine ve AT'na Katılması Halinde, Türkiye'deki KOBİ'lerin Karşılaşabilecekleri Sorunlar İçin AT ile Ortak Çözüm Önerileri

Günümüzde küçük ve orta boy işletmelerin gerek gelişmiş
gerekse gelişmekte olan ülkeler ekonomisinde önemli payları
vardır. Bu pay, teşebbüs sayısı, üretim ve istihdam
kriterleri açısından kendini göstermektedir. Küçük ve orta

ölçekli işletmeler tüm işyeri sayısının A.B.D %97,2 sini Kanada'da %92'sini Japonya'da %99,4'ünü ve Almanya'da %99,8'i oluşturmaktadır.⁽¹⁾

AT ekonomisinde küçük ve orta boy işletmeler önemli bir yere sahiptirler. İmalat sanayinde işletmelerin %90'ından fazlasını küçük ve orta boy işletmeler oluşturmaktadır. KOBİ'lerin toplam imalat sanayi içinde istihdam payı ise %40 ile %71 arasında değişmektedir. Ciro ve yaratılan katma değer bakımlarından da küçük ve orta boy işletmelerin AT'nda önemli payları vardır.

AT'da bu derece yüksek bir orana sahip olan küçük ve orta boy işletmeleri desteklemek ve geliştirmek için bir dizi kararlara varılmış ve uygulanmıştır.

- İç pazarın bütünleşmesi esnasında ve daha sonra işletmelerin faaliyet gösterdiği ortamın korunması ve geliştirilmesi. Bu amaçla izlenecek politika, işletmelerin içinde bulunduğu hukuki ve idari yapının hızla değişen ekonomik yapının ihtiyaçlarına cevap verecek şartların sağlanmasına yardımcı olmalıdır.

- İç pazarın sunduğu imkanlardan yeni ve büyüyen işletmelerin yararlanmasını sağlayarak politikaların geliştirilmesi. Bu amaçla yeni işletmelerin kurulmasına yardımcı olunması ve geliştirilmesi teşvik edilmelidir.

- İşletmelerin belli başlı Topluluk politikalarının uygulanmasında aracı rolü üstlenmesinin sağlanması. Söz konusu politikalar, bilimsel ve teknolojik gelişme, ekonomik ve sosyal bütünleşmedir.

Alınacak kararlarda izlenmesi gereken yol şöyle olmalıdır.

(1) Güler Yalım, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Teşebbüslerinin Ekonomimizdeki Yeri ve Önemi ve Tanımlaması", Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, MPM, No. 358, Ankara, 1987, s.25

Öncelikle ülke sınırları içinde ya da bölgesel pazarlara hitabeden işletmeler uluslararası pazar boyutlarıyla karşı karşıya kalarak yeni stratejiler geliştirmeye çalışacaklardır.

Ulusal korumacılığın kalkması sonucu yeni fırsatlar ve buna karşılık rakipler ortaya çıkacaktır. Etkin çalışan ve rekabet gücü yüksek işletmeler bu geniş ve dinamik pazarda başarı sağlarken, ortama ayak uyduramayanlar piyasadan çekilmek zorunda kalacaklardır.

Topluluk, iç pazarın bütünleşmesi doğrultusunda önlemler alırken, örneğin şirketler hukukunun uyumlaştırılması, sınırlardaki formalitelerin azaltılması teknik standartların uyumlulaştırılması gibi, bu önlemlerin işletmelerin faaliyetlerine yük getirmemesine çalışmaktadır. Bunun için de işletme çıkarlarının gözetilmesi, düzenlemelerin yapılması ve işletmelerin yeni gelişmeler hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Topluluğun işletme politikası ile birlikte ele alınması gereken bir de sanayi politikası vardır. 1990 yılında AT Komisyonu Topluluğun, rekabet ortamında yeni sanayi yaklaşımını ana hatlarıyla ortaya koyan bir döküman yayınlamıştır. Bir sene sonra Maastrich'de bir araya gelen Topluluk üyesi devletler Birleşme Antlaşmasını imzalamışlardır. Bu antlaşmada da sanayiye ayrı bir bölüm ayrılarak ilk defa olarak Topluluğa sanayi konusunda açık yetki verilmiştir. Antlaşmanın 130. maddesi ile topluluğa ve üye ülkelere Topluluğun sanayisinin rekabet edebilir düzeye gelebilmesi için gerekli koşulların sağlanması güveni vermektedir. Bu amacın şu yollarla gerçekleştirilmesi kararına varılmıştır.

- Haksız rekabete karşı tedbir alınması
- Dampinge karşı tedbir alınması

- Bütün ticari tarafların uygulayacağı rekabet koşulları

- Gerekirse iki taraflı girişimlerde bulunma

İş çevresinin geliştirilmesi yolları da şu şekilde tanımlanmaktadır.

- İç pazarın tamamlanması

- Avrupa standartlarının oluşturulması

- Rekabeti bozmayacak şekilde işletmeler arasında işbirliğinin teşvik edilmesi

- Araştırma-geliştirmenin desteklenmesi

6.4. AT'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Sorunlarının Çözümü İçin Yapılanlar ve Türkiye'de Bu Çözüm Önerilerinin Uygulanması

Gümrük birliğine ve daha sonra Avrupa Topluluğuna katılması ile Türkiye'deki KOBİ'lerin karşılaşılabilecekleri sorunlardan daha önce bahsedildi. Aynı aşamalardan geçen AT üye ülkelerinin bu sorunları aşmada, Topluluk olarak uyguladığı bir dizi kararlar da ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'deki KOBİ'lerin Topluluğa uyumunda, Topluluğun ilgili anlaşmalarına ve kararlarına uyması gerekmektedir. Ancak bu şekilde kendi sorunları için çözümlere gidilebilir.

Bu bölümde Topluluğun yeni üye ülkeleri de kapsayan, Topluluğa uyum ve bu uyumun devamı çalışmaları anlatılmaktadır. Türkiye'nin de Topluluğa uyumu açısından bu gelişmelere ve faaliyetlere katılması gerekmektedir.

6.4.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişimi İçin Uygun Çevrenin Oluşturulması

Topluluğun işletme politikasında temel prensiplerden biri arzın değişen talep koşullarına ve teknolojiye ayak

uydurmasını sağlayarak pazar yapısını güçlendirmektir. Bu da geniş anlamda faaliyet ortamının iyileştirilmesi ve kurumsal, idari, hukuki, sosyal, geniş bir çevreyi kapsamaktadır. İşletmelerin faaliyet gösterdiği ortamın iyileştirilmesi, Topluluk ekonomisinin gelişmesi için son derece önemlidir. Bu da ancak değişimleri destekleyen ve karışık haldeki düzenlemelerden arındırılmış bir ortamda mümkün olabilir.

6.4.1.1. Girişimcilik Ruhunun Geliştirilmesi

Yeni işletmelerin kurulması, risk üstlenerek girişimciliğe yönelmek isteyenlerin desteklenmesi aynı zamanda ekonomik büyüme ve istihdam yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. Girişimciliğin önemi anlaşıldıktan sonra Toplulukta girişimciliğin teşviki için sosyal ve kültürel ortamın yaratılması planlanmıştır.

6.4.1.2. Bürokrasi ve Formalitelerin Basitleştirilmesi

Piyasaların serbest olarak çalışmasını önleyen hukuki, idari, teknik ya da bürokratik engeller çok sabit maliyet, zaman kaybı, bütçeden daha fazla pay ayrılması gibi yükler getirmektedir. Bu nedenle Komisyon, Topluluk mevzuatının işletmelere gereksiz yük getirmemesine önem vermektedir. ⁽¹⁾

6.4.1.3. Tek Pazara Uyum Sağlama Tedbirleri

İç pazarın oluşturulması amacıyla üye ülkeler arasındaki fiziki sınırların, sermayenin, malların, hizmetlerin ve kişilerin serbest dolaşımıyla ilgili teknik ve mali bütün engellerin kaldırılması planlanmış ve Avrupa Tek Senedi ile yürütmeye konmuştur.

- Fiziki Engellerin Kaldırılması

Fiziki engeller üye ülkeler arasındaki gümrük kontrolleri ve formalitelerdir. White Paper ile üye ülke

⁽¹⁾ COM (89) 38 final, s.3.

sınırlarındaki bütün fiziki engellerin kaldırılması amaçlanmaktadır. Özellikle KOBİ'ler fiziki engellerin gecikmeler, idari ve ulaştırma maliyetlerinden büyük işletmelere göre daha fazla etkilenmektedirler. Büyük işletmeler için bu maliyetler KOBİ'ler için ülke sınırları dışına açılmalarına daha engel olabilmektedir. Bu olumsuz durumun ortadan kaldırılması için 1 Ocak 1988'den itibaren yürürlüğe giren bir karar ile gümrük formalitelerinin basitleştirilmesi ve sınırlarda tek bir idari belgenin düzenlenmesi kabul edilmiştir.⁽¹⁾ Bu ve benzer reformlar işletmeler arasında işbirliğini de güçlendirmektedir.

- Teknik Standartların Uyumlaştırılması, Esneklik ve Şeffaflık

Topluluk üyesi bir ülkede bir üreticinin, başka bir üye ülkeye malını satmak istediği zaman o ülkenin sanayi standartlarına veya mevzuatına göre mal üretmek veya malda değişiklik yapmak zorunda kalması ya da, malın test edilmesi ve onaylanmasının gerekmesi üye ülkeler arası ticarete teknik engellerin bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Bu şekilde üç çeşit teknik engel söz konusudur. Birincisi bir malın alım satım veya kullanma amacıyla uyulması gereken ve ülkeden ülkeye değişen sınıai standartlardır. İkinci bir teknik engel standartlara benzeyen fakat hukuki bağlayıcılığı olan mevzuatın ülkeden ülkeye farklılık göstermesinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Üçüncü tip engeller ise bir malın bir ülke mevzuatına ve sınıai standartlarına uyup uymadığını araştıran, test ve onaylama işlemlerinin yol açtığı fiziki engellerdir. Teknik engeller fiziki engeller gibi görünür olmamalarına rağmen serbest ticarete onlar kadar, belki de daha fazla engel olmaktadır.⁽²⁾

⁽¹⁾ OJL, 79, 21.3.1985

⁽²⁾ Glannon J. Harrison, CRS Report for Congress The European Community's 1992 plan, 21 September 1988 (s.5)

Teknik engeller Toplulukta hem üreticilere hem de tüketicilere doğrudan ve dolaylı maliyetler yüklemektedir. Büyük miktarlarda mal üretimini engellemesi veya zorlaştırması, hammadde ve yarı mamullerin depolanma maliyetlerini arttırmasının yanı sıra fiyatları yükseltmesi ve tüketiciye sunulacak olan mal çeşidini azaltması nedeniyle rekabeti de olumsuz yönde etkilemekte, piyasanın gelişmesini kısıtlamaktadır.

Teknik engeller birçok sebepten dolayı ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri toplum sağlığı ve güvenliği, çevre koruma gibi konularda ülkeler arası görüş ve politika farklılıklarıdır. Bunun sonucunda her ülke farklı standartlar oluşturmaktadır.

İç pazarın bütünleştirilmesi doğrultusunda üye ülkelerin teknik mevzuatlarının birbiriyle uyumlaştırılması ve bu amaçla Topluluk mevzuatının oluşturulması gereklidir. Mevzuatın ise esnek ve şeffaf olması KOBİ'lerin faaliyetlerinin kolaylaştırılması açısından çok önemlidir.

- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kamu Alımlarına Katılmasının Sağlanması

Topluluk üyesi ülkelerde kamu alımlarının tüm işletmelere açılması bir yandan Toplulukta bütünleşme ve tek ve geniş bir pazarın kurulması açısından önem taşıırken KOBİ'lerin de piyasalara girişinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak Toplulukta kamu ihaleleri bütün üye ülkelere ve bütün sektörlerle açık olamamıştır. Topluluk genelinde yılda 600 milyon ECU kamu ihalesi olurken bunun yalnızca %2'lik kısmı ihalenin verildiği ülke dışındaki üye ülkelerden karşılanmaktadır. ⁽¹⁾ Üye ülkeler ayırıcı uygulamalarla kamu sözleşmelerinin kendi ülkeleri dışında başka bir üye işletmesi ile yapılmasını engellemektedirler.

⁽¹⁾ Comussion of the European Communitis, Completing the Internal Market, Volume 3, January 1992, s.69.

Kamu sözleşmeleri alımında Toplulukla 1971 ve 1977 yıllarında iki yönerge kabul edilmiştir. Bu yönergeler "kamu alımı" ve "kamu iş" sözleşmelerinin üye ülkelerdeki uygulanış proseslerinin uyumlaştırılmasını amaçlamış ve bütün üye ülkelerin kamu ihalelerine eşit şartlarla katılmaları ve şeffaflığın sağlanması hedeflenmiştir. Özellikle teknik şartlarla, ihalelerde ayırımcı politikalar izlenmesinin yasaklanması, ihalelerin Resmi Gazete'de yayınlanmasının zorunlu tutulması, belirlenen hedefler doğrultusunda tutulması belirlenen hedefler doğrultusunda yönergelerin önemli maddeleridir.

KOBİ'lerin kamu alımlarından zamanında haberdar olabilemesi için Komisyon, TENDERS Elektronik Daily (TED) adı verilen bilgi iletişim sistemi kurmuştur.

- Şirketler Hukukunun Uyumlaştırılması

Toplulukla üye ülkelerin işletmelerini ilgilendiren mali ve yasal çerçevenin uyumlaştırılması, üye ülkeler arasında işletmenin işbirliği yapması ve isteyen işletmenin Toplulukta istediği ülkede faaliyette bulunabilmesini sağlayacaktır. Böylece yaratılan uygun ortamda adil rekabet ortamının sağlanması açısından önem taşımaktadır. Bu amaçla çeşitli çalışmalar yapılmasının yanısıra Topluluk genelinde oluşturulmakta olan şirketler hakkında KOBİ'lere de önem verilmektedir. 1 Temmuz 1989 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bir tüzükle "Avrupa Ortak Ekonomik Menfaat Grubu" (GEIE)'nin üye ülkelerdeki işletmeler arasında işbirliğini oluşturmak amacıyla kurulması bu alanda önemli bir gelişmedir. Komisyonun Avrupa Şirketi Statüsünün oluşturulması önerisi, tek kişi şirketi hakkında on ikinci şirketler hukuku yönergesinin kabulü, küçük işletmelere uygulanacak yasal ve mali hükümlerin standartlaştırılması ve basitleştirilmesi, mevcudat yönergelerde KOBİ'ler lehine değişikliklerin yapılması ve yeni yönergelerin kabul edilmesi diğer çalışmalardır.

6.4.2. KOBİ'lerin Kurulması ve Geliştirilmesi Yolları

KOBİ'lerin sermaye birikimlerinin artımı pazar koşullarındaki değişikliklere uyum için esnek bir yapıya kavuşturulmaları faaliyetlerini içermektedir. Bu faaliyetler, eğitim, enformasyon, ihracat, yeni işletmelerin kurulması ve yenilikçi çalışmaların yapılması, işletmeler ve bölgeler arası işbirliği ve sermaye temini. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz.

6.4.2.1. Teknik Eğitim ve Formasyonu

KOBİ'lere yönelik eğitim faaliyetlerinin amacı bu işletmelerin teknolojik gelişmelere uyumunu sağlayacaktır. Topluluktaki KOBİ'lerin özellikleri ve ihtiyaçları gözönüne alınarak eğitim programları düzenlenmesi planlanmıştır. Bu çalışmalar Avrupa Sosyal Fonu'nun (European Social Fund) mali desteği ve Mesleki Eğitim Geliştirme Merkezinin (EDEFOP) teknik desteği ile sürdürülmektedir.

Ancak üye ülkelerin çeşitli faktörler açısından farklı yapılara sahip olmaları eğitim ihtiyaçlarınının ya da farklı yapıda olmasına neden olmaktadır. Bu farklılıklar şunlardır.⁽¹⁾

- Üretim metodları
- Özkaynaklar
- Pazarlar ve pazar payları
- Ürünlerine yönelik geliştirme esneklikleri
- Hukuki durumu ve ekonomik bağımsızlıkları

Bu faktörlere göre Topluluk genelinde farklı eğitim programları uygulanmaktadır.

⁽¹⁾ Murat Akan, a.g.e., s.43

CEDEFOP, mesleki eğitimin Topluluk düzeyinde sağlanmasını amaçlamaktadır.

Avrupa Sosyal Fonu (ESF) eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesini sağlayan en önemli kuruluştur. KOBİ'lere verilen eğitim hizmetlerinden bazılarına halen Avrupa Sosyal Fonu tarafından yardım sağlanmaktadır. Fonun yardımlarının şu çerçevede olması öngörülmüştür.

- Yönetim ve üretimde yeni tekniklerin geliştirilmesiyle ortaya çıkan eğitim ihtiyacına öncelik verilmesi,

- İlgili bölgelerin ihtiyaçlarına cevap verecek seçilmiş teknolojilere personelin uyum sağlaması için eğitim programları düzenlenmesi

- Geleneksel ya da deneysel programlarla işletme yöneticilerine yönelik eğitim hizmetleri verilmesi

6.4.2.2. AT ile Olan Haberleşmenin Geliştirilmesi

Kişilerin ve malların serbest dolaşımı, kişilerin ve işletmelerin gelişmelerinden ve fırsatlardan haberdar olmaları ölçüsünde mümkün olmaktadır. İç pazar doğrultusunda belirlenen amaçlar işletmelerin karar ve uygulamalarında bu amaçları gözönünde bulundurmaları ve değişen koşullara göre hareket etmeleri ölçüsünde gerçekleşecektir. Bunun için de işletmelerin değişen teknik, ekonomik ve sosyal çevreye uyumunu sağlayacak güncel bilgilere ihtiyaç vardır. Bu bilgilerle Topluluğun politikası, tüzükler ve faaliyetler programları oluşmalıdır.

Komisyon ticaret odaları, meslek örgütleri ve KOBİ'lerin de bulunduğu iş çevrelerinden temsilcilerin konferans ve seminerler düzenlenmektedir. Ayrıca düzenli olarak dergi, pratik el kitabı gibi yayınlarla KOBİ'leri

yeni programlardan haberdar etmekte ve bunlara katılmalarını sağlamaktadır.

Bunların dışında, iç pazar oluşturma çalışmaları çerçevesinde işletmelere özellikle KOBİ'lere hizmet verecek bir enformasyon servisinin kurulması gereği gözönünde bulundurularak 1987 yılında Komisyon tarafından "Euro-Info Centres" projesi başlatılmıştır.

1992 yılı itibariyle 210 Avrupa Bilgi Merkezi Toplulukta faaliyet göstermekte, özellikle KOBİ'lere yönelik çalışmakla birlikte müracaat eden her kesimden ilgiliye başarıyla hizmet vermektedir.⁽¹⁾

6.4.2.3. İhracat İmkanlarının Geliştirilmesi

Toplulukta iç pazarın oluşumu ve sanayinin gelişimi için ortak ve güçlü bir dış ticaret politikasına ihtiyaç vardır. KOBİ'ler, pazar imkanları hakkında bilgi yetersizliği ve bir takım idari engeller nedeniyle Topluluk dışı pazaralara açılmada dezavantajlı durumdadırlar. Komisyon, üye ülkelerin ihracat geliştirme organizasyonları ve diğer ticaret organizasyonlarının da dahil olduğu seminerler düzenlenmesine destek sağlayacak, KOBİ'leri, Topluluk dışına ticaretin çeşitli dış ticaret kurum ve organizasyonları aracılığıyla yapılabileceği konusunda bilgilendirmektedir.⁽²⁾

- KOBİ'ler için pilot düzenlenmesi
- İhracat yapmak isteyen KOBİ yöneticileri için kurslar düzenlenmesi
- Topluluk dışı ülkelere bilgi sağlayan merkezlerden yararlanmanın kolaylaştırılması
- Ticaret fuarlarına grup olarak işletmelerin katılmalarının sağlanması

⁽¹⁾ Comission of the European Communities, Euro-Info, December, 1992.

⁽²⁾ Comission of the EC, An Enterprise Policy for the Community, Luxembourg, 1989, s.62

- KOBİ yöneticilerinin strüktürel veya coğrafi düzeyde (Akdeniz, Japonya, ABDi Afrika) bir araya gelmelerini sağlayıcı toplantılar düzenlenmesi)

- Firmaların dış pazarlarda daha iyi bir konuma sahip olabilmesi için ilgili kuruluşlar arasında işbirliğinin sağlanması

- Gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferi anlaşmaların yapılması (ortak yatırımlar, fason imalat sözleşmeleri, yönetim, eğitim çalışmaları)

6.4.2.4. İşletmeler Arasındaki İşbirliğinin Geliştirilmesi Yolları

Toplulukta hızlanan ekonomik bütünleşme çabalarına paralel olarak işletmeler açısından yapısal değişim ve rekabetçi baskılar ortaya çıkmaktadır. İç pazarın tamamlanmasıyla, Topluluğun çeşitli ülke ve yörelerinde bulunan KOBİ'ler ancak aralarında dayanışma ve işbirliği yaptıkları takdirde geniş iç pazara adapte olarak rekabet edebilecekler ve bu pazarın sunduğu imkanlardan yararlanabileceklerdir. Küçük işletmelerin bir araya gelmesi, üretim ve pazarlama alanlarında ölçek ekonomileri oluşturarak etkinliğin artmasını, işletmelerin yeni teknolojilere adapte olmasını, hukuki ve idari maliyetlerin azalmasını sağlamaktadır.

Özellikle üye ülke işletmeleri arasında işbirliğinin sağlanması ayrı bir önem taşımaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için komisyon şu anlarda çalışmalar yapmaktadır.⁽¹⁾

Araştırma, rekabet, yenilik ve teknoloji transferi, eğitim.

(1) Comission of the European Communities, Operations of the European Community Concerning Smalla and Medium Sized Enterprises, Brussel, 1991, s.84

6.4.2.5. Teknolojik Gelişmenin desteklenmesi

Sanayi Devriminin Avrupa'da meydana gelmiş olmasına rağmen günümüzde Avrupa Topluluğu ülkeleri sanayi ve ileri teknolojik güç bakımından ABD ve Japonya'nın gerisinde kalmaya başlamışlardır.⁽¹⁾

Bilindiği gibi ilk iki sanayi devrimi ulaştırma ile ilgili, yeni bir teknoloji uygulanmasına dayanıyordu. Bunlardan birincisi denizyollarında buhar makinasının, ikincisi ise otomobiller için içten yanmalı motorun icadı olmuştur. Daha önce de bahsettiğimiz gibi üçüncü sanayi devrimi ise bu defa insan ya da eşya taşınması yerine "bilgi taşınmasını" sağlayan elektronik teknolojisi şeklinde meydana gelmiştir. Yeni teknoloji olarak nilinen bilgi-işlem teknolojisi, bilgilerin aktarılması, depolanması ve işlenmesi unsurlarını içermektedir.⁽²⁾ Yeni teknolojiler köklü ekonomik ve sosyal değişimlere yol açarken uluslararası rekabette önemli rol oynamaktadır ve gelecekte de ülke sanayilerinin lokomotifi durumunda bulunacaktır.

Topluluğun yeni teknolojideki uluslararası rekabet düzeyini yükseltmesi gerekmektedir. Bu amaçla bilgi-iletişim teknolojisinin yaratılması, üretilmesi ve kullanılması Topluluğun sanayi ve teknoloji politikasının temelini oluşturmaktadır.⁽³⁾

Komisyon bir raporunda, işletmelere devamlı değişen piyasa ortamında yaşayabilmeleri ve gelişebilmeleri için dinamik bir yenilik yaratma kapasitesinin gerekli olduğunu belirtmiştir.⁽⁴⁾ Küçük işletmelerin bürokratik ve ekonomik engeller ve risk sermayesi yetersizliği nedeniyle ileri teknolojinin geliştirilmesine yeterli ölçüde katılamaması

(1) Clifford Hackett, *Caution Revolution*, Prager Publishers, New York, 1990, s.149

(2) European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, *Participation in Technological Change*, Consolidated Report, Ireland, 1988, s.5

(3) Alfonso Malina, a.g.e. s.496

(4) COM (85) 35 Final, *Communication on the Implementation of the Commission's Memorandum "Trends of European Technology Community"* 30 September 1985, s.12

da ayrı bir sorundur. Topluluğun teknoloji politikası olmadan ekonomik güç sağlaması mümkün değildir. İleri teknolojiler de ancak üye ülkeler arası işbirliğiyle geliştirilebilir.

1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi (Single European Act) topluluğun bilimsel ve teknik işbirliği boyutuna yasal sanayinin uluslararası rekabet gücünün arttırılması için bilimsel ve teknolojik yapının geliştirilmesi olduğu belirtilmiştir. Topluluk araştırma ve teknolojik gelişmenin desteklenmesi amacıyla beş yıllık çerçeve programları düzenlenmektedir.

SONUÇ

Avrupa'nın sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan en karanlık dönemi olan Ortaçağ, Hristiyanlığın ve kilisenin de en güçlü dönemi olarak tarihe geçmiştir. Papa ve kilise, Birleşik bir Avrupa yaratmak ve Hristiyanlığı böylece dünyada güçlü bir konuma getirmek amacındaydı. Ancak kilise ve krallar arasındaki çatışmalar Avrupa'nın ikiye bölünmesine neden olmuştur ; Protestanlar Avrupası ve Katolikler Avrupası.

17. yy'da toplumların siyasal birliklerini sağlayabilmek, barış ve huzur getirebilmek için ekonomik faaliyetlerin ve işbirliğinin sağlanması gerektiği yüzyılın önemli filozofları tarafından belirtilmiştir. Ancak 17. yy da feodalitenin hüküm sürmesi, Avrupa için öne sürülen bu düşüncelerin gerçekleşmesini engellemiştir.

Ortaçağın sonuna doğru Avrupa'daki en önemli olay yeni bir sınıf olan Burjuva sınıfının doğuşudur. Burjuva sınıfı ile iktisadi ve sosyal yaşamda değişiklikler olmuş, feodalite yıkılmış ve kapitalizmin ilk adımları atılmıştır. Bu önemli değişimin ardından 1789'da meydana gelen Fransız Devrimi ile milliyetçilik akımları gelişmeye başlamıştır.

18. yy da gelişen milliyetçilik akımıyla Avrupa'da siyasal ve ekonomik çatışmalar dönemi başlamış ve Avrupa Birliğinin oluşturulması zor bir amaç olmuştur.

19. yy da Sanayi Devrimi ilerleme kaydetmiş, köyden kente göçler olmuş, krallıklar, diktatörlükler, cumhuriyetler kurulmuştur. 19. yy'daki bu önemli siyasi gelişmenin ardından Avrupa iki önemli ekonomik gelişme yaşamıştır ; Almanya ve İtalya'da oluşturulan gümrük birlikleridir. Her iki gümrük birliğinin amacı ; gümrük duvarları yaratmak amacıyla ülke

sınırlarından içeriye giren her türlü ürünün fiyatını artırmak yoluyla, ülke içerisindeki yerli sanayii korumak ve desteklemektir. Diğer yandan ise yabancı sermayelerin güçlenmesi de engellenmiş olmaktadır.

Almanya ve İtalya o dönemde (19. yy), küçük prensliklerden oluşmuş güçlü devletlerdi. Alman Gümrük Birliği ve İtalyan Gümrük Birliği diye adlandırdığımız bu iki olayın Avrupa birliğine benzeyen noktası ; farklı yönetim birimlerine sahip prensliklerden meydana gelmiş olması ; farklı noktası ise aynı milliyetten olmalarıdır.

20. yy başlarında meydana gelen Rus ihtilali (1917) ile sosyalizm, diğer yandan İtalya ve Almanya'daki faşist diktatörlükler Avrupa ülkelerinin uzaklaşmalarına neden olmuştur. Sonuç olarak 20. yy'ın ilk yarısında Avrupa Birliği oluşturma çabaları yetersiz kalmıştır.

Avrupa Birliği'nin temel amacı, büyük ve gelişmiş dünya devletlerine karşı, güçlü bir Avrupa yaratmaktır. Güçlü bir Avrupa'yı tanımlarken "önce ekonomik açıdan kendine yetebilen dünya ekonomisinde söz sahibi olan bir birliğin oluşturulması, ardından da siyasal üstünlüğün sağlanması" şeklinde düşünülebilir. Bu sayede dünyada meydana gelecek ekonomik krizlere karşı ayakta durabilen bir Avrupa yaratılmış olacaktır.

Avrupa Birliği'nin sağlanması yolunda 20. yy'ın ikinci yarısında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, (18 Nisan 1951), Avrupa'nın altı ülkesi tarafından kurulmuştur. AKÇT ile kömür-çelik konusunda Avrupa'da bir ortak pazar yaratılmış ve topluluk dışında kalan ülkelere ortak gümrük tarifesi uygulanmıştır. AKÇT, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasında temel ve örnek olma işlevini görmüştür.

AKÇT'nin oluşmasından hemen sonra Avrupa Atom Enerjisi

Topluluğu (EUROATOM) Anlaşması (25 Mart 1957) yapılmış ve atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanılmasını sağlamak ve geliştirmek görevini üstlenmiştir.

AKÇT ve EUROATOM anlaşmaları doğrultusunda üye ülkeler ekonomik amaçlı bir topluluk oluşturmak için biraraya gelmişlerdir. 25 Mart 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuştur. Kurucu üyeler F.Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve Fransa'dır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun amaçları ; bir ortak pazar kurulması, Topluluğun bütününde ekonomik etkinliğin uyumlu gelişmesini ve dengeli yayılmasını, hayat seviyesinin yükseltilmesini sağlanacaktır.

Avrupa Topluluğu'nun bu amaçlarını gerçekleştirebilmesi için uyguladığı ekonomik ve sosyal politikaları ; gümrük birliğinin üye ülkeler sınırlarında sağlanması, ortak tarım politikalarının izlenmesi, Topluluk sınırları içerisinde kişilerin ve hizmetlerin Serbest Dolaşımı ve sermayenin serbest dolaşımı şeklindedir.

Avrupa Topluluğu yeni ülkelerin katılımıyla sınırlarını genişletmiştir. Topluluğa sonradan katılan ülkeler ; İngiltere, İrlanda, Danimarka, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'dir.

Topluluğa yeni katılan ülkeler kendi iç dengelerini bozmadan, Topluluğa ekonomik ve sosyal açıdan uyum sağlayabilmeleri için belli süreler tanınmıştır. Topluluğun ekonomik yönden az gelişmiş veya daha iyi ekonomik durumdaki üyeleri için bu uyum süresi değişik sınırlarda uygulanmıştır. Örneğin İspanya'ya uygulanan gümrük birliği için geçiş dönemi süresi katılma anlaşmasından itibaren yedi yıl olmuştur. Ayrıca Topluluk tam üyeliğinin gerçekleşmesinden önce Portekiz'e 1976 yılında ve 1981 yılında mali yardımda bulunmuştur. Aynı şekilde Yunanistan 1975'te yaptığı üyelik başvurusuna 1979'da yapılan anlaşma ile tam üyelik hakkını elde etmiştir. Ve bu dört yıllık

süre içerisinde Topluluk ile gümrük birliğini tamamlamış olan Yunanistan, bu problemi çözmek için mali destek almıştır.

Topluluğa tam üyelik başvurusunu 1981 yılında yapan Türkiye, gümrük birliğine uyum süresi içerisinde AT'dan mali destek sağlayamamıştır. Türkiye Topluluğa tam üye olmamasına rağmen 1995 yılı sonunda Topluluk gümrük birliğine uyum sağlayacağını bildirmiştir. Bu alanda devam eden gümrük indirmelerinin %80'i tamamlanmıştır.

Topluluk üyelerinin milli gelirlerine göre sıralaması (1993) şu şekildedir. (Dünya gazetesi, Dış Haberler, 17 Mayıs 1993 s:4) Almanya 10.1 milyar dolar, Fransa 17 milyar dolar, İtalya 15 milyar dolar, İspanya 9.7 milyar dolar, Portekiz 4.6 milyar dolar ve Türkiye'nin milli geliri ise 1.4 milyar dolardır. Topluluğun kurulduğu dönemde milli geliri 10 milyardan daha az olan ülkelere, gelişmesi için yardım yapılması öngörülmüştür. Topluluğa üye devletlerden sonrada İspanya, Portekiz, Yunanistan her yıl yardım görmektedir.

İspanya ve Portekiz'e yapılan yardımlar nüfuslarına göre 8 milyar dolar, Yunanistan'a ise 5 milyar dolar civarında olmuştur. Türkiye'nin üye olması durumunda alması gereken mali yardım 8 milyar dolar olması gerekmektedir.

Türkiye'nin yıllardan beridir süregelen ekonomik sıkıntıları, AT'na girmesini engellemektedir. Türkiye nüfusunun yoğun ve nüfus artışının hızlı olması nedeniyle ekonomik dengesini sağlayamamıştır. Türkiye'nin GSYİH oranının az olması, kişi başına düşen geliri de nüfusun fazla olması nedeniyle oldukça düşüktür. Aslında AT ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin ticari hacmindeki gelişmesinin yüksek olduğu görülmektedir.

Ancak bu gelişimin olması Türkiye'nin ithalatını ihracatını aştığı gerçeğini değiştirmemektedir.

Türkiye'nin enflasyon oranı Topluluk oranının oldukça üzerindedir ve Türkiye'nin 1995 yılında gümrük indirimlerini tamamlayarak, gümrük birliğini sağlamayı hedeflemesine rağmen enflasyonun artış hızı 1993 yılı ve 1994 yılı başında devam etmektedir. Türkiye Topluluk üye devletleri içerisinde ekonomik açıdan en geri kalmış ülkedir denilebilir.

Türkiye bir tarım ülkesidir ve 1988 yılına ait bir değerlendirmede Türkiye'nin sektörel istihdamında tarım oranı %51 ile Topluluk ülkeleri içerisinde maximum bir yüzdeye sahiptir. Çalışan nüfusun, sanayi kesimindeki oranı ise %15'dir. (1993) Türkiye'nin az gelişmiş ülkelerde yaşanan köyden kente göçü olduğu bir ülke konumunda olması, Topluluğa üye olması açısından dezavantajlı bir durumdur. Çünkü Topluluğa üye ülke vatandaşlarının Topluluk sınırları içerisinde serbest dolaşımı hakkı mevcuttur. Türkiye gibi yoğun göç ve işsizliğin yaşandığı bir ülkenin Topluluğa üye olarak topluluk sınırları içerisinde serbest dolaşım hakkı, diğer ülke ekonomileri için olumsuz bir durumdur.

Diğer yandan Topluluk içerisinde sermayenin serbest dolaşımı ve gümrük birliğinin sağlanması ile ithalat serbestisi, yerli sanayii korkutmaktadır. Türkiye henüz sanayisini geliştirmiş bir ülke olmadığından, sanayi ürünlerini koruyucu bir politika izlemek durumundadır.

Yukarıda tanımlamaya çalışılan, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal koşulların AT'na düşük bir seviyede olması AT ülkelerinin çekinmesine neden olmaktadır.

AT ülkelerinden F. Almanya, Fransa, İngiltere, Belçika, İspanya ve İtalya genel olarak Türkiye'nin topluluğa katılmasına doğrudan karşı değildirler. Federal Almanya, Türkiye'nin tam üyeliğine karşı olmadığını fakat üyelik için vaktin henüz erken olduğunu belirtmektedirler. Fransa 1986

yılından bu yana, eski muhalefetini terketmiş ve üyelik için engel olmayacağını açıklamıştır. İngiltere zamanı gelince Türkiye lehine ağırlığını koyacağını belirtmektedir. Belçika Türkiye'nin başvurusuna olumlu bakmaktadır. İtalya, İspanya ve Portekiz'de tam üyeliğe ılımlı yaklaşan ülkeler arasındadır.

Hollanda ülkesindeki Türk işçileri, İrlanda ise ilişkilerin zayıflığı ve rekabet nedenleriyle tam üyelik konusunda çekimser bir tutum içindedir. Yunanistan ve bir ölçüde Danimarka Türkiye'nin tam üyeliğine muhaliftir. Danimarka sosyalistlerin baskısı ile bu şekilde politikalar izlerken, Yunanistan bilinben politik nedenleri ile Türkiye'nin AT'na katılmasına karşıdır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Topluluk ülkelerinin çoğunun Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkmadığı görülmektedir. Ancak topluluğa tam üyelik için Konsey'de oybirliği şartı aranmaktadır. Ve birkaç muhalif ülke ülkelerinin olumsuz tavrı, oybirliğinin sağlanmamasına neden olmakta gibi görünse de aslında hiçbir topluluk üyesi Türkiye'yi istememektedir. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal koşullarının topluluk üyeleri üzerinde olumsuz etkiler bırakmasının dışında, siyasi olaylar da mevcuttur.

Yunanistan ile Türkiye arasında yıllardan beri süregelen siyasi çatışmalar, Ege denizi ve Kıbrıs ile ilgili sorunların olması, Türkiye aleyhinde topluluğa karşı engellemeler yapmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda topluluk üyesi olan bir Türkiye ekonomik yönden güçlenmesi nedeniyle Yunanistan'ın karşısında daha iyi bir konuma gelebilecektir.

Türkiye'nin içine bulunduğu siyasal problemlerden biri olan Güneydoğu-Kürt sorunu da, Topluluk üyelerini ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nu düşündüren nedenlerdendir. 1979-80 yıllarından beri yaşanan bu probleme Avrupa İnsan Hakları

Komisyonunca oldukça titizlikle bakılmakta ve AT'ye üye olmayı isteyen bir Türkiye için olumsuz eleştirilere neden olmaktadır.

Türkiye dışında AT'ye tam üyelik için İsveç, Norveç, Finlandiya ve Avusturya da başvurularda bulunmuşlardır. Bu dört Avrupa ülkesinin başvurusu, Türkiye'nin topluluğa katılma şansını azaltmaktadır. Çünkü dört ülkenin ekonomik ve sosyal politikaları Türkiye'den daha iyi durumdadır. Üyelik için başvuran bu dört ülkede yapılacak referandumlar ile, halkın topluluğa tam üyeliği (Maastrich Anlaşması da dahil) için vereceği karar ortaya çıkmış olacaktır. Aynı şekilde Türkiye'nin de AT'na üye olmak konusunda bir referandum ile Türk halkına gitmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin AT'na katılmak isteyen bir ülke olarak yapması gerekenlerin başında Toplulukla ekonomik ve sosyal uyumu sağlayabilecek politikaları izlemesi, Topluluk üyeleri ile sıcak ilişkiler içerisinde bulunması gelmektedir.

Türk sanayisi, yıllara yüksek gümrük oranları ile korunmuş bir iç pazarda gelişmiş ve uzun yıllar rekabetsiz bir ortamda faaliyetlerini sürdürmüştür. Ancak özellikle 1980'li yıllardan sonra gelişen ihracat hacmi ile birlikte, Türk sanayisi dünyaya açılmaya başlamıştır. İhracatın artmasıyla birlikte, Türk işletmelerinde, dünya standartlarına uyum, kalitenin yükseltilmesi, dolayısıyla kalifiye eleman ihtiyacı ve üretim yöntemlerinin geliştirilmesi gibi bir dizi problemlerin varolduğu bilincine varmıştır. Ayrıca Avrupa Topluluğu'na üye olmaya aday Türkiye, gümrük birliğine doğru oldukça büyük adımlar atmış olup 1995 yılının sonunda, gümrük oranlarının sıfırlanması gündemdedir.

Türkiye'deki sanayinin %99,1'ini küçük ve orta ölçekli işletmeler meydana getirmektedir. Bu nedenle, tez çalışmamda küçük ve orta ölçekli işletmelerin Avrupa Topluluğu'na uyumu, sorunları ve çeşitlerine yer verdim.

Türkiye Avrupa Topluluğu'na katılmayı hedefleyip, bu yöndeki çalışmaların ciddiyetini daha Topluluğa üye olmadan gümrüklerdeki yüksek indirimler ve 1995 sonundaki sıfırlama hedefi göstermektedir.

Türkiye'deki küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli sorunu hızlı nüfus artışı ve kaynak eksikliği sonucu, sürekli enflasyonist bir ortamın gündemde olmasıdır.

Bu iki nedenle Türk küçük ve orta işletmeleri sık sık belirsizlikler içinde bulunmaktadır.

Türk küçük ve orta işletmelerin sorunlarını şu şekilde sıralayabiliriz; hammadde fiyatlarının hızlı artışı ile hammadde tedarik sorununun gündeme gelmesi. Kredi faizlerinin yüksek olması, işletmelerin alım gücünü azaltması. Finansmandaki yetersizlikler işletmelerin teknolojik yenilikleri izleyememesine neden olması. Buna bağlantılı olarak üretim kalitesinin düştüğü. Türkiye'deki teknik eğitimin son derece az sayıda kişiye hitap etmesi.

Türkiye'deki küçük ve orta işletmelerin yukarıda sıralanan sorunları, gümrük birliğine tam olarak geçilmeden çözümlenmesi gereklidir. Çözümün gerçekleşmemesi sonucu Türk sanayisi rekabet gücünü yitirecektir. Türkiye sınırlarına, serbest bir şekilde giren ithal ürünleri Türk piyasasını ele geçireceklerdir. Böyle bir dezavantajlı durumda gümrük birliğine katılmak, Türk sanayisinin, Avrupa Topluluğu üye ülkelerinin sanayisine karşı kötü bir konumda karşılaşması sonucunu doğuracaktır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin bütün bu sorunları aşabilmesi için neler yapılması gerekmektedir sorusuna karşılık olarak AT ülkelerinin bu problemleri çözmede nasıl bir yol izlediği ve bunun Türk işletmelerindeki uygulamalarının düşünülmesi gereklidir.

Topluluğun izlediği bu önemli sorunları çözmekte izlediği yol şöyledir.

- İçpazarın bütünleşmesi evresinde ve daha sonra işletmelerin faaliyet gösterdiği ortamın korunması ve geliştirilmesi

- İçpazarın sunduğu imkanlardan yeni ve büyüyen işletmelerin yararlanmasını sağlayacak politikaların gerçekleştirilmesi

- İşletmelerin bilimsel ve teknolojik gelişmelerde aracı rolü üstlenmesinin sağlanması

- Ülke sınırları içinde ya da bölgesel pazarlarda, uluslararası işletmeler ile karşı karşıya gelerek yeni stratejiler geliştirmeye çalışmalıdırlar.

- İşletme koşullarının geliştirilmesiyle, rekabet gücünün artırılması yoluna gidilmesi

- Topluluk, iç ve dış pazarın bütünleşmesi doğrultusunda önlemler alırken, bu önlemlerin işletme faaliyetlerine yük getirmemesine çalışmalıdır. Örneğin, şirketler hukukunun uyumlaştırılması, sınırlardaki formalitelerin azaltılması, teknik standartların uyumlaştırılması, ihracat hacminin sağlanması.

Türk işletmelerinin Avrupa Topluluğu üye ülkeleri arasında, gümrük birliğine tam uyumundan önce mevcut konumunu koruması ve geliştirmeye çalışması gerekmektedir. Ancak gümrük birliğinin sağlanmasına aşağı yukarı 15 ay gibi bir süre kalmış iken, Türkiye 1994 yılı içerisinde çok büyük ekonomik istikrarsızlıklar dönemi yaşamış olup, pek çok küçük ve orta ölçekli işletmenin mevcut iş hacmini küçültmesine ve bazı işletmelerin de feshine karar verilmiştir.

KAYNAKLAR

- ATASAYAR, Kubilay, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, TSİK Genel Sekreteri, Sosyal Yönleriyle Avrupa Topluluğu, 1990
- ALTINTAŞ, Mustafa, Avrupa Topluluğu ve Türkiye İlişkileri, İdarecinin Sesi Dergisi, 1988, Cilt 2, sayı 2
- AVRUPA TOPLULUĞU DERGİSİ, No:7, Eylül 1971
- BARRAL, Pierru, Les agroriens françois de Melma a Pisoni, Paris, 1968
- BOEGNER, Jean Mark, Le Marche Communda Six a Noaf, Armond, Colin, Paris, 1976
- BOURRINET, Jacques, Le Problema agricole dans L'integration eurepeenue, Toulouse, (France), 1964
- CARTOU, Louis, Organisations europeennes, Paris, 1967
- CARTOU, Louis, Communes europeennes, Paris, 1975
- EYRENCİ, Ömer, Avrupa Topluluğu Hukuku'na Uyumda Genel Sorunlar, 1988
- FOREY, Henry, Lespace rural, "que sais-je", Paris
- HENDERSON, William Otto, The Genesis of Common Market, Great, Britain, 1962
- Heat, P, et.J. De Sally: La politique economique de la grande-Bretagne de 1945, Paris, 1969
- KARLUK, Rıdvan, Avrupa Toplulukları ve Türkiye, İstanbul 1990
- KURUÇ, Bilgisay'ın Önsözüyle, Avrupa Topluluğu Nedir?, Avrupa Topluluğu Yayınları, 1985
- MARIO, Corti, Politique agricole et construction de L'europe, these de doctorat, Lousanna, 1971

- PAZARCI, Hüseyin-Türkiye Ticaret Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, AT ve Türkiye İlişkileri Semineri, 5-7 Ocak 1988, Yayın No:Genel 182, PEP:3, Ankara
- SARAÇOĞLU, Tefvik, Avrupa Ekonomik Toplulukları İKV Yayını, İstanbul 1983
- SOTO, Jand, La communauté européenne du charbon et de l'acier (CECA), Paris, 1965
- TANİLLİ, Server, Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş, İstanbul, 1982
- TC. Başbakanlık Hazine ve Dış Müsteşarlığı Avrupa Toplulukları Konusunda Tebliğler, 1989/90 Dönemi Hizmetiçi Eğitim Çalışmaları, Ankara, 1990
- TRACY, Michael, Agriculture in Western Europe Challenge and Response, London, 1964
- TÜSİAD, Türkiye'de Modernleşme, Sanayileşme ve Gelişme Göstergeleri, Çeşitli Ülkelerde Özellikle AT Üyeleriyle Bir Karşılaştırma, İstanbul, 1988
- TÜRK EKONOMİ KURUMU YAYINLARI, Avrupa Ortak Pazarı Karşısında Türkiye, Ankara, 1960
- ÖZGÜVEN, Ali, Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye, Bursa, 1982
- YENER, Güngör, Türkiye Ticaret Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, At ve Türkiye İlişkileri Semineri, 5-7 Ocak 1988, Yayın No: Genel 82, PEP:3, Ankara
- YÜKSEL, Sait, Türkiye İlişkileri Açısından AET, Ankara, 1973

- AT karşısında Türkiye'nin durumu (İKV Araştırmalarına göre) Ekim 1992
- Baykan, C; Türkiye Halk Bankası ve Küçük Sanayicinin Finansmanı, İTO, 1987
- Odalar Birliği Yayını, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları, Ankara, 1990
- Mete Oktav ve diğerleri, Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, TOBB, Ankara, 1990
- Bağrıaçık Atilla, Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar, Dünya Yayınları İstanbul 1989.
- Eraydın Ayda, "Bölgesel gelişmede Yeni Teknolojilerin Önemi", İstihdam Yaratıcı Girişimler Teknolojik yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, KÜSGET, DPT, OECD, Gaziantep 22-24 Ekim 1985.
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, AT Giriş Aşamasında Türk Küçük İşletmelerinin Durumu, Karşılaşacakları Sorunlar ve Çözüm Yolları, Yayın No: 11, Ankara, 1988.
- Müftüoğlu, Tamer, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Konrad Adenauar Vakfı, Ankara, 1989.
- Baykal Olcay, Pazarcık Orhan, Gülmez İlyas, Küçük Sanayinin Yeri, Önemi ve Pazarlama Uygulamaları, MPM, Yayın No: 328, Ankara 1985.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, I. Sanayi Şurası, Küçük Sanayi Yönlendirme Raporu, Ankara, 1987.
- Zeki Özkan, "Küçük Sanayide Eğitim" Küçük Sanayicinin Sorunları, İTO 1988/ 34 Ankara, 1988.
- Small Industries Development Organization (SIDO), Small And Medium Sized Manufacturing Enterprises in Turkey, Ankara, Sine, 1988.

- Sibel Tanberk, "Küçük İşletmelerin Yönetimi ve Problemleri", Sevk ve İdare Dergisi, Ocak 1975.
- Erol Katırcıoğlu, "Türk İmalat Sanayinde Etkin Minimum Ölçekler ve Piyasalara Giriş Engelleri", Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Sorunları Uluslararası Sempozyumu, ISO, İstanbul 17 Mayıs 1991.
- ISO, 1991 Yılı Başında Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Kuruluşlarının Durumu, ISO Yayın No: 1991/B, Nisan.
- Güler Yalım, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Teşebbüslerinin Ekonomimizdeki Yeri, Önemi ve Tanımlaması", Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, MPM, No: 358 Ankara 1987.
- Commission of the European Communities, Thirel Report by the Commission on the realization of the objectives of the Community action programme for small and medium sized enterprises, COM (89) 38 final, 24.2.1989.
- Official Journal of the European Communities, No: L79, 21.3.1985.
- Glennan J.Harrison, CRS Report for Congress, The European Community's 1992 Plan: An Overview of the Proposed Single Market, Congressional Research Service, Washington, 21 September 1988.
- Commission of the European Communities, Completing the Internal Market, Volua 3, January 1992
- Akan Murat, Avrupa Topluluğunda küçük ve orta Boy İşletmeler, İKV, İstanbul 1988.
- Commission of the European Communities, Euro-info, December 1992.
- Commission of the EC, An Enterprises Policy for the Community, Luxembourg, 1989.

-Hackelt, Clifford, Cautions Revaluation, Proger Publishers, Newyork, 1990.

-Commission of the European Communities, Operations of the European Community Concerning Small and medium sized Enterprises, Brussels, 1991.

-European foundation for the improvement of living and working conditions, Partnership in technological change, Consolidated Report, Ireland, 1988.

-Molina Alfonso, "1992 and European Integration, fuhress, June 1990.

-COW (8S) 350 O final Cown

Cownizsion of the European Technology Community, COM (8S) 350 final, 2 suluner 1985.

-European Communities Economic and Social Community,

ÖZGEÇMİŞ

25 Haziran 1969, Zonguldak doğumlu olup, ilk, orta ve lise öğrenimimi Zonguldak'ta tamamladım. 1986 yılında Yıldız Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Makina Mühendisliği Bölümünde yüksek öğrenimime devam ettim.

1991 yılında mezun olduğum fakülteden sonra 1 yıl özel bir şirkette çalıştım.

Daha sonra 1991-1992 dönemi Yıldız Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümüne kayıt olarak lisans üstü öğrenimime başladım. 1992 Haziran'ından beri AKDAĞ Makina A.Ş.'de Mühendislik görevime devam etmekteyim.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON VE ARŞİV